

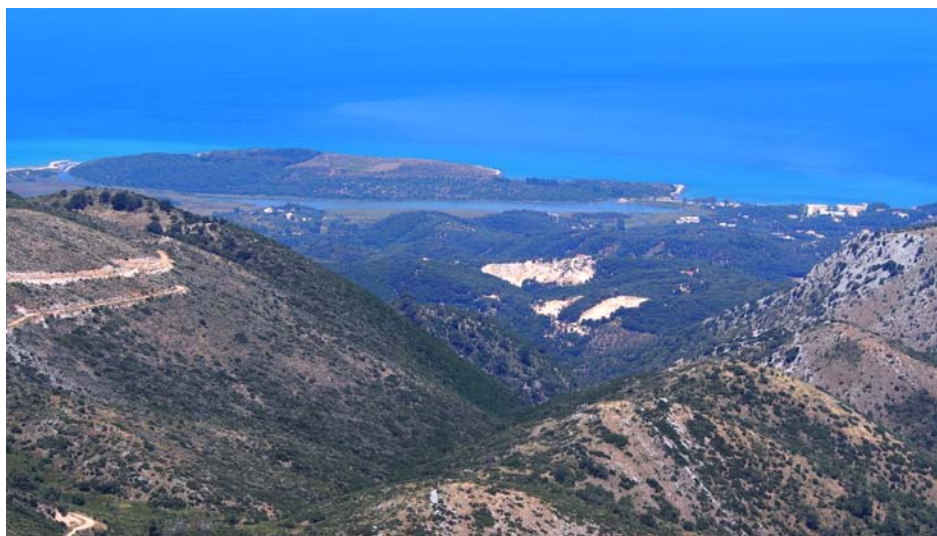


**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΗΣ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ**

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ»**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«Διερεύνηση των απόψεων και αντιλήψεων της τοπικής κοινωνίας
του Όρους Παντοκράτορα Κέρκυρας για την βιώσιμη τουριστική
ανάπτυξη, καθώς και αποτύπωση της περιβαλλοντικής
ευαισθητοποίησης των κατοίκων της περιοχής»**



Σπουδάστρια: Μάζη Σοφία

Επιβλέπων Καθηγητής: Μαρτίνης Αριστοτέλης

Ρόδος, 2014

Ευχαριστίες

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον συνδέεται άμεσα με την τουριστική ανάπτυξη κάθε περιοχής, δημιουργώντας θέσεις εργασίας και εισροή συναλλάγματος. Η τουριστική ανάπτυξη όμως, συχνά αποτελεί παράγοντα που επιδρά περιβαλλοντικά και κοινωνικά με σημαντικές επιπτώσεις πολλές φορές και στην τοπική κοινωνία. Παραδείγματα από την παγκόσμια πραγματικότητα δείχνουν ότι η έλλειψη σχεδιασμού στον κλάδο της τουριστικής ανάπτυξης ή η λανθασμένη κατεύθυνση του τουρισμού, επιφέρει βραχυπρόθεσμα οικονομικά οφέλη, καταλήγοντας ωστόσο, μακροπρόθεσμα, σε χαμηλής ποιότητας τουριστική δραστηριότητα.

Η περιοχή μελέτης, το όρος Παντοκράτορας στην βόρεια Κέρκυρα, με τους δέκα παραδοσιακούς οικισμούς, οι οποίοι συνθέτουν ένα ζωντανό μουσείο κερκυραϊκής αρχιτεκτονικής με την παραδοσιακή αρχιτεκτονική φυσιογνωμία τους, παραμένουν αναλλοίωτοι στο χρόνο, ως ιστορικά μνημεία παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, με πέτρινα κτίρια, λουτροβιά, πέτρινα γεφύρια, πλατείες, πηγάδια, εκκλησιές, μοναστήρια, κατοικίες, οδικούς άξονες, μονοπάτια και θέσεις θέας, αποτελεί μια περιοχή που πρέπει να παραμείνει αναλλοίωτη για τις επόμενες γενιές. Η παρούσα έρευνα αφορά: α. στην καταγραφή του φυσικού, ιστορικού και πολιτισμικού κεφαλαίου του όρους Παντοκράτορα και στην αξιολόγησή του και β. στη διερεύνηση και αποτύπωση αντιλήψεων και στάσεων, με τη μέθοδο των ερωτηματολογίων, της τοπικής κοινωνίας, αναφορικά με το Βιώσιμο Τουρισμό και την προοπτική εφαρμογής του στην περιοχή του όρους Παντοκράτορας. Παράλληλα στο πλαίσιο της εργασίας προτείνονται μέτρα ήπιας ανάπτυξης του Βιώσιμου τουρισμού, με σεβασμό στο περιβάλλον και στους φυσικούς πόρους. Οι προτάσεις αφορούν κυρίως στην εφαρμογή έργων και υποδομών υπαίθριας αναψυχής ήπιας κλίμακας, καθώς και βελτιώσεις των τουριστικών και τεχνικών υποδομών της περιοχής, ενδυναμώνοντας δραστηριότητες συμβατές με την προστασία του περιβάλλοντος και τη βιώσιμη ανάπτυξη, όπως π.χ. μονοπάτια, χώρους υπαίθριας αναψυχής, κατασκηνώσεις, κέντρα πληροφόρησης επισκεπτών, μικρούς ξενώνες φιλοξενίας με σεβασμό στην αρχιτεκτονική και στο τοπίο κ.ά.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ	
1.1 Εισαγωγή	6
1.2 Σκοποί και στόχοι έρευνας.....	6
1.3 Περιβαλλοντική Εκπαίδευση.....	6
1.3.1 Τυπική, Μη τυπική και Άτυπη Περιβαλλοντική Εκπαίδευση.....	7
1.3.2 Βασικές αρχές της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.....	8
1.3.3 Σκοπός και στόχοι της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.....	10
1.3.4 Παιδαγωγικές προσεγγίσεις στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση.....	11
1.4 Τουρισμός.....	13
1.4.1 Εννοιολογική προσέγγιση τουρισμού.....	13
1.4.2 Κατηγορίες τουρισμού.....	13
1.4.3 Επιπτώσεις τουρισμού.....	14
1.4.3.1 Κοινωνικές και πολιτισμικές επιπτώσεις.....	15
1.4.3.2 Περιβαλλοντικές επιπτώσεις.....	17
1.4.3.3 Οικονομικές επιπτώσεις.....	19
1.4.4 Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη.....	21
1.4.5 Φέρουσα ικανότητα τουριστικής ανάπτυξης.....	22
1.4.6 Κατηγορίες βιώσιμου τουρισμού.....	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ	
2.1. Περιοχή μελέτης.....	27
2.2 Διοικητική δομή.....	27
2.3 Δημογραφικά στοιχεία.....	29
2.3.1 Πληθυσμιακές τάσεις.....	31
2.3.2 Επίπεδο εκπαίδευσης πληθυσμού.....	33
2.4 Πρωτογενής Τομέας Απασχόλησης.....	33
2.5 Δευτερογενής Τομέας Απασχόλησης.....	40
2.6 Τριτογενής Τομέας Απασχόλησης.....	40
2.7 Φυσικό Περιβάλλον.....	43
2.7.1 Υδροφορία.....	43
2.7.2 Οικοσυστήματα.....	43

2.7.3 Καθεστώς Προστασίας.....	48
2.8 Πολιτιστική Κληρονομιά και Παράδοση.....	49
2.9 Τεχνικές Υποδομές.....	52

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

3.1 Μέθοδος συλλογής δεδομένων.....	54
3.2 Δείγμα μελέτης.....	54
3.3 Περιγραφή ερωτηματολογίου.....	54
3.4 Τεχνική συλλογής των δεδομένων.....	55
3.5 Επεξεργασία δεδομένων.....	55

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

4.1 Αποτελέσματα SWOT Ανάλυσης.....	56
4.2 Αποτελέσματα ερωτηματολογίου.....	60

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

5.1 Συμπεράσματα.....	75
-----------------------	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο: ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

6.1 Πρόταση ανάπτυξης δικτύου χωριών με έμφαση στην προώθηση εναλλακτικού τουρισμού στο Όρος Παντοκράτορα.....	78
--	----

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	88
--------------------------	-----------

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	94
-----------------------	-----------

1.1 Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών «Περιβαλλοντική Εκπαίδευση». Θέμα της εργασίας είναι η διερεύνηση των απόψεων και αντιλήψεων της τοπικής κοινωνίας του Όρους Παντοκράτορα για την βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη, καθώς και η αποτύπωση της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης των κατοίκων της περιοχής μελέτης.

1.2 Σκοποί και στόχοι διπλωματικής

Σκοπός της εργασίας είναι η ανάδειξη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του Όρους Παντοκράτορα και η προώθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού, με στόχο την «αναζωογόνηση» της οικονομίας, της καθημερινότητας και του περιβάλλοντος των κατοίκων της περιοχής.

1.3 Περιβαλλοντική Εκπαίδευση

Διεθνώς η ιδέα της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, ωρίμασε και αναπτύχθηκε κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1960. Οι ρίζες και οι καταβολές της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης μπορεί να αναζητηθούν στο οικολογικό κίνημα της δεκαετίας του '60 και στα πρόδρομα αυτού κινήματα των πρώτων δεκαετιών του 20ού αιώνα, όπως αναφέρονται τα κινήματα της «διατήρησης», της «μελέτης» και της «προστασίας» της φύσης. Η αναγνώριση της αξίας της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και η υιοθέτησή της από Διεθνείς Οργανισμούς, υπήρξε καθοριστική για τη διάδοση και την ανάπτυξή της, σε πολλές χώρες του κόσμου. Οι διεθνείς συναντήσεις και διασκέψεις, που ακολούθησαν με την πρωτοβουλία της U.N.E.S.C.O (United Nations Educational Scientific and Cultural Organization) του U.N.E.P (United Nations Environment Programme) και του I.E.E.P (Institute for European Environmental Policy), διαμόρφωσαν σταδιακά και με τη συνεργασία των εθνικών επιτροπών των κρατών, τη σύγχρονη ταυτότητα της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, ως προς το εννοιολογικό, θεωρητικό, μεθοδολογικό πλαίσιο και τους τρόπους εφαρμογής της στα διάφορα κράτη.

Η πρώτη διεθνής συνάντηση με θέμα την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, πραγματοποιείται στη Νεβάδα των Η.Π.Α το 1970. Στη συνάντηση αυτή καθιερώνεται διεθνώς ο όρος «Περιβαλλοντική Εκπαίδευση» και διατυπώνεται ο πρώτος και ο πλέον έγκυρος ορισμός και σημείο αναφοράς στην παγκόσμια βιβλιογραφία της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης ο οποίος έχει ως εξής:

«Περιβαλλοντική Εκπαίδευση είναι η διαδικασία αναγνώρισης αξιών και διασαφήνισης εννοιών, προκειμένου να αναπτυχθούν στους ανθρώπους και στις κοινωνικές ομάδες, οι απαραίτητες και αναγκαίες ικανότητες και στάσεις για την κατανόηση και εκτίμηση της συσχέτισης Ανθρώπου, Πολιτισμού και του Βιοφυσικού Περιβάλλοντος. Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση απαιτεί πρακτική ενασχόληση στη διαδικασία λήψεως αποφάσεων και συνεπάγεται τη διαμόρφωση ενός κώδικα συμπεριφοράς κάθε ανθρώπου για θέματα και προβλήματα που αφορούν στην κοινωνία και στην ποιότητα του περιβάλλοντος».

Στην Ελλάδα η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση εμφανίζεται στα τέλη του 1976. Τη σχολική περίοδο 1980-81 με πρωτοβουλία του ΥΠ.Ε.Π.Θ και του Κ.Ε.Μ.Ε (νυν Παιδαγωγικό Ινστιτούτο) η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση εισάγεται στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, όχι ως νέο μάθημα στο υπάρχον αναλυτικό πρόγραμμα, αλλά ως Προαιρετική Εκπαιδευτική Καινοτομία. Σημαντικός σταθμός για την εδραίωση και ανάπτυξη του θεσμού της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στην Ελλάδα, είναι ο νόμος 1892/90 του ΥΠΕΠΘ ο οποίος ορίζει ότι: «η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση αποτελεί τμήμα των προγραμμάτων των σχολείων της Β/θμιας Εκπαίδευσης και ότι σκοπός της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης είναι να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές τη σχέση του ανθρώπου με το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον του, να ευαισθητοποιηθούν για τα προβλήματα που συνδέονται με αυτό και να δραστηριοποιηθούν με ειδικά προγράμματα ώστε να συμβάλλουν στη γενικότερη προσπάθεια αντιμετώπισής τους». Ο νόμος αυτός ισχυροποιεί το μέχρι τότε «ήπιο θεσμικό πλαίσιο» και συμβάλλει στην κατακόρυφη ανάπτυξη του θεσμού της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στη δευτεροβάθμια και πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Μέχρι σήμερα έχουν πραγματοποιηθεί αρκετά προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στα σχολεία της χώρας, με τη συνεργασία κυρίως των Υπευθύνων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, των Κέντρων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και των μη κυβερνητικών Περιβαλλοντικών Οργανώσεων.

1.3.1 Τυπική, Μη τυπική και Άτυπη Περιβαλλοντική Εκπαίδευση

Ένας από τους βασικότερους τύπους κατηγοριοποίησης της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης είναι ο διαχωρισμός της σε Τυπική, Μη Τυπική και Άτυπη. Ο διαχωρισμός αυτός γίνεται βάση του κοινού στο οποίο απευθύνονται, των τρόπων με

τους οποίους εφαρμόζεται, και το χώρο στον οποίο αναπτύσσονται (Σκαναβή 2004,b).

- ☞ **Τυπική Π.Ε.** : αφορά την Π.Ε. που αναπτύσσεται αποκλειστικά και μόνο μέσα στα όρια του επίσημου εκπαιδευτικού συστήματος. Χαρακτηριστικό της είναι ότι το κοινό στο οποίο απευθύνεται είναι ήδη ορισμένο, με κοινά γνωρίσματα (π.χ. ηλικία, επίπεδο εκπαίδευσης και εντάσσεται στη διαδικασία της Π.Ε. χωρίς δική του πρωτοβουλία).
- ☞ **Μη Τυπική Π.Ε.** : στοχεύει στην ανάπτυξη περιβαλλοντικών εννοιών, δεξιοτήτων, στάσεων και περιβαλλοντικού ήθους (σε διάφορους τομείς της κοινωνίας). Πραγματοποιείται κυρίως σε κέντρα διαφόρων κοινωνικών και επαγγελματικών ομάδων, σε περιοχές φυσικού κάλλους και σε ιδρύματα. Στην περίπτωση της Μη Τυπικής Π.Ε., η συμμετοχή του κοινού είναι εθελοντική και στοχεύει στην περιβαλλοντική συνειδητοποίηση του πληθυσμού, η οποία δεν επιτυγχάνεται λόγω της ελλιπούς του εκπαίδευσης σε θέματα περιβάλλοντος.
- ☞ **Άτυπη Π.Ε.:** αποτελεί μία δια βίου διαδικασία με την οποία κάθε άτομο αποκτά στάσεις, αξίες, δεξιότητες και γνώσεις σχετικά με το περιβάλλον μέσω της καθημερινής εμπειρίας και των εκπαιδευτικών επιρροών του περίγυρού του.

1.3.2 Βασικές αρχές Π.Ε.

Κατά το σχεδιασμό και την υλοποίηση των προγραμμάτων/δραστηριοτήτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης επιδιώκεται να τηρούνται οι κάτωθι αρχές σύμφωνα με τους Φλογαΐτη (1998) και Φύκαρη (1998) :

- ◆ Να θεωρεί το περιβάλλον στην ολότητα του, φυσικό και ανθρωπογενές (κοινωνικό, τεχνολογικό, οικονομικό, ιστορικο-πολιτισμικό, ηθικό, αισθητικό).
- ◆ Να συνιστά μια διαρκή διαδικασία η οποία αρχίζει στην προσχολική ηλικία και συνεχίζεται σε όλη τη διάρκεια της ζωής του ανθρώπου μέσω της τυπικής και της άτυπης εκπαίδευσης.
- ◆ Να υιοθετεί διεπιστημονικές προσεγγίσεις που να χρησιμοποιούν γνώσεις κάθε επιστημονικού τομέα κατά τρόπον ώστε να επιτυγχάνεται η ολοκληρωμένη και συνολική αντίληψη του περιβάλλοντος και των περιβαλλοντικών προβλημάτων.
- ◆ Να εξετάζει τα κύρια περιβαλλοντικά θέματα υπό μία οπτική τοπική, εθνική, περιφερειακή και διεθνή, ώστε οι εκπαιδευόμενοι να λαμβάνουν γνώση των περιβαλλοντικών συνθηκών που υφίστανται σε άλλες γεωγραφικές περιφέρειες.

- ◆ Να επικεντρώνεται στις σύγχρονες και μελλοντικές καταστάσεις του περιβάλλοντος λαμβάνοντας υπόψη την ιστορική τους διάσταση.
- ◆ Να εμμένει στην αξία και τις αναγκαιότητες της συνεργασίας σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο με στόχους την αποτροπή και την επίλυση των περιβαλλοντικών προβλημάτων.
- ◆ Να μελετά συστηματικά τις περιβαλλοντικές πλευρές της βιομηχανικής και οικονομικής ανάπτυξης.
- ◆ Να επιτυγχάνει τη συμμετοχή των εκπαιδευομένων στον προγραμματισμό της μαθησιακής διαδικασίας και να τους δίνει τη δυνατότητα να λαμβάνουν αποφάσεις και να δέχονται τις συνέπειες.
- ◆ Να απευθύνεται σε όλες τις ηλικίες συσχετίζοντας την ευαισθητοποίηση για το περιβάλλον, τη γνώση, τις ικανότητες για επίλυση προβλημάτων και την αποσαφήνιση αξιών, επιδιώκοντας ιδιαίτερα την ευαισθητοποίηση των νεοτέρων στα περιβαλλοντικά προβλήματα του άμεσου περιβάλλοντος τους.
- ◆ Να βοηθά τους εκπαιδευόμενους στον προσδιορισμό των συμπτωμάτων και των πραγματικών αιτίων των περιβαλλοντικών προβλημάτων.
- ◆ Να τονίζει την πολυπλοκότητα των περιβαλλοντικών προβλημάτων και συνεπώς την ανάγκη ανάπτυξης κριτικού πνεύματος και των απαραίτητων ικανοτήτων για την επίλυση των προβλημάτων.
- ◆ Να χρησιμοποιεί διάφορους εκπαιδευτικούς χώρους και μεγάλη ποικιλία μεθόδων για την παροχή και την απόκτηση γνώσεων σχετικά με το περιβάλλον, επιμένοντας ιδιαίτερα στις πρακτικές δραστηριότητες και στις προσωπικές εμπειρίες

Σήμερα η Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη θεωρείται ότι αποτελεί ένα στάδιο στην εξελικτική πορεία της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. Καθώς το όνομα και το περιεχόμενο της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης εξελίσσεται για να ενσωματώσει την πιο διευρυμένη οπτική της αειφόρου ανάπτυξης, νέα στοιχεία έρχονται να επικαιροποιήσουν τις αρχές και τα χαρακτηριστικά του πεδίου. Σύμφωνα με το Σχέδιο Υλοποίησης της Δεκαετία της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη (2005-2015) που έχει κηρύξει η UNESCO (2005), οι αρχές και τα χαρακτηριστικά της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη διαμορφώνονται ως εξής:

1. **Διεπιστημονικότητα και ολιστικότητα:** Η μάθηση για την αειφόρο ανάπτυξη διαπνέει όλο το αναλυτικό πρόγραμμα και δεν είναι ένα ξεχωριστό αντικείμενο.
2. **Προσανατολισμός στις αξίες:** Είναι σημαντικό οι κοινές αξίες και αρχές που θεμελιώνουν την αειφόρο ανάπτυξη να γίνονται ξεκάθαρες, ώστε να μπορούν να εξεταστούν, να συζητηθούν, να δοκιμαστούν και να εφαρμοστούν.
3. **Κριτική σκέψη και επίλυση προβλήματος:** Να δημιουργεί αυτοπεποίθηση εξετάζοντας τα διλήμματα και τις προκλήσεις της αειφόρου ανάπτυξης.
4. **Πολλαπλές μέθοδοι:** λέξη, τέχνη, δράμα, συζήτηση, εμπειρία και άλλες διαφορετικές παιδαγωγικές στρατηγικές που διαμορφώνουν τις διαδικασίες. Η μάθηση δεν βασίζεται μόνο στη μετάδοση της γνώσης, αλλά σε μια προσέγγιση όπου εκπαιδευτικοί και μαθητές εργάζονται από κοινού για να την αποκτήσουν και παίζουν ενεργό ρόλο στη διαμόρφωση του περιβάλλοντος των εκπαιδευτικών τους θεσμών.
5. **Συμμετοχική λήψη αποφάσεων:** Οι εκπαιδευόμενοι συμμετέχουν στις αποφάσεις σχετικά με το πώς πρέπει να μάθουν.
6. **Δυνατότητα εφαρμογής:** Οι προσφερόμενες μαθησιακές εμπειρίες εντάσσονται στην καθημερινή προσωπική και επαγγελματική ζωή.
7. **Τοπικά επικεντρωμένη:** Εξετάζει τόσο τοπικά όσο και παγκόσμια ζητήματα και χρησιμοποιεί τη γλώσσα που χρησιμοποιούν συνήθως οι εκπαιδευόμενοι. Οι έννοιες της αειφορίας πρέπει να εκφράζονται με ιδιαίτερη προσοχή στις διάφορες γλώσσες, καθώς κάθε πολιτισμός λέει τα πράγματα με τον δικό του τρόπο και κάθε γλώσσα έχει τους δικούς της δημιουργικούς τρόπους για να εκφράσει νέες έννοιες (Λιαράκου, Φλογαΐτη, 2007).

1.3.3 Σκοπός και στόχοι της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης

Κύριος σκοπός της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης είναι να διαμορφώσει έναν υπεύθυνο πολίτη, ο οποίος μέσα από την απόκτηση γνώσεων, δεξιοτήτων, κινήτρων, στάσεων και του αισθήματος της προσωπικής δέσμευσης, να εργαστεί ατομικά και συλλογικά για την επίλυση των υπαρχόντων προβλημάτων και την πρόληψη νέων σε ζητήματα που αφορούν το περιβάλλον.

Σύμφωνα με τη Χάρτα του Βελιγραδίου έξι είναι οι σημαντικότεροι στόχοι της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης:

1. **Συνειδητοποίηση:** να βοηθήσει άτομα και κοινωνικές ομάδες να κατανοήσουν το περιβάλλον ως ενιαίο σύνολο και τα προβλήματά του, καθώς και τον καθοριστικό ρόλο του ανθρώπου στην επίλυσή τους.
2. **Γνώση:** να βοηθήσει άτομα και κοινωνικές ομάδες να κατανοήσουν το περιβάλλον στο σύνολο του, τα προβλήματα του και το ρόλο του ανθρώπου μέσα σ' αυτό και την ευθύνη των ενεργειών του γι' αυτό.
3. **Στάσεις:** να βοηθήσει άτομα και κοινωνικές ομάδες να αποκτήσουν κοινωνικές αξίες, ζωηρό ενδιαφέρον και διάθεση για ενεργό συμμετοχή στην προστασία και βελτίωση του.
4. **Δεξιότητες:** να βοηθήσει άτομα και κοινωνικές ομάδες να αποκτήσουν τις απαραίτητες δεξιότητες για την επίλυση περιβαλλοντικών προβλημάτων.
5. **Ικανότητα αξιολόγησης:** να βοηθήσει άτομα και κοινωνικές ομάδες να αξιολογούν περιβαλλοντικές παραμέτρους και εκπαιδευτικά προγράμματα ως προς οικολογικούς, πολιτικούς, οικονομικούς, κοινωνικούς, αισθητικούς και εκπαιδευτικούς παράγοντες.
6. **Συμμετοχή:** να βοηθήσει άτομα και κοινωνικές ομάδες να αναπτύξουν αίσθηση ευθύνης απέναντι στο περιβάλλον και να κατανοήσουν την επιτακτικότητα της δραστηριοποίησης τους για την επίλυση των προβλημάτων του.

1.3.4 Παιδαγωγικές Προσεγγίσεις στη Π.Ε.

Η ΠΕ από τη γένεσή της προτείνει ένα νέο παιδαγωγικό πρότυπο διαμορφώνοντας μια εκπαίδευση που χαρακτηρίζεται από την εποικοδομητική προσέγγιση της γνώσης, τη συνεργατική μάθηση, τη διαθεματικότητα, την καλλιέργεια αξιών, την κριτική και συστημική σκέψη καθώς και την ικανότητα δράσης (Δημητρίου 2009). Για το σχεδιασμό και την εκπόνηση των προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, προτείνεται ο συνδυασμός των παρακάτω παιδαγωγικών προσεγγίσεων και διδακτικών στρατηγικών στο πλαίσιο της διεπιστημονικής και διαθεματικής μελέτης των θεμάτων (Τσαμπούκου-Σκαναβή 2004 b, Πανέτσος & Πανέτσος, 2005, Κούσουλας 2008).

- ✓ **Μέθοδος Project:** Αποτελεί μια σύνθετη, ευέλικτη και ανοιχτή διεργασία βιωματικής μάθησης. Η συγκεκριμένη μέθοδος προβλέπει τον συνδυασμό της ευθύνης μαθητών και εκπαιδευτικών, αποσκοπώντας στην ταυτόχρονη δράση και των δύο.

- ✓ **Επίλυση προβλήματος:** Εφαρμόζεται για τη μελέτη και επίλυση ενός περιβαλλοντικού προβλήματος.
- ✓ **Συστημική του παρατηρητή:** Αποτελεί μια αυτοδύναμη μεθοδολογική προσέγγιση.
- ✓ **Συζήτηση:** Μπορεί να είναι ελεύθερη ή οργανωμένη συζήτηση με ανταλλαγή απόψεων και ανάλυση ιδεών μεταξύ των συμμετεχόντων.
- ✓ **Μελέτη στο πεδίο:** Έξοδος στο πεδίο για παρατήρηση και συλλογή στοιχείων από το περιβάλλον.
- ✓ **Χιονοστιβάδα ιδεών:** Αποτελεί μια αυθόρμητη έκφραση των μαθητών και ακολουθεί η αξιολόγηση των ιδεών των μελών της περιβαλλοντικής ομάδας.
- ✓ **Επισκόπηση απόψεων:** Γίνεται χρήση ερωτηματολογίων, συνεντεύξεων καθώς και άλλων μέσων για την συλλογή πρωτογενών πληροφοριών.
- ✓ **Βιβλιογραφική έρευνα:** Συγκέντρωση πληροφοριών από δευτερογενείς πηγές (βιβλία, φυλλάδια σχετικών φορέων, φωτογραφίες, χάρτες, κλπ)
- ✓ **Παιχνίδι ρόλων:** Προκαλεί το ενδιαφέρον του μαθητή, τονώνει την ομαδικότητα μεταξύ των συμμετεχόντων. Συμβάλλει τα μέγιστα στη συναισθηματική ωρίμανση και κοινωνική ανάπτυξη των παιδιών. Οι μαθητές κατανοούν καλύτερα τα περιβαλλοντικά προβλήματα και προσανατολίζονται ευκολότερα στην επίλυση αυτών των προβλημάτων
- ✓ **Χαρτογράφηση εννοιών:** Οι μαθητές με τη βοήθεια των εκπαιδευτικών μαθαίνουν να οργανώνουν και να επεξεργάζονται σύνθετες και πολύπλοκες έννοιες, και να αποδίδουν έννοιες και σχέσεις σε σχηματική μορφή.
- ✓ **Ανάλυση και διασαφήνιση αξιών:** Διερευνώνται αξίες, απόψεις και θέσεις διαφορετικών κοινωνικών ομάδων και ατόμων.
- ✓ **Μελέτη περίπτωσης (case study):** Ανάλυση και μελέτη μιας χαρακτηριστικής περίπτωσης που έχει σχέση με ένα επίκαιρο γεγονός ή ένα συγκεκριμένο περιβαλλοντικό πρόβλημα.
- ✓ **Σχεδιασμός και πραγματοποίηση δράσης:** Οι μαθητές με τα δεδομένα που έχουν, σχεδιάζουν μια δράση. Με τη μέθοδο αυτή ο μαθητής ωριμάζει συναισθηματικά, ασκείται στη λήψη αποφάσεων και στην ανάληψη των ευθυνών του.

1.4 Τουρισμός

1.4.1 Εννοιολογική προσέγγιση τουρισμού

Η λέξη τουρισμός προέρχεται από τη Γαλλική λέξη «Tour» που σημαίνει γύρος και από την Αγγλική «Touring» που έχει να κάνει με την επίσκεψη των ανθρώπων σε περιοχές με αξιοθέατα (Παππάς, χ.χ.).

Η τουριστική βιομηχανία στηρίζεται στην εκμετάλλευση εύθραυστων πόρων όπως το φυσικό, πολιτιστικό και ιστορικό, πολιτισμικό περιβάλλον. Μπορεί να συνεισφέρει ουσιαστικά στην οικονομική άνθιση μιας περιοχής, δημιουργώντας θέσεις εργασίας και εισροή συναλλάγματος, αποτελεί όμως και παράγοντα περιβαλλοντικών και κοινωνικών επιβαρύνσεων που συχνά εμποδίζουν την ομαλή λειτουργία της τοπικής κοινωνίας και του τοπικού τουρισμού. Παραδείγματα από την παγκόσμια πραγματικότητα δείχνουν ότι η άκρατη, η ασχεδίαστη ή η λανθασμένη ανάπτυξη του τουρισμού επιφέρει, βραχυπρόθεσμα, γρήγορα οικονομικά οφέλη, καταλήγοντας, ωστόσο, μακροπρόθεσμα, σε χαμηλής ποιότητας τουριστική δραστηριότητα. Αν λοιπόν η προβλεπόμενη παγκόσμια ραγδαία ανάπτυξη του τουρισμού δεν συνδυαστεί με σωστή διαχείριση, θα επιφέρει τεράστιες καταστροφές στο περιβάλλον.

1.4.2 Κατηγορίες τουρισμού

Ο τουρισμός διακρίνεται σε διάφορες κατηγορίες ανάλογα με τους παράγοντες που τον προσδιορίζουν. Οι κατηγορίες είναι (Pearce D.,1991):

1. Μαζικός τουρισμός

Ο μαζικός τουρισμός χαρακτηρίζεται από κεντρική οργάνωση του ταξιδιού – μετακίνησης και από ομαδικότητα συμμετοχής των τουριστών στις διάφορες φάσεις της τουριστικής δραστηριότητας. Στο πλαίσιο του μαζικού έχουν αναπτυχθεί τα πακέτα διακοπών “all inclusive” που προσφέρουν ολοκληρωμένες υπηρεσίες (τόπος προορισμού, το μεταφορικό μέσο, το κατάλυμα και τη μεταφορά).

2. Ατομικός τουρισμός

Ο ατομικός τουρισμός διαφοροποιείται από το μαζικό τουρισμό. Χαρακτηρίζεται από την ανεξάρτητη οργάνωση του ταξιδιού από τους τουρίστες, χωρίς τη μεσολάβηση πρακτόρων και τουριστικών γραφείων. Σε αυτή την κατηγορία τουρισμού χρησιμοποιούνται, συνήθως ιδιωτικά μέσα μετακίνησης. Ο κύριος χαρακτήρας της κατηγορίας αυτής τουρισμού είναι περιηγητικός.

3. Εσωτερικός τουρισμός

Ο εσωτερικός τουρισμός πραγματοποιείται μέσα στην επικράτεια μιας χώρας από τον ντόπιο πληθυσμό. Δεν συνεπάγεται την εισροή συναλλάγματος, αλλά προσφέρει σημαντικά οφέλη για τις τοπικές οικονομίες, καθώς και τη χώρα στο σύνολό της.

4. Εξωτερικός τουρισμός

Ο εξωτερικός ή διεθνής τουρισμός πραγματοποιείται εκτός της επικράτειας της χώρας προέλευσης των τουριστών. Ο διεθνής τουρισμός αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους εξαγωγικούς τομείς της παγκόσμιας οικονομίας.

5. Συνεχής τουρισμός

Ο συνεχής τουρισμός διαρκεί όλο το χρόνο, δηλαδή οι δραστηριότητές του δεν επηρεάζονται σε καμία περίπτωση από τις κλιματολογικές/καιρικές συνθήκες που επικρατούν. Οι αντιπροσωπευτικότερες μορφές τουρισμού αυτής της κατηγορίας είναι ο συνεδριακός, ο τουρισμός κινήτρων, εκθέσεων, πόλης και ο μορφωτικός τουρισμός.

6. Εποχιακός τουρισμός

Οι δραστηριότητές του εποχιακού τουρισμού επηρεάζονται από τις κλιματολογικές συνθήκες που επικρατούν στον τόπο υποδοχής. Πρόκειται για τουρισμό που δεν διαρκεί όλο το χρόνο. (π.χ. θερινός ή χειμερινός τουρισμός)

1.4.3 Επιπτώσεις τουρισμού

Οι ανθρώπινες παρεμβάσεις στον τομέα του τουρισμού έχουν τόσο θετικές όσο και αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον. Για την καλύτερη κατανόηση των επιπτώσεων, τις ομαδοποιούμε σε τέσσερις γενικές κατηγορίες (Ανδριώτης Κ., 2005):

- Οι οικονομικές επιπτώσεις του τουρισμού: δημιουργία θέσεων εργασίας, αύξηση εισοδήματος, εισροή συναλλάγματος στην τοπική κοινωνία και διαρροή συναλλάγματος έξω από αυτήν και διασυνδέσεις της τουριστικής βιομηχανίας με τους λοιπούς κλάδους τα οικονομίας.
- Οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις: μεταβολές στο φυσικό περιβάλλον, στην ατμόσφαιρα, στα ύδατα, στο έδαφος, στη διαμόρφωση του τοπίου, στην καταστροφή ή στη συντήρηση της χλωρίδας και τις πανίδας αι μεταβολές στο δομημένο περιβάλλον όπως πολεοδομία, αρχιτεκτονική, ιστορικά μνημεία, υποδομή, τεχνητά πάρκα, κ.λ.π.

- Οι κοινωνικές και πολιτιστικές επιπτώσεις: αλλαγές στην ηθική συμπεριφορά της κοινωνίας, όπως πορνεία, τζόγος, εγκληματικότητα, διακονία και αλκοολισμός και διάσπαση ή μετατροπή του τρόπου ζωής και των αξιών του πληθυσμού, όπως απώλεια γλωσσικών στοιχείων και θρησκευτικών ιδεωδών, αστυφιλία, επαγγελματική κινητικότητα, κ.λ.π. αλλά και τις επιρροές της τέχνης, στη χειροτεχνία, στα φεστιβάλ, στις εκδηλώσεις, στους χορούς και στη μουσική.

1.4.3.1 Κοινωνικές και πολιτισμικές επιπτώσεις

Οι κοινωνικές και πολιτισμικές επιπτώσεις του τουρισμού σχετίζονται με τις άμεσες και έμμεσες σχέσεις του ντόπιου πληθυσμού με τους τουρίστες. Στον παρακάτω πίνακα (Πίνακας 1) αναφέρονται επιγραμματικά οι θετικές και αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού στην κοινωνία και τον πολιτισμό.

Πίνακας 1: Κοινωνικές και πολιτισμικές επιπτώσεις τουρισμού

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ & ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	
ΘΕΤΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ	ΑΡΝΗΤΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ
Γνωριμία με άλλους πολιτισμούς	Αλλοίωση τοπικής ταυτότητας
Συντήρηση ιστορικών & πολιτιστικών μνημείων	Εποχικότητα & αβεβαιότητα εργασίας
Διαφύλαξη & χρήση παραδοσιακών μεθόδων στη κατασκευή κτιρίων	Οικονομική & εισοδηματική ανισότητα
Κατανόηση τοπικού πολιτισμού, λαογραφίας & θρησκευτικών πρακτικών	Μετανάστευση των εργαζομένων από άλλα μέρη
Συντήρηση τοπικών παραδόσεων	Δημιουργία παιδικής εργασίας
Διατήρηση τοπικών εθίμων	Εμπορευματοποίηση τοπικού πολιτισμού
Ενίσχυση & αναζωογόνηση τουριστικών κοινοτήτων	Σχέσεις εμπόρου αγοραστή μεταξύ ντόπιου πληθυσμού & τουριστών

Πηγή: Σαμαρά Φ., 2008, Κωνσταντίνου Μ., 2009

Παλαιότερες κοινωνικό-πολιτισμικές μελέτες από τον Kadl (1976) και τον O'Grady (1981) παρουσιάζουν με λεπτομέρεια την αλλαγή στην δομή, στις αξίες και στις παραδόσεις της περιφέρειας που αναπτύσσεται ο τουρισμός. Ειδικότερα, όταν στην περιοχή ακμάζει ο μαζικός τουρισμός, η επαφή μεταξύ ντόπιων και τουριστών μετατρέπεται σε σχέση εμπόρου-αγοραστή. Με αυτό τον τρόπο

εντείνεται η εμπορευματοποίηση δραστηριοτήτων και προϊόντων του τοπικού πληθυσμού και της παράδοσης. Όταν πολιτιστικές εκδηλώσεις, χειροτεχνήματα κλπ μετατρέπονται σε προϊόντα που πωλούνται στους τουρίστες σαν ενθύμια από τον τόπο που επισκέφθηκαν ως δείγμα πολιτισμού τους, αυτό έχει ως αποτέλεσμα να μην καταλαβαίνουν οι επισκέπτες επακριβώς τα πραγματικά χαρακτηριστικά της τοπικής παράδοσης και του πολιτισμού του τόπου που γνώρισαν (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001:31-33).

Κάποιες φορές οι τουρίστες δεν σέβονται την διαφορετικότητα (ήθη, έθιμα, τρόπος ζωής, παραδόσεις) του τοπικού πληθυσμού και αυτό οδηγεί σε συγκρούσεις (Lickorish & Jenkins, 2004). Οι συγκρούσεις αυτές οδηγούν είτε στο να αποκτήσουν οι ντόπιοι αρνητική αντίληψη προς τους τουρίστες με αποτέλεσμα να μην τους αποδέχονται, είτε να αποκτήσουν συνήθειες και συμπεριφορές των τουριστών αλλάζοντας έτσι την καθημερινότητα και τις δραστηριότητές τους (Αποστολόπουλος και Σδράλλη, 2007).

Όσοι ασχολούνται με τον τουρισμό, έχουν συγκριτικά μεγαλύτερα εισοδήματα και είναι περισσότερο αναγνωρισμένα και αποδεκτά από την κοινωνία. Γι' αυτό το λόγο τα άτομα επιδιώκουν την ενασχόλησή τους στον τουριστικό τομέα. Το γεγονός αυτό έχει διπλό αποτέλεσμα: Αρνητικό, επειδή οι κάτοικοι εγκαταλείπουν σταδιακά δουλειές με χαμηλότερες χρηματικές απολαβές όπως η γεωργία και η κτηνοτροφία, και θετικό διότι τα έσοδα των εργαζομένων στις τουριστικές επιχειρήσεις διαχέονται σε όλα τα στρώματα του πληθυσμού. Επίσης, παρατηρείται μετανάστευση των προερχόμενων από άλλες περιοχές εργαζομένων αλλά και εποχικότητα και αβεβαιότητα της εργασίας, καθώς και δημιουργία παιδικής εργασίας σε μέρη με έντονη τουριστική δραστηριότητα.

Η τουριστική ανάπτυξη όταν γίνεται με βιώσιμο τρόπο έχει μια σειρά από θετικές επιδράσεις. Όπως το ότι αναζωογονεί τις τουριστικές κοινότητες, συμβάλλει στην κατανόηση και εκτίμηση του τοπικού πολιτισμού, της λαογραφίας, στη συντήρηση τοπικών παραδόσεων και τεχνικών, στη συντήρηση ιστορικών και πολιτιστικών μνημείων, στη διατήρηση τοπικών εθίμων και θρησκευτικών πρακτικών και δίνει την δυνατότητα στους κατοίκους να έρθουν σε επαφή με ξένους πολιτισμούς και να διευρύνουν τις γνώσεις τους.

1.4.3.2 Περιβαλλοντικές επιπτώσεις

Σύμφωνα με τον Τσάρτα Π. (2010) οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις είναι αποτέλεσμα των πιέσεων που δημιουργεί ο τουρισμός στο περιβάλλον, δεδομένου ότι, όπως και κάθε άλλη ανθρώπινη δραστηριότητα, χρειάζεται (μαζί με το κεφάλαιο και το ανθρώπινο δυναμικό) γη και φυσικούς πόρους ως εισροές για την παραγωγική διαδικασία, ενώ ταυτόχρονα με την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών παράγονται και κάθε είδους απόβλητα. Η καταγραφή των επιπτώσεων βασίζεται σε γενικά προβλήματα που παρουσιάζονται στον ελληνικό χώρο, εξαιτίας της απουσίας περιβαλλοντικών δεδομένων ανά γεωγραφική ενότητα η οποία δεν επιτρέπει τον συστηματικό προσδιορισμό των περιβαλλοντικών επιπτώσεων του τουρισμού.

Οι περιβαλλοντικές πιέσεις που προέρχονται από τον τουρισμό είναι δύο ειδών:

A. Οι **μόνιμες** που προέρχονται από τη δημιουργία τουριστικών υποδομών και ανωδομών, αλλά και των γενικών υποδομών που χρησιμοποιούνται από τον τουρισμό. Ο κατασκευές αυτές αλλάζουν τις χρήσεις γης «αστικοποιώντας» το περιβάλλον, δημιουργώντας επιπτώσεις τόσο στο τοπίο (σε ό, τι αφορά τις εκτός οικισμών περιοχές), όσο και στην ποιότητα του αστικού περιβάλλοντος (στις εντός οικισμού παρεμβάσεις).

B. Οι **εποχικές** πιέσεις οι οποίες προέρχονται από την λειτουργία των τουριστικών επιχειρήσεων κάθε είδους και αφορούν στην κατανάλωση νερού και ενέργειας, την παραγωγή υγρών, στερεών και αέριων αποβλήτων, αλλά και θορύβου. Στον Πίνακα 2 παρουσιάζονται οι αρνητικές και θετικές επιπτώσεις του τουρισμού στο περιβάλλον.



Πίνακας 2: Επιπτώσεις του τουρισμού στο περιβάλλον

ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	
ΘΕΤΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ	ΑΡΝΗΤΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ
Διατήρηση σημαντικών φυσικών περιοχών (χαρακτηρισμός περιοχών ως προστατευόμενων)	Υποβάθμιση φυσικού περιβάλλοντος (ρύπανση θαλασσών-εδάφους, όχληση, αλλοιώσεις στο τοπίο κ.ά.)
Αναβάθμιση του περιβάλλοντος	Αλλοίωση του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος (μνημεία, παραδοσιακοί οικισμοί κ.ά.)
Αύξηση της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης της γνώσης & των δραστηριοτήτων προστασίας & συντήρησης της φύσης από τους επισκέπτες και τη τοπική κοινωνία	Αλλαγή του κλίματος/αύξηση της θερμοκρασίας/φαινόμενο θερμοκηπίου
	Υποβάθμιση αστικού περιβάλλοντος και αγροτικού τοπίου
	Οικολογική διαταραχή

Πηγή: Τσάρτας Π. (2010), Αγγελίδης Κ. (χ.χ.), Ταμουτσέλη Κ. (2009)

Ο τουρισμός βρίσκεται σε σχέση αλληλεξάρτησης με το περιβάλλον με ποικίλες επιπτώσεις (θετικές και αρνητικές) οι οποίες εξαρτώνται τόσο από τον όγκο του τουριστικού ρεύματος όσο και από την ευαισθητοποίηση των τουριστών.

Οι τουρίστες που είναι ήδη ευαισθητοποιημένοι ως προς το φυσικό περιβάλλον είναι διατεθειμένοι να «πληρώσουν» για την λειτουργία και ίδρυση προστατευόμενων περιοχών ή εθνικών πάρκων για τη διατήρηση του φυσικού κάλους. Τα χρήματα αυτά, που προκύπτουν από τα εισιτήρια εισόδου σε πάρκα, μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους βοηθούν στην κάλυψη των δαπανών για τη συντήρησή τους. Χωρίς τον τουρισμό αυτές οι φυσικές περιοχές μπορεί να χρησιμοποιούνται για άλλες χρήσεις και να αφήνονταν στην οικολογική καταστροφή, με επακόλουθο την απώλεια της περιβαλλοντικής κληρονομιάς. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν το Θαλάσσιο Πάρκο Ζακύνθου για την προστασία της θαλάσσιας χελώνας *Caretta caretta* και Αλοννήσου-Βορείων Σποράδων, για την προστασία της φώκια *Monachus monachus*.

Η ανάπτυξη τουριστικών εγκαταστάσεων με υψηλής ποιότητας αρχιτεκτονική μπορεί να συμβάλει στην αναβάθμιση αγροτικών ή αστικών τοπίων, για τα οποία διαφορετικά δεν θα υπήρχε ενδιαφέρον από αισθητικής άποψης.

Επιπροσθέτως, ο τουρισμός έχει τη δυνατότητα να ευαισθητοποιήσει το κοινό απέναντι σε περιβαλλοντικά ζητήματα και να συμβάλλει στη συνειδητοποίηση των περιβαλλοντικών προβλημάτων, φέρνοντας τους ανθρώπους σε στενή επαφή με τη φύση και το περιβάλλον. Η συνειδητοποίηση της αξίας της φύσης συμβάλλει στην υιοθέτηση προτύπων συμπεριφοράς φιλικής προς το περιβάλλον.

Οι αρνητικές επιπτώσεις αφορούν στην περιβαλλοντική υποβάθμιση, που οφείλεται στην υπερβολική χρήση ή και την υπερεκμετάλλευση των τουριστικών πόρων, πράγμα που μπορεί να οδηγήσει σε υποβάθμιση, με συνέπεια τη μείωση της τουριστικής κίνησης προς την περιβαλλοντικά υποβαθμισμένη περιοχή ή και εγκατάλειψή της. Απειλεί, δηλαδή, τη βιωσιμότητα του ίδιου του τουριστικού πόρου.

Ο σημαντικότερος αντίκτυπος του τουρισμού εμφανίζεται κατά τη διάρκεια της μετακίνησης του τουρίστα από και προς τον τουριστικό προορισμό, αλλά και κατά τη διάρκεια της παραμονής του σε αυτόν. Πολλά από τα μέσα μεταφοράς όπως λεωφορεία, αυτοκίνητα και μοτοσικλέτες μπορούν να προκαλέσουν ατμοσφαιρική ρύπανση και καταστροφή σε ιστορικά μνημεία. Επίσης, εξαιτίας των μεταφορών πέρα από τις εκπομπές αέριων ρύπων αυξάνεται και η ηχορύπανση. Η ηχορύπανση έχει δυσάρεστες συνέπειες για τους υπόλοιπους τουρίστες, για το σύνολο του πληθυσμού που επηρεάζεται άμεσα, αλλά και για την πανίδα που υπόκειται όχληση.

Στις περιοχές με υψηλή τουριστική κίνηση απαιτούνται μεγάλες ποσότητες για ενέργεια και νερό με αποτέλεσμα την εξάντληση των φυσικών πόρων και την δημιουργία αρνητικών συναισθημάτων.

Η κατασκευή έργων υποδομής για τους τουρίστες μπορεί επίσης να επιδράσει αρνητικά στο περιβάλλον. Επίσης, η μόλυνση των υδάτων και η ρύπανση μπορεί να δημιουργήσει σημαντικά προβλήματα. Η μόλυνση προέρχεται από τα ακατέργαστα λύματα και την έκχυση βενζίνης που βλάπτουν τα ψάρια και τα υδροφόρα φυτά. Επίσης, η λαθροθηρία και η αυξημένη ζήτηση για κυνήγι σε ορισμένες περιοχές έχει οδηγήσει στην σταδιακή εξαφάνιση σπάνιων ειδών ζώων και πτηνών. Επίσης, εμφανίζεται και το φαινόμενο της εισβολής εξωτικών ειδών αλλά και η απώλεια αλλά και υποβάθμιση κρίσιμων βιότοπων, οικοσυστημάτων και άλλων φυσικών περιοχών.

Ακόμη, η έλλειψη προγραμματισμού και κανονισμών δόμησης και χρήσεων γης σε πολλούς προορισμούς έχει διευκολύνει την ανοικοδόμηση ξενοδοχείων κατά μήκος των ακτών, σε κοιλάδες και σε φυσικά τοπία. Η ανοικοδόμηση εγκαταστάσεων τουρισμού ακολουθείται και από άλλες υποδομές όπως δρόμοι, κατοικίες υπαλλήλων, χώροι στάθμευσης, περιοχές υπηρεσιών και διάθεσης αποβλήτων με καταστροφικές

συνέπειες για το τοπίο. Επίσης, σε συνδυασμό με την έλλειψη ελέγχου και κεντρικού σχεδιασμού για την ανάπτυξη του τουρισμού εμφανίζονται συχνά τα φαινόμενα αυθαίρετης δόμησης και αστικοποίησης του αγροτικού χώρου.

1.4.3.3 Οικονομικές επιπτώσεις

Ο τουρισμός αποτελεί σημαντικό παράγοντα στην οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας. Η εισροή τουριστών δημιουργεί οικονομικά οφέλη στους τόπους υποδοχής τους. Όμως, παράλληλα με τις θετικές επιπτώσεις, η μαζική οικονομική ανάπτυξη έχει και αρνητικές συνέπειες (Stynes D.J., 2006). Στον επόμενο πίνακα (Πίνακας 3) παρουσιάζονται επιγραμματικά οι οικονομικές επιπτώσεις του τουρισμού.

Πίνακας 3: Οικονομικές επιπτώσεις του τουρισμού

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	
ΘΕΤΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ	ΑΡΝΗΤΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ
Δημιουργία θέσεων απασχόλησης	Διαρροές στο εισόδημα
Αύξηση εισοδήματος	Κόστος υποδομών
Συμβολή στις τοπικές οικονομίες	Οικονομική εξάρτηση της τοπικής κοινωνίας από τον τουρισμό
Συνεισφορά στα κρατικά έσοδα	Εποχιακός χαρακτήρας θέσεων εργασίας
Επέκταση δημόσιων υποδομών & υπηρεσιών	Αλλαγή χρήσης γης, κόστους γης, αγαθών & υπηρεσιών
	Προτίμηση εισαγωγής ανταγωνιστικότερων προϊόντων

Πηγή: Σαμαρά Φ., 2008, Κωνσταντίνου Μ., 2009

Χάρη στον τουρισμό πραγματοποιήθηκαν πολλές επενδύσεις για την ανάπτυξη της περιφέρειας και δημιουργήθηκαν πολλές μικρές επιχειρήσεις στις περιοχές τουριστικής δραστηριότητας. Με τον τρόπο αυτό αυξήθηκαν τα έσοδα της χώρας από την επιβολή φορολογίας στις τουριστικές επιχειρήσεις, αλλά και από την αύξηση των απασχολούμενων και των εισοδημάτων τους σε αυτό το τομέα με αντίστοιχη αύξηση της καταναλωτικής τους δαπάνης καθώς και της φορολογίας τους. Σημαντικός, επίσης είναι και ο ρόλος του τουρισμού στις τοπικές οικονομίες, ακόμα και μέσω ανεπίσημης ενασχόλησης των ντόπιων (π.χ.

ανεπίσημοι ξεναγοί, μικροπωλητές κλπ) δημιουργούνται χρήματα τα οποία έχουν πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα, μιας και με αυτό τον τρόπο γίνεται ανακύκλωση των δαπανών. Λόγω του τουρισμού, βελτιώνονται οι υποδομές υποδοχής των τουριστών. Δηλαδή, βελτιώνονται τα μέσα μαζικής μεταφοράς, τα δίκτυα επικοινωνιών κλπ. Έτσι, σαν επακόλουθο υπάρχει βελτίωση του επιπέδου ζωής των κατοίκων της περιοχής. Επιπροσθέτως, δημιουργούνται θέσεις απασχόλησης σε επαγγέλματα και υπηρεσίες σχετικές με τον τουρισμό.

Πολλές χώρες αποδέχονται τον τουρισμό ως το μόνο μέσο για να ανθίσει η οικονομία τους. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα σε περίπτωση που η τουριστική βιομηχανία δεν πάει καλά να είναι πιο ευάλωτες στο να καταρρεύσει η οικονομία τους. Όσο πιο ανεπτυγμένη τουριστικά είναι μια περιοχή, τόσο μεγαλύτερες είναι και οι πληθωριστικές πιέσεις.. Το γεγονός αυτό έχει ως αποτέλεσμα να αυξηθεί το κόστος ζωής σε τοπικό επίπεδο, ιδιαίτερα αν η ανάπτυξη στην περιοχή είναι μαζική και οργανωμένη. Επίσης, αυξάνονται σημαντικά και οι τιμές των οικοπέδων γης λόγω της μεγάλης ζήτησης που υπάρχει και της τουριστικής ανάπτυξης (Κοκκώσης Χ., Τσάρτας Π, 2001). Το θέμα της φορολογίας αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα για όσους επιθυμούν να επενδύσουν στην τουριστική βιομηχανία όταν η φορολογία είναι υψηλή.

Μέσα από τον τουρισμό δημιουργείται εισόδημα για ένα κράτος. Σε μερικές περιπτώσεις όμως προκύπτουν διαρροές στο εισόδημα. Όπως για παράδειγμα σε περιπτώσεις όπου οι τουρίστες παραμένουν καθ' όλη τη διάρκεια των διακοπών τους σε ένα κρουαζιερόπλοιο ή στο θέρετρο που έχουν επιλέξει, με αποτέλεσμα η τοπική κοινωνία να μην επωφελείται.

Για την βελτίωση των υποδομών μιας περιοχής απαιτούνται χρήματα, τα οποία προκύπτουν είτε από τη φορολόγηση των πολιτών, είτε μέσω μειώσεων δαπανών από άλλους τομείς όπως η εκπαίδευση ή η υγεία.

Ο εποχιακός χαρακτήρας του τουρισμού επιδρά κυρίως αρνητικά σε περιοχές που εξαρτώνται αποκλειστικά από τον τουρισμό. Οι εποχιακοί εργαζόμενοι αντιμετωπίζουν πρόβλημα και ανασφάλεια ως προς το θέμα της εργασίας, αλλά και θέματα ιατρικής ασφάλισης σχετικής με τον χώρο ης απασχόλησης, αναγνώρισης της προϋπηρεσίας τους κλπ (Coastlearn, 2009). Αυτό οδηγεί τους απασχολούμενους στον τουρισμό είτε να αναζητήσουν άλλη απασχόληση, είτε να παραμείνουν άνεργοι κατά τη χειμερινή περίοδο (Ανδριώτης Κ., 2005). Το

γεγονός αυτό είναι αρνητικό τόσο για τους ίδιους όσο και για το κράτος το οποίο είναι υπόχρεο να παρέχει ένα μηνιαίο επίδομα ανεργίας τους μήνες που δεν εργάζονται.

1.5 Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη

Ο όρος «βιώσιμη ανάπτυξη» (sustainable development), επεκράτησε διεθνώς το 1992, μετά την Παγκόσμια Διάσκεψη Κορυφής των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον, στο Ρίο ντε Τζανέιρο της Βραζιλίας. Το περιεχόμενο του όρου, όπως το όρισε η Παγκόσμια Επιτροπή για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη των Ηνωμένων Εθνών (WCED) είναι: "η ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος, χωρίς να μειώνει την δυνατότητα των επόμενων γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες". Η Ευρωπαϊκή Ένωση στην δεκαετία που ακολούθησε, αλλά και η Παγκόσμια Διάσκεψη Κορυφής για το Περιβάλλον των Ηνωμένων Εθνών, το 2002 στο Γιοχάνεσμπουργκ, επέβαλαν αφενός την τριπλή σημασία της βιωσιμότητας της ανάπτυξης (οικονομική-κοινωνική-περιβαλλοντική), και αφ' ετέρου, την αναγκαία θεώρηση της ορθολογικής διαχείρισης των φυσικών πόρων ως προαπαιτούμενου για την επίτευξη βιώσιμης ανάπτυξης.

Ως βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη ορίζεται η τουριστική ανάπτυξη που δραστηριοποιείται ισόρροπα στην τοπική, κοινωνική, οικονομική, πολιτισμική και περιβαλλοντική δομή της κάθε τουριστικής περιοχής, διαμορφώνοντας παράλληλα όρους (υπηρεσίες, υποδομές, τεχνογνωσία) για τη συνεχή ανατροφοδότησή της (Κοκκώσης, Τσάρτας,2001, Schloegel 2008).

1.4.2 Φέρουσα ικανότητα τουριστικής ανάπτυξης

Η ανάλυση της φέρουσας ικανότητας (Φ.Ι.) είναι μια βασική τεχνική στον τομέα του τουρισμού, η οποία αναπτύχθηκε για να χρησιμοποιηθεί στο σχεδιασμό, προκειμένου να καθοριστούν τα ανώτερα όρια της τουριστικής ανάπτυξης μια περιοχής και του αριθμού των επισκεπτών όπως και της βέλτιστης χρήσης των τουριστικών πόρων (Inskeep, 1991:144). Έχουν δοθεί διάφοροι ορισμοί για την έννοια της φέρουσας ικανότητας. Ένας από αυτούς είναι ότι η Φ.Ι. εκφράζει τον αριθμό των ανθρώπων που μπορούν να επισκέπτονται και να διαμένουν σε μια περιοχή, χωρίς να προκαλούνται αρνητικές επιπτώσεις στην κοινωνική και πολιτιστική ζωή των

μόνιμων κατοίκων και χωρίς η παρουσία τους να γίνεται ανεπιθύμητη από τους μόνιμους κατοίκους (Σπιλάνης-Βαγιάννη, χ.χ.). Επομένως, με βάση τα προηγούμενα η τουριστική φέρουσα ικανότητα μπορεί να διακριθεί σε (Swarbrooke, 1999):

- Φυσική Φ.Ι., που αναφέρεται στον αριθμό των τουριστών που μπορεί να φιλοξενήσει μια περιοχή
- Περιβαλλοντική ή Οικολογική Φ.Ι., που αναφέρεται στον αριθμό των τουριστών που μπορεί να φιλοξενήσει μια περιοχή, πριν αρχίσουν να προκαλούνται βλάβες στο περιβάλλον
- Οικονομική Φ.Ι., που αναφέρεται στον αριθμό των τουριστών που μπορεί να φιλοξενήσει μια περιοχή, πριν αρχίσει να υποφέρει από οικονομικά προβλήματα
- Κοινωνική Φ.Ι., που αναφέρεται στον αριθμό των ανθρώπων, πέρα από τον οποίο επέρχεται κοινωνική αποσύνθεση
- «Αντιληπτική» (perceptual) Φ.Ι., που αναφέρεται στον αριθμό των ανθρώπων που μπορεί να φιλοξενήσει μια περιοχή, πριν η εμπειρία του τουρίστα αρχίσει να επηρεάζεται αρνητικά
- Φ.Ι. υποδομών, που αναφέρεται στο μέγιστο αριθμό τουριστών που μπορούν να εξυπηρετήσουν οι υποδομές μιας περιοχής.

Η εφαρμογή της έννοιας φαντάζει περισσότερο εύκολη σε νέους τουριστικούς προορισμούς όπου το σύστημα δεν έχει φτάσει ή ξεπεράσει ακόμα τα όριά του κι έτσι μπορεί να τεθεί ένα διαχειριστικό πλαίσιο, βάσει της φέρουσας ικανότητάς τους, ώστε να αυξηθεί ανεξέλεγκτα ο αριθμός των τουριστών.

1.4.4 Κατηγορίες βιώσιμου τουρισμού

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται στον τουρισμό μια στροφή από την ποσότητα στην ποιότητα. Ο καταναλωτής πλέον έχει γίνει πιο απαιτητικός και εκλεπτυσμένος και αναζητά νέα προϊόντα και προορισμούς. Παράλληλα εμφανίζεται πιο ευαίσθητοποιημένος σε θέματα ποιότητας περιβάλλοντος και διεκδικεί μια πιο ενεργητική αναψυχή (άθληση, επιμόρφωση) απομακρυσμένος από το μοντέλο του παθητικού τουρίστα. Παρατηρείται, λοιπόν, σταδιακή στροφή σε ειδικές ή νέες μορφές τουρισμού. Με τον όρο αυτό αναφερόμαστε σε εκείνες τις μορφές τουρισμού που εμφανίστηκαν μετά ή παράλληλα με τον οργανωμένο μαζικό τουρισμό για να

καλύπτουν τις νέες ανάγκες της αγοράς. Οι διάφορες μορφές εναλλακτικού τουρισμού σύμφωνα με τον Τσάρτα (2001) είναι οι εξής:

- Κοινωνικός τουρισμός
- Κοινωνικός τουρισμός επαγγελματιών ενώσεων
- Αγροτουρισμός
- Συμπλέγματα αγροτουρισμού σε σύγχρονους οικισμούς δομημένα με χαρακτηριστικά παραδοσιακών αγροτικών οικισμών
- Τουρισμός στο ύπαιθρο, Φυσιολατρικός τουρισμός
- Τουρισμός τρίτης ηλικίας (τουρισμός παραχείμασης)
- Αθλητικός τουρισμός
- Περιηγητικός τουρισμός
- Θαλάσσιος τουρισμός
- Οικολογικός τουρισμός
- Τουρισμός υγείας και φυσικής ζωής
- Ιαματικός τουρισμός
- Πολιτιστικός τουρισμός
- Εκπαιδευτικός τουρισμός
- Θρησκευτικός τουρισμός
- Συνεδριακός τουρισμός
- Εκθεσιακός τουρισμός
- Τουρισμός κινήτρων
- Επαγγελματικός τουρισμός
- Ορεινός τουρισμός
- Χειμερινός τουρισμός
- Γυμνιστικός τουρισμός
- Χρονομεριστική Μίσθωση
- Τουρισμός περιπέτειας
- Τουρισμός σε οργανωμένα τουριστικά χωριά ειδικού τύπου (club)
- Τουρισμός σε θεματικά πάρκα και θεματικά μουσεία
- Αστικός τουρισμός

Στις ορεινές περιοχές ο αειφορικός τουρισμός βασίζεται στην αξιοποίηση και ανάδειξη των φυσικών πόρων και των πολιτιστικών στοιχείων της περιοχής, ενώ παράλληλα αντιστοιχεί σε μικρής κλίμακας τουριστική ανάπτυξη και προϋποθέτει ενεργή συμμετοχή του τοπικού πληθυσμού. Οι κύριες μορφές ήπιας τουριστικής

ανάπτυξης που μπορούν να αναπτυχθούν με αρκετή επιτυχία στις ορεινές περιοχές είναι οι εξής:

- Αγροτουρισμός
- Οικοτουρισμός
- Θρησκευτικός τουρισμός
- Περιηγητικός τουρισμός
- Τουρισμός περιπέτειας

Σύμφωνα με τον Αποστολόπουλο (2007), «**αγροτουρισμός** είναι εκείνη η δραστηριότητα που αναπτύσσεται σε χώρο μη αστικό από τους απασχολούμενους κυρίως στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα και ειδικότερα σε οικογενειακής ή συνεταιριστικής μορφής μικρές τουριστικές μονάδες παροχής αγαθών και υπηρεσιών και που στηρίζεται στην αξιοποίηση των φυσικών, πολιτιστικών και ανθρώπινων τοπικών πόρων, ικανοποιεί εξειδικευμένες προσωπικές ανάγκες του σύγχρονου ανθρώπου και αποβλέπει στη συγκράτηση και παλιννόστηση του γηγενή πληθυσμού, στην ενίσχυση του αγροτικού εισοδήματος και της τοπικής οικονομίας και στην άνοδο του βιοτικού και πολιτιστικού επιπέδου».

Η έννοια του αγροτουρισμού εμφανίζεται για πρώτη φορά τη δεκαετία του '20 σε ανεπτυγμένες χώρες της δύσης (Η.Π.Α, Δυτική Ευρώπη) με την ενθάρρυνση των εγχώριων τουριστών να επισκέπτονται την ύπαιθρο της χώρας τους για την στήριξη των αγροτικών εισοδημάτων (Zoto 2013, Kumbhar 2009, Parra Lopez 2006). Στη χώρα μας, οι πρώτες μορφές αγροτουριστικής δραστηριότητας έλαβαν χώρα το 1984, με την ίδρυση των πρώτων γυναικείων αγροτουριστικών συνεταιρισμών (Πέτρα Λέσβου, Αμπελάκια, Αράχοβα, Μαστιχοχώρια Χίου) (Ιακωβίδου Ο., 2006, σ. 6).

Ο **οικοτουρισμός** «είναι ο οικολογικά βιώσιμος τουρισμός σε φυσικές περιοχές που ερμηνεύει το τοπικό περιβάλλον και τους πολιτισμούς, προάγει την κατανόηση των τουριστών γι' αυτά, ενθαρρύνει τη προστασία και συνεισφέρει στην ευημερία των τοπικών ανθρώπων» (Wood 2002). Σύμφωνα με πολλούς μελετητές ο οικοτουρισμός ορίζεται ως υπεύθυνος τουρισμός σε περιοχές φυσικού κάλλους, ο οποίος διατηρεί και προστατεύει το περιβάλλον και τις τοπικές κοινωνίες (Swarbrooke χ.χ., Gossling 1999, Cini 2012, Loppolo 2012).

Ο **θρησκευτικός τουρισμός** αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της ελληνικής τουριστικής κίνησης και συνδέεται άμεσα με την προστασία της τοπικής κουλτούρας, του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, αλλά και με την αποφυγή της

χρήσης υπηρεσιών οργανωμένου μαζικού τουρισμού (Λιβέρη χ.χ.). Ο συγκεκριμένος τύπος τουρισμού είναι εύκολα εφαρμόσιμος στις ορεινές περιοχές και ενδείκνυται ως άξονας τουριστικής ανάπτυξης, λόγω της ύπαρξης μεγάλης ποικιλίας τέτοιων μνημείων στις περιοχές αυτές.

Με τον όρο **περιηγητικός τουρισμός** αναφερόμαστε στην πεζοπορία που πραγματοποιούν οι τουρίστες μέσα στο φυσικό περιβάλλον με σκοπό να απολαύσουν τον πλούτο και τα αξιοθέατα της φύσης, μέσα από την σωματική άθληση. Παράλληλα, αναπτύσσεται και ο ορειβατικός τουρισμός, ο οποίος είναι προσιτός μόνο σε ορειβάτες. Αποτελεί μια αρκετά επίπονη δραστηριότητα η οποία απαιτεί κατάλληλη εκπαίδευση και εξοπλισμό.

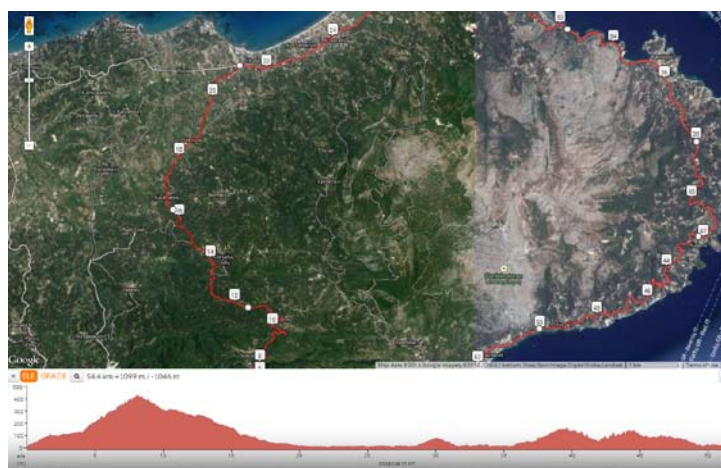
Ο **τουρισμός περιπέτειας** είναι ένα κομμάτι του εναλλακτικού τουρισμού. Έχει στοιχεία όμοια με εκείνα του οικολογικού τουρισμού και του αγροτουρισμού έχοντας όμως ένα βασικό γνώρισμα που το διαφοροποιεί από τις άλλες μορφές, την περιπέτεια. Περιπέτεια που εκφράζεται από την αίσθηση της ελευθερίας, του κινδύνου, του άγνωστου και απροσδόκητου συμβάντος. Η ενασχόληση με τα σπορ δράσης και περιπέτειας γνωστότερα ως "extreme sports" αλλά και γενικότερα οι υπαίθριες δραστηριότητες με τις όποιες προεκτάσεις τους, είναι το πεδίο το οποίο καλύπτει ο Τουρισμός Περιπέτειας. Σπορ δράσης και περιπέτειας που συναντάμε στην Ελλάδα είναι το rafting, canoe-kayak, αλεξίπτωτο πλαγιάς, ποδήλατο βουνού, πεζοπορία, αναρρίχηση, διάσχιση φαραγγιού, παρατήρηση άγριας ζωής, ιπασία σε δύσβατα μέρη, παιχνίδια περιπέτειας, off road adventure tours (Αποστολόπουλος και Σδράλη 2009, Σφακιανάκης 2000, Ηγουμενάκης κ.ά. 1999).



ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

2.1 Περιοχή μελέτης

Η περιοχή μελέτης βρίσκεται στο βόρειο μέρος του νησιού της Κέρκυρας, το οποίο έχει και το μεγαλύτερο πλάτος, καταλαμβάνεται κατά το μεγαλύτερο μέρος από βουνά και αποτελείται ουσιαστικά από δύο περιοχές: τον ορεινό όγκο του Παντοκράτορα στα ανατολικά, δηλαδή το «Όρος» και τη λοφώδη έκταση, στο δυτικό, το «Γύρο». Το επικρατέστερο γεωμορφολογικό τοπίο αντιπροσωπεύεται από ορεινές – ημιορεινές μάζες και σε μικρότερο ποσοστό, από λοφώδεις περιοχές, οροπέδια και πεδινές εκτάσεις. Το όρος Παντοκράτορα με την αντικλινική δομή του



είναι το κυρίαρχο μορφολογικό στοιχείο, με αξονική διεύθυνση Β – Ν, με ψηλότερες κορυφές τον Παντοκράτορα, τους Μιχαλακάδες και τη Βίγλα.

Η περιοχή χαρακτηρίζεται από τη μικρή ανάπτυξη του υδρογραφικού δικτύου και τις υψηλότερες

βροχοπτώσεις σε σχέση με άλλες περιοχές του νησιού. Κατατάσσεται στον υγρό βιοκλιματικό όροφο με ήπιο χειμώνα και μέση ελάχιστη θερμοκρασία του ψυχρότερου μήνα $3^{\circ}\text{C} < M < 7^{\circ}\text{C}$, ενώ η πλούσια βλάστηση, που ευνοείται από το υγρό και ήπιο κλίμα που επικρατεί, την υπάγει στην Ευμεσογειακή ζώνη βλάστησης (*Quercetalia ilicis*).

2.2 Διοικητική δομή

Διοικητικά το όρος Παντοκράτορα αποτελείται από 10 τοπικές κοινότητες οι οποίες υπάγονται στις Δημοτικές Ενότητες Θιναλίου, Κασσιόπης και Φαιάκων του Δήμου Κέρκυρας. Στην περιοχή μελέτης τον μεγαλύτερο πληθυσμό έχει η Κοινότητα Σπαρτούλα με 721 κατοίκους, ενώ η μικρότερη Κοινότητα είναι του Ζυγού με 207 κατοίκους.

Στον πίνακα που ακολουθεί παρατίθενται η οικιστική διάρθρωση και ο πληθυσμός των τοπικών κοινοτήτων στην ευρύτερη περιοχή μελέτης.

Πίνακας 4: Οικιστική διάρθρωση και πληθυσμός της περιοχής μελέτης

Δήμος	Δημοτική Ενότητα	Δημοτική Κοινότητα	Οικισμοί	Πληθυσμός (απογραφή 2011)	Σύνολο πληθυσμού ανά Δημοτική Κοινότητα
Κέρκυρας	Θιναλίου	Λαύκι	Αγ. Μαρτίνος	110	229
			Λαύκι	59	
			Τριμόδιο	17	
			Ψαχιά	43	
		Λούτσες	Αναπαυτήρια	46	223
			Απραός	5	
			Λούτσαι	146	
			Μαγάρικα	26	
		Περίθεια	Άγιος Ηλίας	232	560
			Βαθύ	17	
			Βασιλικά	20	
			Βουνίον	37	
	Κάρνιαρης		12		
	Κρινιάς		16		
	Πελεκητόν		126		
	Περίθεια		3		
	Περούλιον		39		
	Πίθος		26		
	Ριλιάτικα		32		
	Πετάλεια	Δροσερή	24	209	
		Ερίβα	26		
		Πέραμα	0		
		Πετάλεια	121		
Στρινύλας		38			
Κασσιόπης	Νησακίου	Απολυσοί	21	370	
		Βιγγλατούριον	52		
		Κατάβολος	19		

		Νησάκιον	278	
	Στινιών	Άγιος Στέφανος	87	620
		Αγνίτσινη	119	
		Βίγγλα	54	
		Καρυώτικον	74	
		Κόκκινη	53	
		Κοκκοκύλας	14	
		Κρέμιθας	35	
		Μέγγουλας	6	
		Πόρτα	92	
		Ρού	0	
		Σάντα	31	
		Σαρακηνάτικα	31	
		Τριτσίον	24	
		Ζυγού	Ζυγός	
	Σγουράδων	Ομαλή	39	228
		Σγουράδες	189	
	Σπαρτήλα	Μπαρμπάτι	116	721
		Πυργί	88	
		Σπαρτήλας	254	
	Σωκρακίου	Πηλίδα	12	266
		Σωκράκιον	254	

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή Πληθυσμού 2011

Οι Δημοτικές Κοινότητες της περιοχής μελέτης συνθέτουν από μόνες τους ένα ζωντανό μουσείο κερκυραϊκής αρχιτεκτονικής, με οικισμούς όπου ο πολεοδομικός ιστός και η παραδοσιακή αρχιτεκτονική φυσιογνωμία τους παραμένουν αναλλοίωτα στο χρόνο, με ιστορικά μνημεία παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, με πέτρινα κτίρια, σπίτια, λουτροβιά, αποθήκες που έχουν ιστορία τουλάχιστον ενός αιώνα, με πέτρινα γεφύρια, πλατείες, πηγάδια, εκκλησιές, μοναστήρια, κατοικίες, μαγαζιά, οδικούς άξονες, μονοπάτια, ξέφωτα και θέσεις θέας που συνθέτουν ένα σύνολο στο οποίο αποτυπώνεται η χωροταξική οργάνωση της περιοχής όπως αυτή διατηρούνταν την

περίοδο που κάθε περιοχή είχε το δικό της χρώμα και χαρακτήρα και με σπήλαια όπου τα ευρήματά τους δείχνουν ότι η ζωή χάνεται στο βάθος των αιώνων.

2.3 Δημογραφικά στοιχεία

Ο σημερινός πληθυσμός της περιοχής μελέτης, ο οποίος διαμένει διασκορπισμένος σε 47 κατοικήσιμους οικισμούς, ανέρχεται (Απογραφή 2011) στους 3.633 κατοίκους, παρουσιάζοντας μια φθίνουσα αύξηση σε σχέση με τις απογραφές παλαιότερων ετών. Απ' αυτούς, οι 3 στους 4 περίπου είναι μόνιμοι κάτοικοι της περιοχής μελέτης (δηλ. κατοικούν το μεγαλύτερο μέρος του έτους σ' αυτήν). Το πληθυσμιακό «προφίλ» της περιοχής το συνθέτουν: (i) η ύπαρξη ενός μεταναστευτικού «ρεύματος», της τάξης του 7-8% των μόνιμων κατοίκων, κυρίως προς την πρωτεύουσα του Νομού, το οποίο αντισταθμίζεται από την παλιννόστηση μιας μερίδας κατοίκων και από την εισροή αλλοδαπών – μεταναστών, (ii) τα έντονα σημάδια γήρανσης του πληθυσμού, που συνυπάρχουν με ένα σημαντικό ποσοστό δυναμικών ηλικιών αυτού και (iii) η πολυαπασχόληση του οικονομικά ενεργού πληθυσμού, που αποτελεί την κύρια μορφή επαγγελματικής διεξόδου για το 80% των κατοίκων, με κυρίαρχους άξονες περιστροφής τον πρωτογενή τομέα και τον τουριστικό κλάδο και η οποία συμβάλλει αποφασιστικά στη μείωση της ανεργίας.

Ο πρωτογενής τομέας εμφανίζει όλα εκείνα τα μειονεκτήματα που συνδέονται με τη φυσιολογία των ορεινών περιοχών: μεγάλο υψόμετρο, κλίσεις εδάφους, χαμηλές αποδόσεις καλλιεργειών και αγροτικών εισοδημάτων, κ.ά.. Τα βασικότερα χαρακτηριστικά του είναι: (i) η μείωση των στρεμμάτων για αγρανάπαυση και η απουσία ζήτησης για ενοικίαση χωραφιών της γεωργικής γης, η οποία ανέρχεται σε 32.305 στρέμματα, (ii) η τάση μείωσης την τελευταία δεκαετία του μέσου μέγεθος των εκμεταλλεύσεων, στις οποίες υπερτερούν ποσοστιαία -συνεχώς αυξανόμενες- οι δενδρώδεις καλλιέργειες (κυρίως, η ελαιοκαλλιέργεια), και ακολουθούν οι αροτραίες, οι καλλιέργειες αμπέλου και η κηπευτική γη, (iii) η υστέρηση που παρατηρείται στο ποσοστό των αρδευόμενων εκτάσεων, στη μεταποίηση αγροτικών προϊόντων, στις ιδιωτικές επενδύσεις, στην αγροτική οδοποιία, στον αγροτικό εξηλεκτρισμό και στον βαθμό εκμηχάνισης των εκμεταλλεύσεων, (iv) η μεγάλη σημασία της κτηνοτροφίας, ως η σημαντικότερη δραστηριότητα του τομέα, η οποία μπορεί να θεωρηθεί παραδοσιακή απασχόληση για τον ντόπιο πληθυσμό, με βασικά γνωρίσματα: τα πεπαλαιωμένα ποιμνιοστάσια, τα εκτατικά συστήματα διατροφής των ζώων, το

μηδαμινό βαθμό εκμηχάνισης των κτηνοτροφικών μονάδων, την έλλειψη ιδιαίτερων χώρων για άρμεγμα και σφαγείων στην περιοχή, την διακίνηση των προϊόντων μέσω άτυπων δικτύων εμπορίας, κ.ά., (v) η αξιόλογη μελισσοκομική δραστηριότητα, περισσότερο όσο αφορά τον αριθμό των παραγωγών και λιγότερο το μέγεθος των εκμεταλλεύσεων και (vi) η παντελώς ανύπαρκτη δασοπονική δραστηριότητα.

Η μεταποιητική δραστηριότητα περιορίζεται στα ελαιοτριβεία, ενώ ο δευτερογενής τομέας συμπληρώνεται από την παρουσία μικρών βιοτεχνιών (ξύλουργεία, σιδηρουργεία, ζαχαροπλαστική, χρυσοχοεία, μηχανουργεία, λατομεία, είδη λαϊκής τέχνης κτλ.), καθώς η έλλειψη πρώτων υλών και η δυσκολία εξεύρεσης αγορών περιορίζουν εξαιρετικά την δράση του.

Επίσης, μη ανεπτυγμένος εμφανίζεται και ο τριτογενής τομέας, τόσο στον τουριστικό κλάδο (χαμηλός αριθμός τουριστικών επιχειρήσεων, μη ύπαρξη ουσιαστικού και αποτελεσματικού συστήματος προβολής της περιοχής, σημαντική υστέρηση στις υποδομές), όσο και στις υπηρεσίες του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα (ιατρική περίθαλψη, αστυνόμευση, πυρόσβεση, ταχυδρομικές υπηρεσίες, εφορία, τράπεζες, εκπαίδευση, κ.ά.).

Τέλος, το οδικό δίκτυο χαρακτηρίζεται αποκλειστικά ως επαρχιακό και δημοτικό, με κύρια γνωρίσματα: τη διέλευση του οδικού άξονα μέσα από πολυπληθείς οικισμούς, τους δρόμους μικρού πλάτους, την κακή κατασκευή και φθορά στο οδόστρωμα, την κακή χάραξη δρόμων, την ελλιπή σήμανση, κ.ά., ενώ οι συνθήκες υδροδότησης διαφοροποιούνται ανά Δημοτικό Διαμέρισμα τόσο από ποσοτικής όσο και από ποιοτικής άποψης, καθώς υπάρχουν περιοχές με μεγάλες διαθέσιμες ποσότητες νερού και άλλες που αντιμετωπίζουν σημαντικό πρόβλημα είτε λόγω ανεπάρκειας στην κάλυψη των υδατικών αναγκών είτε λόγω υποβάθμισης της ποιότητας του νερού.

2.3.1 Πληθυσμιακές τάσεις

Ο πληθυσμός του συνόλου της περιοχής μελέτης ανέρχεται, σύμφωνα με την Απογραφή Πληθυσμού της Ε.Σ.Υ.Ε το 2011, στους 3633, μειωμένος κατά 21,3%, σε σχέση με την απογραφή του 2001. Αντίθετα, κατά τις προηγούμενες απογραφές ο πληθυσμός παρουσιάζει αύξηση κατά 0,74%, 3,33% και 6,04% σε σχέση με τις Απογραφές Πληθυσμού 1991 και 1981 αντίστοιχα. Οι αντίστοιχες μεταβολές είναι: σε επίπεδο νομού αύξηση κατά 4,09%, μεταξύ 1981 και 2011, ενώ μεταξύ 2001 και

2011 παρατηρείται μείωση κατά 6,8% . Αντίθετα στα δύο άλλα νησιά του Ιονίου (Κεφαλονιά, Ζάκυνθος) παρατηρείται μεγάλη πληθυσμιακή αύξηση (Πίνακας 5).

Πίνακας 5: Εξέλιξη του πληθυσμού 1981-2011

Δ.Δ.	Πληθυσμός				Ποσοστιαία (%) μεταβολή πληθυσμού	
	1981	1991	2001	2011	2011/ 1981	2011/ 2001
ΠΕΡΙΘΕΙΑΣ	627	618	539	560	-10,7	3,9
ΛΟΥΤΣΩΝ	304	324	355	223	-26,6	-37
ΛΑΥΚΙΟΥ	320	324	407	229	-28,4	-43,7
ΠΕΤΑΛΕΙΑΣ	316	322	193	209	-33,9	8,2
ΣΙΝΙΩΝ	658	698	743	620	-5,8	-16,6
ΝΗΣΑΚΙΟΥ	507	457	534	370	-27	-30,7
ΣΠΑΡΤΥΛΑ	771	774	819	721	-6,9	-11,9
ΣΓΟΥΡΑΔΩΝ	271	282	320	228	-15,8	28,75
ΖΥΓΟΥ	255	302	316	207	-18,8	-34,5
ΣΩΚΡΑΚΙΟΥ	440	483	392	266	-39,5	-32,1
ΣΥΝΟΛΟ ΠΕΡΙΟΧΗΣ	4.469	4.584	4.618	3.633	-18,7	-21,3
ΝΟΜΟΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ	99.477	107.592	111.975	104.371	4,09	-6,8
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΙΩΝ	182.443	193.734	212.984	206.470	13,2	-3,1

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή Πληθυσμού 2011

Για την περιοχή αυτή, παρατηρούμε ότι η μεταβολή του πληθυσμού είναι σταθερή και αύξουσα στις δεκαετίες του '70 και του '80 (2,6%), ενώ παραμένει αυξητική αλλά με χαμηλότερο ρυθμό στη δεκαετία του '90 (0,7%). Ανάλογη εικόνα, δηλ. σταθερή αύξηση στις δεκαετίες '70 και '80 και μειωμένη αύξηση τη δεκαετία του '90, εμφανίζετε στο σύνολο του Νομού που ανήκει η ανωτέρω περιοχή. Μεταξύ των Δημοτικών Διαμερισμάτων που απαρτίζουν την περιοχή μελέτης παρατηρούνται σημαντικές διακυμάνσεις, είτε αυτό αφορά στη συνολική κίνηση του πληθυσμού την τελευταία τριακονταετία, είτε στις αυξομειώσεις που παρατηρούνται σε κάθε Δημοτικό Διαμέρισμα μεταξύ των προηγούμενων δεκαετιών. Ειδικότερα, σύμφωνα

με τον Πίνακα 5: αυξητική τάση του πληθυσμού που καταγράφεται από τις Απογραφές της Ε.Σ.Υ.Ε. και στις τρεις (3) προηγούμενες δεκαετίες παρατηρούμε στα Δ.Δ. (ή πρώην κοινότητες) Λουτσών, Λαυκίου, Σπαρτύλα και Σγουράδων, με το ρυθμό αύξησης, όμως, της δεκαετίας του '80 να υπολείπεται αισθητά του αντίστοιχου ρυθμού στις δεκαετίες '70 και '90. Σ' αυτές τις δεκαετίες, που εμφανίζονται και οι πιο έντονες διακυμάνσεις, εμφανίζετε μεγάλη μείωση πληθυσμού στα Δ.Δ. Πετάλειας και Σωκρακίου, ενώ τη δεκαετία του '80 φαίνεται να υπάρχει συγκράτηση του πληθυσμού (Πετάλεια) ή επανάκτηση μέρους των πληθυσμιακών «διαρροών» των προηγούμενων ετών (Σωκράκι). Τα Δ.Δ. Σινιών και Ζυγού, που εμφανίζουν μείωση πληθυσμού τη δεκαετία του '70, υπερκαλύπτουν τις «απώλειες» τα επόμενα χρόνια, ενώ, αντίστροφα, το Δ.Δ. Περίθειας αρχίζει να έχει μείωση πληθυσμού στη δεκαετία του '80, η οποία εντείνεται στη δεκαετία του '90. Τέλος, το Δ.Δ. Νησακίου, που εμφανίζει την περίοδο 1981-1991 τη μεγαλύτερη μείωση πληθυσμού, σε σχέση με τα υπόλοιπα Δ.Δ. της περιοχής μελέτης, αυξάνει κατά 1/5 περίπου τον πληθυσμό του πριν και μετά την περίοδο αυτή. Οι προαναφερόμενες μεταβολές είναι συνάρτηση κυρίως των εξελίξεων στην αγορά εργασίας, όπως αυτές παρουσιάζονται παρακάτω (παραγωγική δραστηριότητα, ευκαιρίες, πολυαπασχόληση, τουριστική ανάπτυξη κλπ.) και των συνακόλουθων κοινωνικο-δημογραφικών εξελίξεων (μετανάστευση, συγκράτηση πληθυσμού, γυναικεία απασχόληση, κοινωνικές και τεχνικές υποδομές κλπ.).

Παρατηρώντας τα αναλυτικά στοιχεία της περιφέρειας βλέπουμε ότι:

Σε επίπεδο Περιφέρειας Ιονίων Νήσων ο πληθυσμός μειώθηκε

Από 212.984 κατοίκους το 2001, το 2011 απογράφηκαν 6.514 λιγότεροι (- 3,06%)

Ο νομός Κέρκυρας από 111.975 κατοίκους το 2001, το 2011 απόγραψε 104.371, δηλαδή 8.575 λιγότερους (- 6,8%).

Ο νομός Λευκάδας από 22.506 κατοίκους το 2001, το 2011 απόγραψε 23.750, δηλαδή 1.244 περισσότερους (+ 5,53%).

Ο νομός Ζακύνθου από 39.015 κατοίκους το 2001, το 2011 απόγραψε 40.650, δηλαδή 1.635 περισσότερους (+ 4,19%).

Ιδιαίτερη σημασία έχει το γεγονός ότι και κατά την απογραφή του 2011, στην περιοχή του Παντοκράτορα παρατηρείται μεγάλη πληθυσμιακή μείωση, τόσο σε σύγκριση με την υπόλοιπη Κέρκυρα, όσο και με την Περιφέρεια Ιονίων Νήσων

2.3.2 Επίπεδο εκπαίδευσης πληθυσμού

Σύμφωνα με την Απογραφή Πληθυσμού της ΕΣΥΕ του 1991, το εκπαιδευτικό επίπεδο είναι σε όλα τα Δ.Δ. κάτω του μέσου όρου της Περιφέρειας και του Νομού. Ειδικότερα: το ποσοστό του πληθυσμού «10 ετών και άνω» που έχουν μέχρι πρωτοβάθμια εκπαίδευση (δηλ. είναι αγράμματοι ή δεν έχουν τελειώσει στοιχειώδη εκπαίδευση ή είναι απόφοιτοι στοιχειώδους εκπαίδευσης) φτάνει το 78,46% στο σύνολο της περιοχής έναντι 68,18% της Περιφέρειας και 66,15% του Ν. Κέρκυρας.

2.4 ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

Γεωργία

Τα βασικότερα **μειονεκτήματα του πρωτογενή τομέα**, που συνδέονται με τη φυσιολογία των ορεινών περιοχών, είναι το μεγάλο υψόμετρο, η βλαστική περίοδος και, κατ' επέκταση, οι αποδόσεις των καλλιεργειών και τα αγροτικά εισοδήματα. Συμπληρωματικά, οι μεγάλες κλίσεις του εδάφους εμποδίζουν την εκμηχάνιση και την πλήρη αξιοποίηση της διαθέσιμης αγροτικής γης. Ειδικότερα, οι ορεινές νησιωτικές περιοχές εμφανίζουν εκμεταλλεύσεις με μεγαλύτερο μέγεθος αλλά πιο δυσμενή διαρθρωτικά χαρακτηριστικά, ιδιαίτερα σε ότι αφορά τον πολυτεμαχισμό του κλήρου, ο οποίος δεν επιτρέπει την πλήρη και σύγχρονη ανάπτυξη της γεωργίας.

Σύμφωνα με την Απογραφή Γεωργίας – Κτηνοτροφίας της ΕΣΥΕ του 1991, η γεωργική γη στην περιοχή μελέτης ανέρχεται σε 32.305 στρέμματα, καταλαμβάνοντας το 5,04% της συνολικής έκτασης του Νομού Κέρκυρας, ενώ σε σχέση με το σύνολο της γεωργικής γης του Νομού και της Περιφέρειας αντιστοιχεί στο 9,3% και 4,02% αντίστοιχα.



Κύρια παραγωγική χρήση του φυσικού πόρου είναι η γεωργική γη, οι βοσκότοποι και τα δάση. Το μεγαλύτερο ποσοστό των δενδρωδών καλλιεργειών καλύπτεται από την καλλιέργεια της ελιάς, με προοπτική αύξησής του. Ένα μικρό μέρος των καλλιεργειών αυτών καλύπτουν τα εσπεριδοειδή. Η γεωργική δραστηριότητα, λοιπόν, αρθρώνεται γύρω από την ελαιοκαλλιέργεια, που αποτελεί και τον σημαντικότερο κλάδο και την αμπελοκαλλιέργεια. Από την *ελαιοκαλλιέργεια*, η οποία συμμετέχει ουσιαστικά στην διαμόρφωση του Κερκυραϊκού γεωργικού εισοδήματος, παράγονται ικανοποιητικές ποσότητες λαδιού, από το οποίο το 10-20% κρατείται από τους παραγωγούς για ιδιοκατανάλωση, το 65-80% διατίθεται στους χονδρεμπόρους και ένα μικρό ποσοστό της τάξης 15-25% διατίθεται με άλλους τρόπους (φίλους-γνωστούς, τοπική αγορά). Ο Κερκυραϊκός ελαιώνας θεωρείται γη πρώτης προτεραιότητας, γιατί έχει πολλαπλή χρησιμότητα (παραγωγικός, αισθητικός, προστατευτικός στα επικλινή εδάφη), συνδεδεμένος άμεσα με την αισθητική του Νομού και υπ' αυτή την έννοια συνδέεται και με τον τουρισμό.

Η *αμπελοκαλλιέργεια* (Πίνακας 6), από την οποία παράγεται επί το πλείστον κρασί, στοχεύει στην ικανοποίηση κυρίως των ιδίων καταναλωτικών αναγκών των παραγωγών και μόλις ένα ποσοστό περίπου 10% της παραγωγής κρασιού διατίθεται σε φίλους - γνωστούς.

Πίνακας 6: Εκτάσεις αμπέλων – σταφυδάμπελων

Δ.Δ.	Εκτάσεις (στρέμματα)
ΠΕΡΙΘΕΙΑΣ	0
ΛΟΥΤΣΩΝ	14
ΛΑΥΚΙΟΥ	20
ΠΕΤΑΛΕΙΑΣ	350
ΣΙΝΙΩΝ	86
ΝΗΣΑΚΙΟΥ	10
ΣΠΑΡΤΥΛΑ	119
ΣΓΟΥΡΑΔΩΝ	60
ΖΥΓΟΥ	40
ΣΩΚΡΑΚΙΟΥ	200
ΣΥΝΟΛΟ ΠΕΡΙΟΧΗΣ	899

Πηγή: Ενιαία Δελτία Γεωργικής Στατιστικής

Η παραγωγή **βιολογικών προϊόντων** είναι ακόμη σε αρχική φάση, παρόλο που η ζήτηση είναι πολύ μεγάλη, όπως φαίνεται και από την ύπαρξη ειδικών καταστημάτων και από την λειτουργία ειδικών τμημάτων στα πολυκαταστήματα του Νομού.

Σημαντική για την περιοχή, αλλά και για το σύνολο του νομού της Κέρκυρας, είναι η καλλιέργεια του μοναδικού τοπικού προϊόντος **κούμ-κουάτ**. Το κουμ κουάτ ήταν αρκετά διαδεδομένο στην Κίνα, από όπου μεταφέρθηκε στην Κέρκυρα το 1924, από τον Βρετανό γεωπόνο Μέρλιν. Στα κινεζικά των Μανδαρίνων



σημαίνει «χρυσό πορτοκάλι» και είναι το μόνο εσπεριδοειδές που τρώγεται με τη φλούδα, όπου βρίσκονται οι βιταμίνες Α και C, που διαθέτει. Παραγωγή κουμ κουάτ έχει και η Κίνα, η Ιαπωνία, η Αργεντινή, η Καλιφόρνια και το Ισραήλ. Σύμφωνα με στοιχεία της Δ/σης Γεωργίας, η έκταση που καλύπτουν τα 15.880 δένδρα, εκ των οποίων τα 1.000 περίπου βρίσκονται μέσα στο τμήμα της περιοχής παρέμβασης του Δ.Δ. Νυμφών, είναι 382 στρέμματα και δίνουν ετήσια παραγωγή 80 τόνους. Από το σύνολο των δέντρων αυτών, τα 15.280 είναι μέσα σε κανονικούς οπωρώνες στο Δ.Δ. των Νυμφών και τα υπόλοιπα 600 διάσπαρτα στο υπόλοιπο νησί. Το προϊόν έχει αναγνωριστεί με πρωτοβουλία του Αγροτοβιομηχανικού Συν/μού Νυμφών (ιδρύθηκε το 1981) ως «Προϊόν Γεωγραφικής Ένδειξης» με Αρ. Πρωτ. 330459/9-7-96. Στα πλαίσια του Α' ΚΠΣ έγινε αύξηση των καλλιεργούμενων εκτάσεων και υλοποιήθηκε πρόγραμμα κατάρτισης σχετικά με την επεξεργασία των παραδοσιακών προϊόντων. Ακόμη στα πλαίσια της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας Leader II χρηματοδοτήθηκε η νέα εταιρεία, που ίδρυσαν οι παραγωγοί του κούμ κουάτ, για την επένδυση «Επεξεργασία – Τυποποίηση παραδοσιακού προϊόντος κούμ κουάτ»¹.

Τα αρωματικά ή φαρμακευτικά φυτά της περιοχής, όπως ρίγανη, δάφνη, φασκόμηλο, χαμομήλι, μάραθο κ.τ.λ., θα μπορούσαν να είναι πρόκληση για νέες πρωτοβουλίες ή προτάσεις παραγωγικής αξιοποίησής τους. Οι διαθέσιμες ποσότητες είναι μεγάλες καλύπτοντας ένα σημαντικό τμήμα του ορεινού όγκου του Παντοκράτορα.

Όσο αφορά την ύπαρξη ή μη **παραδοσιακών προϊόντων**, κάποια προϊόντα στην περιοχή μελέτης που θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως παραδοσιακά ή ποιοτικά είναι το κρασί στο Λαύκι, τα αμύγδαλα και το λάδι στο Λαύκι και στις Λούτσες, τα κεράσια στις Λούτσες, τα μηλοφάγια στους Σγουράδες και το λάδι και κρασί στις Σινιές.

Κτηνοτροφία

Σημαντική δραστηριότητα του πρωτογενούς τομέα στην περιοχή μελέτης είναι εκείνη της κτηνοτροφίας. Η κτηνοτροφία μπορεί να θεωρηθεί **παραδοσιακή απασχόληση** για τον ντόπιο πληθυσμό, δεδομένου ότι μέχρι το 1983 ο Νομός

¹ Περιοχή: Δήμος Θιναλίων, Φορέας: ΑΓΡ.ΑΝ.ΘΙ. ΕΠΕ, Έργο: «Επεξεργασία – Τυποποίηση τοπικού προϊόντος κουμ-κουάτ», Προϋπολογισμός: 35 εκατ. δρχ., Τελικό Κόστος: 35 εκατ. δρχ., Δημόσια δαπάνη: 15,75 εκατ. δρχ.

Κέρκυρας ήταν αυτάρκης σε κρέας και σε γάλα και παρήγαγε γαλακτοκομικά προϊόντα ονομαστά (βούτυρο και γραβιέρα Κέρκυρας) που είχαν μεγάλη ζήτηση σε όλη την Ελλάδα και έγιναν πρότυπα παραγωγής. Η κτηνοτροφική παραγωγή αναπτύσσεται κυρίως στο βόρειο τμήμα του νησιού με κύριο χαρακτηριστικό τις οικογενειακής μορφής εκμεταλλεύσεις.

Κυριότερος παράγοντας του κτηνοτροφικού μαρασμού είναι η τουριστική ανάπτυξη και το εύκολο εισόδημα που παρέχει σε ασύγκριτα λιγότερο χρόνο. Όμως δεν θα πρέπει να αγνοηθούν σαν παράγοντες εγκατάλειψης η έλλειψη οργάνωσης και η αδυναμία ενσωμάτωσης τεχνολογίας και εκπαίδευσης, η ανυπαρξία χωροθετημένων κτηνοτροφικών ζωνών και κατά συνέπεια ο συνεχής διωγμός των κτηνοτροφικών μονάδων λόγω των προβλημάτων που δημιουργούν, ιδιαίτερα σε κατοικημένες και τουριστικές περιοχές και η έλλειψη κτηνοτροφών, των οποίων η εισαγωγή ανεβάζει το κόστος παραγωγής σε υψηλά επίπεδα.

Μελισσοκομία

Σχετικά με τον τομέα της μελισσοκομίας, η κατάσταση είναι διαφορετική από αυτήν της κτηνοτροφίας. Υπάρχει ένας αρκετά μεγάλος αριθμός παραγωγών. Οι περισσότεροι μελισσοκόμοι βρίσκονται στα Δ.Δ. Σινιών, Περίθειας, Σπαρτύλα και Λουτσών. Πολλοί από αυτούς είναι οργανωμένοι στο Μελισσοκομικό Συν/μό, που είναι μέλος της Ένωσης Αγροτικών Συν/μών Κέρκυρας.

Ο συνολικός αριθμός κυψελών στην περιοχή είναι περίπου 1.300 τεμάχια, με τη συνολική παραγωγή μελιού να ανέρχεται σε 20.000 κιλά περίπου το χρόνο. Είναι σταθερής εκτροφής και εκμεταλλεύεται την πλούσια ανθοφορία της περιοχής και γενικότερα του νησιού.

Ωστόσο η τυποποίηση μεγάλου μέρους του προϊόντος γίνεται από τους ίδιους τους μελισσοκόμους πρόχειρα και διατίθεται κατά το μεγαλύτερο μέρος του σε φίλους-γνωστούς, στην τοπική αγορά και για ιδία χρήση. Η ποιότητά του είναι άριστη.

Η μελισσοκομία είναι μία δραστηριότητα που θα μπορούσε να αναπτυχθεί περισσότερο γιατί είναι φιλική προς το περιβάλλον και δεν έρχεται σε αντιπαράθεση με τον άλλο τομέα ανάπτυξης, τον τουρισμό. Τα προϊόντα της έχουν κανονική διέξοδο στην αγορά, μπορεί εύκολα να μετατραπούν σε βιολογικά και παράγονται παραδοσιακά στο νησί.

Δάση

Σχετικά με τη δασοπονική δραστηριότητα, πρέπει να σημειωθεί η παντελής ανυπαρξία του κλάδου σε επίπεδο εμπορίας ξυλείας. Στην περιοχή μελέτης, όπως παρεπιπτόντως και στην υπόλοιπη Κέρκυρα, τα τελευταία χρόνια δεν έχει καταγραφεί καμία εμπορική δραστηριότητα σε δασική παραγωγή από δημόσιες δασικές εκτάσεις. Είναι προφανές ότι, λόγω της συγκεκριμένης βλάστησης, δεν μπορεί να υπάρξει παραγωγή που να δικαιολογήσει την ύπαρξη κάποιας, έστω και υποτυπώδους, δασικής εκμετάλλευσης.

Οι μικρές ποσότητες ξυλείας που προκύπτουν είτε από μικροπυρκαγιές, είτε από κατακείμενα δέντρα, διαμοιράζονται στους κατοίκους για καυσοξυλεία, ως ξυλεία ατομικών αναγκών. Οι ποσότητες αυτές δίδονται ατελώς στους κατοίκους, όταν βέβαια προκύπτουν και δεν μπορούν να θεωρηθούν, σε καμιά περίπτωση, ότι αποτελούν κάποιας μορφής δραστηριότητας.

Οι δασοπονικές εργασίες αφορούν κυρίως έργα αντιπυρικής προστασίας και αναδάσωσης, με σκοπό τη βελτίωση των υποβαθμισμένων δασών και τη διαμόρφωση χώρων αναψυχής. Το κυνήγι και οι άδειες κυνηγιού αποτελούν τη σημαντικότερη πρόσοδο της Δασικής Υπηρεσίας.

Αλιεία- Υδατοκαλλιέργειες

Η περιοχή μελέτης παρουσιάζει έντονη τουριστική κατεύθυνση, με αποτέλεσμα φαινομενικά να μην μπορεί να αναπτυχθεί ο τομέας της ιχθυοκαλλιέργειας όπως σε άλλες περιοχές της χώρας. Λειτουργεί μια μονάδα (στο Δήμο Κασσωπαίων), με ετήσια παραγωγή 150 τόνων αλιευμάτων Α΄ κατηγορίας (μονάδα μικρού μεγέθους), ενώ η αλιευτική παραγωγή παρουσιάζει μια δραματική μείωση τα τελευταία χρόνια.

Η πλειοψηφία των αλιευτικών καταφυγίων είναι φυσικοί σχηματισμοί ή διαθέτουν ελάχιστα τεχνητά μέσα, με αποτέλεσμα να μην παρέχουν ασφαλή ελλιμενισμό. Τα αλιευτικά καταφύγια της ευρύτερης περιοχής είναι:

- Ύψου
- Αγίου Μάρκου
- Νησακίου
- Κασσιώπης

- Ρόδας

Η παρουσία πολλών μηχανοτράτων που αλιεύουν στο θαλάσσιο στενό Κέρκυρας - Αλβανικών χωρικών υδάτων (τους 5 μήνες που επιτρέπεται η αλιεία) συμβάλουν στη μείωση των ιχθυοαποθεμάτων της περιοχής.

Η ιχθυοκαλλιέργεια στην περιοχή δεν διεξάγεται με ιδιαίτερα σύγχρονα και αποδοτικά μέσα, ενώ η αλιεία κατέχει περιθωριακή θέση στα πλαίσια του πρωτογενή τομέα. Τα σκάφη είναι μικρού μεγέθους και ασχολούνται με την παράκτια αλιεία. Η δραστηριότητα κατά τους θερινούς μήνες απευθύνεται στην κάλυψη αναγκών των εστιατορίων και ιδιωτών σε φρέσκα ψάρια. Η διάθεση των προϊόντων γίνεται τοπικά. Ισχυρή είναι η παρουσία ερασιτεχνικών σκαφών (σκάφη μικρού μεγέθους) αλλά και επισκεπτών .

Από την άποψη υποδομών, εκτός από τα αλιευτικά καταφύγια που προαναφέραμε, που έχουν κάποιες μικρές εγκαταστάσεις, στις άλλες περιπτώσεις δεν υπάρχουν υποδομές και η κατάσταση αντιμετωπίζεται "εκ των ενόντων"

Σχετικά με τις **υδατοκαλλιέργειες** παρατηρούνται:

➤ **Θαλάσσιες καλλιέργειες:**

Ιχθυοκαλλιέργειες Κερκύρας Ε.Π.Ε.

Ιδιωτική επιχείρηση Ε.Π.Ε.

Έδρα στην Κασσιώπη

Ετήσια παραγωγή 150 τόνων αλιευμάτων Α΄ κατηγορίας

➤ **Θαλάσσιες καλλιέργειες εντατικής μορφής:**

Πρόκειται για καλλιέργειες θαλασσινών ειδών Α΄ κατηγορίας (λαβράκι, τσιπούρα, συναγρίδα, κέφαλος, χέλια κτλ) που καλλιεργούνται σε θαλάσσιους κλωβούς ή σε χερσαίες δεξαμενές κοντά στη θάλασσα.

Το λιμνοθαλάσσιο ιχθυοτροφείο μπορεί να λειτουργήσει και σαν αγροτουριστική επιχείρηση, που θα έχει σαν αποτέλεσμα την αύξηση των θέσεων εργασίας και την οικονομική αναβάθμιση της ευρύτερης περιοχής.

Ο ευρύτερος χώρος της λιμνοθάλασσας μπορεί να αξιοποιηθεί οικότουριστικά, με τελικό σκοπό την αναβάθμιση του περιβάλλοντος και την προσέλκυση επιπλέον επισκεπτών.

2.5 Δευτερογενής Τομέας

Μεταποιητική Δραστηριότητα

Η μεταποιητική δραστηριότητα που αναπτύσσεται στο Νομό Κέρκυρας δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ικανοποιητική, δεδομένου ότι κινείται σε πολύ χαμηλά επίπεδα παραγωγής, δεν εκμεταλλεύεται συγκριτικά πλεονεκτήματα και δεν ενσωματώνει σε καμία περίπτωση νέα τεχνολογία.

Τα ελαιοτριβεία της περιοχής μελέτης και η δραστηριότητά τους περιορίζεται στην εξυπηρέτηση των συνεταιίρων ως προς την επιδότηση του ελαιολάδου.

Στους άλλους κλάδους έχουμε μικρές βιοτεχνίες και πιο συγκεκριμένα: ξυλουργεία, σιδηρουργεία, ζαχαροπλαστεία, χρυσοχοεία, μηχανουργεία, αρτοποιεία, είδη λαϊκής τέχνης κτλ. Επιτυχημένα παραδείγματα υπάρχουν και στον τομέα της κατασκευής προϊόντων λαϊκής τέχνης τα οποία συνδέονται άμεσα με τον τουρισμό και παρουσιάζουν σημαντική προοπτική ανάπτυξης. Χαρακτηριστική είναι η ενασχόληση των κατοίκων του Δ.Δ. Σινιών με την επεξεργασία πέτρας (Σινιώτικη πέτρα) την οποία και εμπορεύονται σε όλο το Νομό της Κέρκυρας.

Η έλλειψη πρώτων υλών και η δυσκολία εξεύρεσης αγορών περιορίζουν εξαιρετικά την δράση του δευτερογενούς τομέα.

2.6 Τριτογενής τομέας

Τουρισμός

Στην περιοχή μελέτης το μεγαλύτερο τμήμα του τριτογενή τομέα καλύπτει ο τουριστικός κλάδος. Η αναπτυξιακή πορεία του τουρισμού, δημιούργησε πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα και σ' άλλους παραγωγικούς κλάδους, όπως οι οικοδομές, καθώς αποτέλεσε μοχλό οικονομικής μεγέθυνσής τους.

Τα χαρακτηριστικά του τουρισμού στην περιοχή μελέτης, εναρμονίζονται με τα γενικά χαρακτηριστικά του τουρισμού στο νησί, αλλά εν πολλοίς και του εθνικού τουρισμού, δηλαδή αδυναμίες στην ποιότητα υπηρεσιών, έλλειψη οργάνωσης των τουριστικών επιχειρηματιών, έλλειψη τουριστικής εκπαίδευσης, εξάρτηση από

συγκεκριμένες τουριστικές αγορές, απουσία ουσιαστικού και αποτελεσματικού συστήματος προβολής, υστέρηση στον τομέα των τουριστικών υποδομών, κλπ..

Ειδικότερα, στην περιοχή μελέτης παρουσιάζεται μια τουριστική ζώνη στα παράλια, με αυξημένη τουριστική κίνηση, ενώ αντίθετα στην ενδοχώρα η τουριστική δραστηριότητα είναι από περιορισμένη έως ανύπαρκτη. Συγκεκριμένα, τουριστικές μονάδες (ξενοδοχεία και καταλύματα) υπάρχουν στις παράκτιες περιοχές των Δ.Δ. Σπαρτύλα, Λουτσών, Περίθειας, Σινιών και Νησακίου, με τάσεις αύξησης αφού δημιουργούνται συνεχώς νέες ξενοδοχειακές και τουριστικές μονάδες, είτε από ντόπιους είτε από ιδιώτες – επιχειρηματίες που προέρχονται από άλλες περιοχές. Η διάρκεια της τουριστικής περιόδου στις περιοχές αυτές είναι εξάμηνη (έντονη εποχικότητα) και προσελκύονται τουρίστες κυρίως από Αγγλία, Γερμανία, Ολλανδία, Βέλγιο και Τσεχία. Τα καταλύματα αυτά έχουν συμβάλει στην ανάπτυξη ενός πλήρους δικτύου επιχειρήσεων γύρω τους, όπως εστιατόρια - ταβέρνες, μπαρ, super market, parking, καταστήματα ειδών τέχνης, κ.ά..

Στην περιοχή εμφανίζονται και **άλλα είδη τουρισμού**, όπως είναι ο περιπατητικός, ο ποδηλατικός, κ.ά., από επισκέπτες που βρίσκουν καταλύματα και σε άλλες περιοχές του νησιού. Οι μορφές αυτές τουρισμού, που απευθύνονται και σε περιοχές οι οποίες δεν έχουν ανεπτυγμένη (μαζική - παραθεριστική) τουριστική δραστηριότητα (όπως η ενδοχώρα της περιοχής παρέμβασης), εμφανίζονται **σποραδικά** και μπορούν να αποτελέσουν βάση ανάπτυξης, μέσω της οργάνωσής τους και της αξιοποίησης των ποικίλων τουριστικών πόρων τους (περιπατητικά μονοπάτια, πανοραμικές θέσεις θέας, παραδοσιακή αρχιτεκτονική, σπήλαια, κ.ά.). Σ' αυτό μπορεί να συμβάλει και το γεγονός της παρατηρούμενης τα τελευταία χρόνια σημαντικής αλλαγής στις συνήθειες του μέσου τουρίστα, δηλ. την αυξημένη περιβαλλοντολογική ευαισθησία και προτίμηση για διακοπές σε συνδυασμό με δραστηριότητες που έχουν άμεση σχέση με το φυσικό περιβάλλον. Ο ορειβατικός όμιλος Κέρκυρας, προτείνει 2 διαδρομές πεζοπορίας στο όρος Παντοκράτορα.

Διαδρομή Περίθεια-Παντοκράτορας

Η διαδρομή αρχίζει από το χωριό Περίθεια το οποίο απέχει 50χλμ. Από την πόλη της Κέρκυρας. Η παλιά Περίθεια αποτελεί το εντυπωσιακότερο

Βαθμός δυσκολίας: Εύκολη
Διάρκεια: 1 ώρα & 15 λεπτά
Χωρίς σήμανση

δείγμα παραδοσιακού οικισμού του νησιού, με κυρίαρχο στοιχείο τα βενετσιάνικα πέτρινα αρχοντικά και τις εκκλησίες με παλιές τοιχογραφίες. Από το παλιό χωριό

μπορείτε να ακολουθήσετε το χωματόδρομο που οδηγεί, μετά από 3,5χλμ., στην κορυφή του βουνού ή να ακολουθήσετε το παλιό μονοπάτι, με δυτική κατεύθυνση, που θα σας οδηγήσει, μετά από κοπιαστική ανηφόρα 1 ώρας και 15 λεπτών, στην κορυφή του βουνού.

Διαδρομή Στρινύλας- Παντοκράτορας

Η διαδρομή αρχίζει από το χωριό Στρινύλας, 28χλμ. από την πόλη της Κέρκυρας, που απλώνεται στις δυτικές πλαγιές του βουνού, είναι ορεινό και διαφέρει αισθητά από άλλα χωριά, τόσο στην αρχιτεκτονική

Βαθμός δυσκολίας: Εύκολη

Διάρκεια: 2 ώρες

Χωρίς σήμανση

όσο και στο κλίμα. Η διαδρομή πλέον ακολουθεί για 1,5χλμ. ασφαλτόδρομο που οδηγεί προς την κορυφή. Στη συνέχεια γίνεται τσιμεντόδρομος με ανατολική κατεύθυνση και σε 4,5χλμ. οδηγεί στην κορυφή του βουνού. Από την κορυφή η θέα είναι μαγευτική. Αντικρίζετε τις ηπειρωτικές ακτές, την Αλβανία, τα Διαπόντια Νησιά, τους Παξούς, την Κεφαλονιά, και αν έχει διαύγεια τις ακτές της Ιταλίας.

Ο τουρισμός αποτελεί για την περιοχή μελέτης το σημαντικότερο κλάδο του τριτογενή τομέα. Εμφανίζει τάσεις μιας δυναμικής πορείας, μη ενταγμένης, όμως, σε ένα προκαθορισμένο μελετημένο σχέδιο, ικανό να τον ωθήσει σε μια ισόρροπη χωροταξική ανάπτυξη, χωρίς περιβαλλοντικές επιβαρύνσεις, με νέες μορφές και με οικονομικά και κοινωνικά οφέλη για την πλειοψηφία των κατοίκων των κοινοτήτων.

Το μικρό μέγεθος των τουριστικών καταλυμάτων και οι οικογενειακής μορφής μονάδες, η συγκέντρωση του τουρισμού στην παράκτια ζώνη και ο παραγκωνισμός των ορεινών περιοχών, η έλλειψη κατάρτισης των εργαζομένων σ' αυτές, ο περιορισμός της τουριστικής περιόδου, η σημαντική έλλειψη σε βασικές υποδομές (οδικό δίκτυο, λιμενική υποδομή) αλλά και σε αναγκαίες υπηρεσίες κοινωνικής εξυπηρέτησης που αφορούν όχι μόνο στους τουρίστες αλλά και στους ντόπιους (τηλεφωνικοί θάλαμοι, ταχυδρομικό δίκτυο, τραπεζική εξυπηρέτηση, ιατρική περίθαλψη, κλπ.) και η ανυπαρξία οργανωτικών δομών προβολής/προώθησης/διαφήμισης του τουριστικού προϊόντος, κυρίως του φυσικού και πολιτισμικού πλούτου της περιοχής, είναι τα βασικότερα προβλήματα της τουριστικής δραστηριότητας στην περιοχή μελέτης.

Ταυτόχρονα, όμως, η περιοχή αυτή διαθέτει αποδεδειγμένα μια πληθώρα τουριστικών στοιχείων και συγκριτικών πλεονεκτημάτων που διαγράφουν σημαντικές προοπτικές ανάπτυξης. Ενδεικτικά τέτοια είναι η ποικιλία των φυσικών

πόρων, ο μνημειακός πλούτος, οι παραδοσιακοί οικισμοί, το αναλλοίωτο του φυσικού περιβάλλοντος, οι δυνατότητες για την εισαγωγή νέων μορφών τουρισμού (αγροτουρισμός, ορεινός, οικοτουρισμός, κλπ.), κ.ά..

2.7 Φυσικό περιβάλλον

2.7.1 Υδροφορία

Στο Ν. Κερκύρας και μάλιστα στο βόρειο τμήμα του υπάρχει υδροφόρος υπόγειος ορίζοντας με καλή ποιότητα νερού. Όμως, στο ανατολικό και δυτικό τμήμα του νησιού, υπάρχουν ορισμένες ποσότητες νερού κακής ποιότητας λόγω εισροής θαλασσίου νερού.

Σύμφωνα με μελέτες που έχουν γίνει για τις υπώρειες (ΝΑ, Α και ΒΑ) του όρους Παντοκράτορα υπάρχουν τρεις υδρογεωλογικές λεκάνες στους ασβεστόλιθους αυτής της περιοχής:

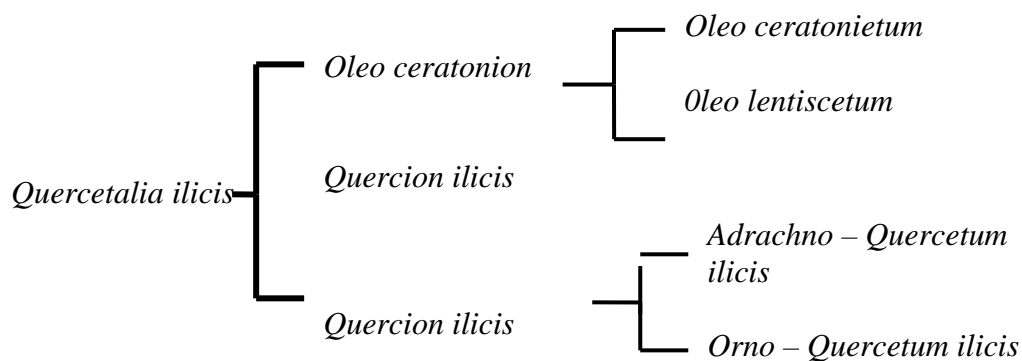
- ❖ Η υδρογεωλογική λεκάνη του κεντρικού Παντοκράτορα, η πιο αξιόλογη με νερό που εξέρχεται σε μέτωπο πηγών, κυρίως στα έλη της Περίθειας.
- ❖ Η υδρογεωλογική λεκάνη του Απραού που έχει το μειονέκτημα της θαλάσσιας επίδρασης
- ❖ Η υδρογεωλογική λεκάνη της Βίγλας

2.7.2 Οικοσυστήματα

Η υπό μελέτη περιοχή υπάγεται (κατά Ν. Αθανασιάδη) στην Ευμεσογειακή ζώνη βλάστησης (*Quercetalia ilicis*). Η ζώνη αυτή εμφανίζεται ως μια περισσότερο ή λιγότερο συνεχής λωρίδα κατά μήκος των ακτών της δυτικής, νοτιοανατολικής και ανατολικής Ελλάδος, στα νησιά του Ιονίου και του Αιγαίου Πελάγους, στα πόδια, στο νότιο τμήμα και στις ανατολικές ακτές της Χαλκιδικής και τις ακτές της Μακεδονίας και της Θράκης.

Η ζώνη αυτή διακρίνεται σε δύο υποζώνες, οι οποίες παρουσιάζουν σαφή οικολογική, χλωριδική και φυσιογνωμική διάκριση μεταξύ τους. Η κατώτερη προς τα παράλια υποζώνη και η πιο ξηρή ονομάζεται *Oleo ceratonion* και η ανώτερη ονομάζεται *Quercion ilicis*. Η περιοχή του ορεινού όγκου Παντοκράτορα ανήκει στη δεύτερη υποζώνη αυτή της αριάς, η οποία με τη σειρά της διαιρείται σε δύο αυξητικούς

χώρους τον *Adrachno-Quercetum ilicis* και τον *Orno-Quercetum ilicis*. Σύμφωνα με τα παραπάνω, το φυτοκοινωνιολογικό διάγραμμα της περιοχής αυτής είναι:



Από πλευράς καλλιεργούμενων φυτικών ειδών ανήκει στη δεύτερη οικολογική ζώνη αυτή των οπώρων του Νότου με χαρακτηριστικά φυτικά είδη την ελιά, τη συκιά και τη λεμονιά.

Σύμφωνα με τους βιοκλιματικούς χάρτες του Ιδρύματος Δασικών Ερευνών (Μαυρομάτης 1980), η περιοχή μελέτης κατατάσσεται στον υγρό βιοκλιματικό όροφο με ήπιο χειμώνα και μέση ελάχιστη θερμοκρασία του ψυχρότερου μήνα $3^{\circ}\text{C} < \text{M} < 7^{\circ}\text{C}$. Ο χαρακτήρας του μεσογειακού βιοκλίματος είναι ασθενής μέσο-μεσογειακός με αριθμό βιολογικά ξηρών ημερών $X:40 < X < 75$.

Χλωρίδα

Αναφορικά με τη χλωρίδα, σε εργασία του Hansen(1982) τα φυτικά είδη της Κέρκυρας υπολογίστηκαν σε 1350, ενώ σε νεώτερη εργασία προστέθηκαν ακόμη 29. Από τα σημαντικά είδη μπορούν να αναφερθούν το πτεροδόφυτο *Isoetes hystrix* και τα σπερματόφυτα *Alkana corcyrensis*, *Argyrolobium zanonii*, *Galanthus raginae olga*, *Corcynerensis*, *Limonium arcutum*, *Limonium brevipetiolatum*, *Narcissus corcyrensis*, *Teucrium corcyranum*, *Stachys mollissima*.

Οι χερσαίοι βιότοποι του νησιού, όπως αυτός του ορεινού όγκου Παντοκράτορα, καλύπτονται από πλούσια βλάστηση η οποία ευνοείται από το υγρό και ήπιο κλίμα που επικρατεί. Η φυσική βλάστηση συνίσταται κυρίως από ανεπτυγμένους θαμνώνες του οποίους αποτελούν διάφορα σκληρόφυλλα αειθαλή όπως η Αριά (*Quervus ilex*), η Κουμαριά (*Arbutus unedo*), ο Σχίνος (*Pistacia lentiscus*), το Θαμνοκυπάρισσο

(*Juniperus phoenicea*), το Πουρνάρι (*Quercus coccifera*) κ.α. που συνιστούν την καλούμενη μακκία βλάστηση. Σε περιοχές όπου υπάρχει αυξημένη βόσκηση, το πουρνάρι και τα άλλα ανθεκτικά στη βόσκηση είδη επικρατούν και συγκροτούν ζώνες ψευδομακκίας ή υποβαθμισμένης μακκίας. Σε ένα μεγάλο ποσοστό του ορεινού όγκου, η φυσική βλάστηση έχει εκχερσωθεί και τη θέση της έχουν πάρει εκτενείς ελαιώνες καθώς και άλλες καλλιέργειες όπως κηπευτικά, και αμπέλια. Οι ελαιώνες συχνά διακόπτονται από συστάδες φυσικής βλάστησης ή θαμνοφράκτες και το τοπίο παρουσιάζει μια μωσαικότητα που ευνοεί την άγρια ζωή. Πιο συγκεκριμένα, η βλαστική κάλυψη της περιοχής έχει ως ακολούθει.

Περιοχή Σπαρτύλα, Σγουράδων, Ζυγού και Σωκρακίου.

Νοτιοανατολικά του οικισμού Σπαρτύλας υπάρχουν ελαιώνες σε αναβαθμίδες. Ελάχιστοι από αυτούς είναι εγκαταλελειμμένοι και έχει αναπτυχθεί ένας υποόροφος από φρύγανα. Οι απότομες πλαγιές καλύπτονται από υψηλή μακκία. Η φυτοκάλυψη ανέρχεται σε ποσοστό έως 90%. Νοτιοανατολικά του Σπαρτύλα η περιοχή είναι καλυμμένη από μακκία βλάστηση ενώ υπάρχουν μικρή διάσπαρτοι ελαιώνες. Βόρεια του οικισμού, στις χαμηλές υπώρειες του όρους Παντοκράτορα και του όρους Μιχαλακάδες υπάρχει μια ζώνη υποβαθμισμένης ψευδομακκίας βλάστησης, η οποία έχει καεί σχετικά πρόσφατα, βοσκιέται έντονα και η κάλυψη δεν ξεπερνά το 50-60%. Κυρίαρχα φυτά στη ζώνη αυτή είναι το πουρνάρι, τα σπάρτα, ο σχίνος, η κουμαριά, το κυπαρίσσι, το ρείκι (*Erica spp.*). Ψηλότερα της ζώνης αυτής η βλάστηση χαμηλώνει, μέχρι που το ανάγλυφο γίνεται εντελώς πετρώδες χωρίς φυτοκάλυψη. Δυτικά του οικισμού, εκατέρωθεν του ρέματος Γαρνού Λάκκος μέχρι το Ζυγό και τους Σγουράδες η περιοχή καλύπτεται ως επί το πλείστον από ελαιώνες που διακόπτονται από συστάδες κυπαρισσιών, μακκίας βλάστησης και φυτοφραχτών. Στην κοίτη του ρέματος Γαρνού Λάκκος σε μικρή απόστασης από την πορεία της ροής φύεται ένα εξαιρετικής αισθητικής δάσος κυπαρισσιών που προσδίδει στην περιοχή μια ιδιαίτερη ομορφιά. Οι βόρειες πλαγιές του όρους Κοράκι καθώς και η περιοχή γύρω από τον οικισμό Σωκράκι καλύπτονται σε ποσοστό 80% από υψηλή μακκία βλάστηση διακοπτόμενη από μικρά αγροτεμάχια ελαιώνων. Οι μόνες καλλιεργήσιμες εκτάσεις είναι κάποια μικρά χωράφια γύρω από του οικισμούς. Σε αυτά καλλιεργούνται κηπευτικά και λίγα αμπέλια.

Περιοχή Στρινύλα, Πετάλειας

Δυτικά των οικισμών Στρινύλα και Πετάλειας (υπόγειες του όρους Παντοκράτορα πάνω από το δρόμο του οδηγεί και συνδέει τους οικισμούς) η περιοχή καλύπτεται από μακκία βλάστηση. Το ύψος των φυτών και το ποσοστό φυτοκάλυψης ποικίλει και εξαρτάται από τον προσανατολισμό των πλαγιών και τη διαθεσιμότητα γόνιμου εδάφους. Νοτίως του δρόμου (δυτικά των οικισμών), στα μη πετρώδη εδάφη που καλύπτουν τις κορυφές των λόφων, η φυτοκάλυψη φτάνει σε ποσοστό 80% και τα φυτικά είδη είναι αυτά της μεσογειακής μακκίας με κυρίαρχα το πουρνάρι και την κουμαριά.. Οι μόνες καλλιεργήσιμες εκτάσεις στην περιοχή εντοπίζονται γύρω από τον οικισμό κυρίως της Πετάλειας καθώς και λίγο πριν τον οικισμό του Σπαρτύλα. Στα καλλιεργούμενα χωράφια φυτεύονται κηπευτικά και υπάρχουν επίσης λίγα αμπέλια. Χαρακτηριστικά είδη χλωρίδας της περιοχής είναι τα ακόλουθα: κουμαριά (*Arbutus unedo*), πουρνάρι (*Quercus coccifera*), ασφάκα (*Phlomis fruticosa*), ασπάλαθος (*Calycotome villosa*), μυρτιά (*Myrtus communis*), αριά (*Quercus ilex*), κουμαριά (*Arbutus unedo*), σχίνος (*Pistacia lentiscus*), δεντρολίβανο (*Rosmarinus officinalis*), λαδανιά (*Cistus creticus*), ρίγανη (*Origanum vulgare*), φασκόμηλο (*Salvia officinalis*), αγριοκορτσιά (*Pyrus spinosa*), κυπαρίσσι (*Cupressus sempervirens*), διτρίχια (*Ditrichia viscosa*), βάτα (*Rubus sanctus*), θρουμπί (*Coridothymus capitatus*), σπάρτο (*Soartium junceum*), φράξο (*Fraxus ornus*), ρείκι (*Erica verticillata*), μάραθος (*Foeniculum vulgare*), κουκουναριά (*Pinus pinea*), αϊλανθος ή βρωμοκαρυδιά (*Ailanthus altissima*), κοκορεβυθιά (*Pistacia terebinthus*), δρύς μακεδονική (*Quercus macedonica*), μαύρη πεύκη (*Pinus nigra*). Έντονη είναι η παρουσία των μεγάλων βράχων που ξεπηδούν μέσα από τα χέρσα χωράφια και οι «βοθίνες», μικρές νησίδες με βλάστηση, ιδανικές για βοσκοτόπια.

Περιοχή Ερίβας, Τριμοδίου έως Λαύκι

Στην περιοχή αυτή όπως ορίζεται από τις ανατολικές πλαγιές των λόφων Κατσουλάρης, Σκεπαστό, Ράχη Ερίβας, Άνω Ράχη, και τις δυτικές πλαγιές του όρους Παντοκράτορα σε υψόμετρο κάτω των 750 μέτρων το τοπίο είναι ένα φυτικό μωσαϊκό. Οι περιοχές με μακκία βλάστηση (υψηλή, χαμηλή ή μικτά) εναλλάσσονται και αναμιγνύονται με μικρά δάση φυλλοβόλων (κυρίως βελανιδιές (*Quercus spp.*)), φρυγανότοπους, αγροστώδη, ελαιώνες και μικρές καλλιεργήσιμες και καλλιεργούμενες εκτάσεις. Αυτές οι εναλλαγές της βλάστησης δημιουργούν ένα τοπίο ιδιαίτερου φυσικού κάλλους.

Περιοχή Επίσκεψης, Αγ. Παντελεήμονα έως Στρογγυλή και Νυμφές

Ανατολικά των οικισμών σε υψόμετρο από 300 μέτρα έως σχεδόν τις κορυφές των λόφων Κατσουλάρης, Σκεπαστό, Ράχη Ερίβας, Άνω Ράχη η περιοχή καλύπτεται από ένα μικτό δάσος μακκίας και φυλλοβόλων. Δυτικά των οικισμών έως τον οικισμό Νυμφών εκτείνεται ένας μεγάλος ελαιώνας, στον οποίο παρεμβάλλουν, σποραδικά, συστάδες κυπαρισσιών, και μακκίας βλάστησης.

Περιοχή από Λαύκι έως Λούτσες, Περίθεια και Παλιά Περίθεια

Η περιοχή αυτή από το ύψος της Παλιάς Περίθειας και κάτω (βορείως του οικισμού) καλύπτεται από εκτεταμένους ελαιώνες και τμήματα μακκίας βλάστησης. Σε μεγαλύτερο υψόμετρο (υψίπεδα Παντοκράτορα) η βλάστηση είναι αλπική. Το έδαφος είναι ιδιαίτερα πετρώδες και καλύπτεται από αγροστώδη. Η βλάστηση αυτή είναι αποτέλεσμα του φτωχού εδάφους, της χαμηλής θερμοκρασίας και των δυνατών ανέμων που πνέουν στην περιοχή και της βόσκησης.

Περιοχή από Κασσιόπη έως Γιμάρι και Νησάκι.

Πρόκειται για περιοχές με έντονο ανάγλυφο και μεγάλες κλίσεις. Η μωσαικότητα της βλάστησης είναι και εδώ παρούσα. Τα τμήματα κοντά στη θάλασσα καλύπτονται από ελιές που διακόπτονται από μακκία βλάστηση. Λίγο ψηλότερα οι ελαιώνες αντικαθίστανται πλήρως από υψηλή μακκία. Σε ακόμη μεγαλύτερο υψόμετρο το τοπίο είναι αυτό των υψιπέδων του Παντοκράτορα με μικρή κάλυψη από αγροστώδη. Σημειώνεται ότι στην περιοχή υπάρχουν εκτάσεις οι οποίες έχουν καεί πρόσφατα και οι οποίες καλύπτονται από φρύγανα.

Πανίδα

Στην πανίδα του νησιού περιλαμβάνεται αξιόλογη ποικιλία θηλαστικών, πουλιών, ερπετών, αμφιβίων και ψαριών. Αξίζει να σημειωθεί η αφθονία της βίδρας (*Lutra lutra*) στον προστατευόμενο υγρότοπος της Λίμνης Αντινιώτη, και δύο ειδών νεροχελώνων (*Mauremys caspica* και *Emys orbicularis*). Επίσης έχουν παρατηρηθεί τρίτωνες (*Triturus sp.*)

Η ορνιθοπανίδα του νησιού είναι αξιόλογη και περιλαμβάνει τουλάχιστον 178 είδη τα οποία παρατηρούνται και σήμερα. Σε αυτή περιλαμβάνονται αρπακτικά πουλιά όπως ο Καλαμόκιρκος (*Circus aeruginosus*), το Δεντρογέρακο (*Falco subbuteo*), ο Πετρίτης (*Falco peregrinus*), καθώς και απειλούμενα παρυδάτια πουλιά.

Από την επιτόπια παρατήρηση και τα βιβλιογραφικά δεδομένα προκύπτουν ορισμένα πανιδικά στοιχεία για την περιοχή ενδιαφέροντος, τα οποία είναι τα ακόλουθα.

Τα πιο κοινά θηλαστικά στην περιοχή είναι ο Αρουραίος (*Rattus norvegicus*), ο Ποντικός (*Mus musculus*), το Κουνάβι (*Martes foina*), η Νυφίτσα (*Mustela nivalis*), η Αλεπού (*Vulpes Vulpes*), ο Λαγός (*Lepus timidus*), ο Ασβός (*Meles meles*).

Τα πιο κοινά είδη πουλιών είναι :το Χελιδόνι (*Hirundo rustica*), η Δεκαοχτούρα (*Streptopelia decaocto*), το Τρυγόνι (*Streptopelia turtur*), η Κουκουβάγια (*Athene noctua*), ο Κότσυφας (*Turdus merula*), η Τσίχλα (*Turdus philomenus*), το Αηδόνι (*Luscinia megarhynchos*), η Καρακάξα (*Pica pica*), ο Κόρακας (*Corvus corax*), η Κάργια (*Corvus monedula*), το Σπουργίτη (*Passer domesticus*), ο Χωραφοσπουργίτης (*Passer hispaniolensis*), ο Σπίνος (*Fringilla coelebs*), ο Τσιφτάς (*Miliaria calandra*), ο Αμπελουργός (*Emberiza melanocephala*), το Καλαμοτσίχλο (*Emberiza schoeniclus*).

Σύμφωνα με τους Γκίνη Σ. κ.ά. (2013), στο όρος Παντοκράτορα παρατηρήθηκαν οι εξής πεταλούδες: Από την οικογένεια Papilionidae οι *Iphiclides podalirius*, *Papilio alexanor*. Από την οικογένεια Pieridae οι *Gonepteryx Cleopatra*, *Leptidea sinapis*, *Pieris brassicae*, *Artogeia rapae*, *Pontia edusa*, *Euchloe ausonia*, *Anthocharis cardamines*, *Colias crocea*, *Colias alfacariensis*. Από την οικογένεια Lycaenidae οι *Lycaena phlaeas*, *Cupido minimus*, *Cupido Osiris*, *Aricia agestis*, *Cyaniris semiargus*, *Polyommatus icarus*. Από την οικογένεια Nymphalidae- Nymphalinae οι *Vanassa cardui*, *Polygonia egea*, *Melitaea cinxia*, *Melitaea didyma*. Από την οικογένεια Nymphalidae- Satyrinae οι *Melanargia larissa*, *Hipparchia aristaeus*, *Maniola jurtina*, *Lasiommata megera*. Από την οικογένεια Hesperidae οι *Carcharodus alceae*, *Carcharodus orientalis*, και *Muschampia proto*.

Γύρω από τους οικισμούς και μέσα στις γεωργικές εκτάσεις συναντώνται σαύρες, φίδια, τρίτωνες, βατράχια, χελώνες.

2.7.3 Καθεστώς Προστασίας

Σύμφωνα με το ΦΕΚ 600/Β/79 η περιοχή του Υψηλού Παντοκράτορα (Σπαρτίλας- Πετάλεια και Νησάκι) έχει χαρακτηριστεί ως καταφύγιο άγριας ζωής². (geodata.gov.gr). Στον ορεινό όγκο του Παντοκράτορα δεν υπάρχουν φυσικές

² Ως καταφύγια άγριας ζωής χαρακτηρίζονται περιοχές με στόχο την προστασία και διάσωση του φυσικού περιβάλλοντος και τη διατήρηση, ανάπτυξη και εκμετάλλευση του θηραματικού πλούτου της χώρας. Σήμερα, 585 περιοχές έχουν κηρυχθεί ως καταφύγια. Υπάρχουν επίσης 7 ελεγχόμενες κυνηγετικές περιοχές, και 21 κρατικά εκτροφεία θηραμάτων.

περιοχές που να έχουν χαρακτηριστεί δρυμοί, αισθητικά δάση, διατηρητέα μνημεία της φύσης. Επίσης δεν υπάρχουν περιοχές προστατευόμενες σε διεθνές επίπεδο όπως Ειδικές Ζώνες Προστασίας (SPA), περιοχές Natura.

Συμπερασματικά μπορούμε να παρατηρήσουμε πως ο συνδυασμός ανάγλυφου, χρήσεων γης και μωσαϊκότητας οικοσυστημάτων καθιστά την περιοχή οικολογικά ενδιαφέρουσα. Παρότι όπως αναφέρθηκε δεν υπάρχουν σε αυτή θεσμοθετημένες περιοχές προστασίας, υπάρχουν κάποιες περιοχές που θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν και επίσημα προστατευόμενα τοπία, ή προστατευόμενοι φυσικοί σχηματισμοί και περιοχές οικοανάπτυξης λόγω της αισθητικής και όχι μόνον αξίας τους. Τέτοιες περιοχές είναι το υδατόρεμα Γαρνού Λάκκος, η περιοχή από Επίσκεψη έως Λούτσες καθώς και γύρω από τον οικισμό Νυμφές. Οι περιοχές αυτές κατόπιν πολύ ήπιων παρεμβάσεων θα μπορούσαν να γίνουν επισκέψιμες για αναψυχή, συνεισφέροντας στην οικονομική ανάκαμψη της περιοχής. Ως προστατευόμενα τοπία (αγροτικό τοπίο) θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν και κάποιες εκτάσεις του ελαιώνα που καλύπτει αυτή περιοχή. Ομοίως, η πολύ ορεινή περιοχή του Όρους, η οποία είναι έντονα πετρώδης και καλύπτεται από αγρωστώδη, τόσο λόγω του ανάγλυφου, όσο και λόγω του υψομέτρου διαθέτει εκείνα τα φυσικά χαρακτηριστικά (θέα, κλίσεις, ηχητική απομόνωση, κτλ) που το κάνουν ελκυστικό για αναψυχή και ως εκ τούτου μπορεί να με ήπιες παρεμβάσεις π.χ. περιπατητικά μονοπάτια, και κάποιες υποδομές εξυπηρέτησης, να προσελκύσει επισκέπτες. Στην ελκυστικότητα αυτή συμβάλει βέβαια και η πλούσια πολιτιστική κληρονομιά της περιοχής, προσφέροντας ένα σύνολο δυνατοτήτων που μπορούν και πρέπει να αντιμετωπιστούν ενιαία.

2.8 Πολιτιστική Κληρονομιά και Παράδοση

Τα Δημοτικά Διαμερίσματα της περιοχής μελέτης συνθέτουν από μόνα τους ένα ζωντανό μουσείο Κερκυραϊκής Αρχιτεκτονικής, μια θεατρική σκηνή όπου οι γενιές των κατοίκων διαδέχεται η μια την άλλη μεταφέροντας στις νεότερες τις παραδόσεις, τα ήθη και τα έθιμα που οι ίδιες κληρονόμησαν.

Χαρακτηριστικό γνώρισμα των κατοίκων, γενικότερα, ήταν η περιορισμένη μετακίνηση τους σε άλλες περιοχές του νησιού μακριά από το χωριό τους. Γύρω από τα χωριά υπήρχε μια ζώνη εντός της οποίας βρίσκονταν τα κτήματα που καλλιεργούσαν και γενικά οι ιδιοκτησίες τους που εκμεταλλεύονταν. Η μετακίνηση

τους προς αυτούς τους τόπους γίνονταν με τη χρήση ζώων ή με τα πόδια. Έτσι οι δρόμοι δεν υπήρχε ανάγκη να έχουν μεγάλο πλάτος πέραν ενός συγκεκριμένου που εξυπηρετούσε τη διέλευση γαϊδουριών, άλογων ή αμαξιών για τη μεταφορά προσώπων ή εμπορευμάτων. Ακόμα, μονοπάτια που ξεκινούσαν από τα χωριά με κατεύθυνση τις καλλιέργειες που διατηρούσαν γύρω από αυτά ή τα γειτονικά χωριά ήταν, για τον ίδιο λόγο, περιορισμένου πλάτους.

Η πολιτιστική περιουσία κάθε περιοχής είναι το πολυτιμότερο αγαθό που παραδίδουν οι οικογένειες στα παιδιά τους. Πρόκειται για την ταυτότητα του χαρακτήρα κάθε ανθρώπου όταν αυτό εισέρχεται στην κοινωνία. Μνήμες και εμπειρίες του παρελθόντος παντρεύονται με τα βιώματα του παρόντος και συνθέτουν μια άκαμπτη ενότητα ψυχής που βοηθά τον κάθε άνθρωπο να αντιμετωπίσει τις μελλοντικές καταστάσεις, τα προβλήματα που γεννά η συμμετοχή του στο κοινωνικό σύνολο.

Ξεκινώντας μια διαδρομή στο χρόνο από τα νεότερα χρόνια προς το παρελθόν κανείς μπορεί να αναφερθεί στα πέτρινα κτίρια, σπίτια, λουτροβιά, αποθήκες που βρίσκονται στην περιοχή, τα οποία έχουν μια ιστορία ενός αιώνα, τουλάχιστον. Τα πέτρινα γεφύρια, οι πλατείες, τα πηγάδια, οι εκκλησιές, τα μοναστήρια, οι κατοικίες και τα μαγαζιά, οι οδικοί άξονες και τα μονοπάτια, τα ξέφωτα και οι θέσεις θέας συνθέτουν ένα σύνολο στο οποίο αποτυπώνεται η χωροταξική οργάνωση της περιοχής όπως αυτή διατηρούνταν την περίοδο που κάθε περιοχή είχε το δικό της χρώμα και χαρακτήρα.

Σύμφωνα με μελέτη που εκπονήθηκε για λογαριασμό της Νομαρχίας Κερκύρας και αφορούσε μέρος της περιοχής μελέτης, με τον τίτλο «Αναγνώριση Αρχιτεκτονικής Φυσιογνωμίας Οικισμών Β. Κέρκυρας» μπορούμε να συμπεράνουμε ότι σε οικισμούς όπως η Επίσκεψη, οι Σγουράδες, ο Ζυγός διατηρείται αναλλοίωτος ο πολεοδομικός ιστός και παραμένει βασικά αναλλοίωτη η παραδοσιακή αρχιτεκτονική φυσιογνωμία τους, σε οικισμούς όπως είναι η Κληματιά διατηρείται με σημειακές αλλοιώσεις ο πολεοδομικός ιστός και παραμένουν θύλακες του οικισμού με αναλλοίωτη την παραδοσιακή αρχιτεκτονική τους φυσιογνωμία.

Χαρακτηρισμένοι ως παραδοσιακοί είναι οι οικισμοί Παλιάς Περίθειας, Νυμφών, Κοκκοκύλα και Αγίου Στεφάνου Σινιών.

Επίσης, ορισμένα ιστορικά μνημεία παραδοσιακής αρχιτεκτονικής που θα μπορούσαν να αναφερθούν ενδεικτικά, είναι :



Παντοκράτορα (1347 μ.Χ.)

- στο Σωκράκι, το Παλαιόκαστρο (12^{ος} – 13^{ος} αιώνας μ.Χ.) και η εκκλησία των Αγ. Θεοδώρων
- στο όρος Παντοκράτορα, το μοναστήρι του Υψηλού

Ένα άλλο ζωντανό δείγμα του τρόπου ζωής των κατοίκων είναι και τα πανηγύρια. Τόπος συγκέντρωσης και χαράς των κατοίκων ενός χωριού. Τόπος συνεύρεσης ανθρώπων μιας περιοχής με κατοίκους άλλων χωριών που ευλαβικά προσκυνούσαν τον πολιούχο Άγιο και λάμβαναν μέρος στο εορταστικό γεγονός χορεύοντας, πίνοντας, τρώγοντας. Τόποι κοινωνικοποίησης των κατοίκων από διαφορετικά μέρη του νησιού, σημεία συνεύρεσης και γνωριμίας των κοντοχωριανών. Ορισμένα πανηγύρια που θα μπορούσαν να αναφερθούν είναι του Αϊ – Λιά στην Περίθεια, των Μυροφόρων στον Σπαρτύλα και των Αγίων Αποστόλων στο Νησάκι.

Αυτά τα δώρα πολιτιστικής κληρονομιάς διατηρούνται ως εκδηλώσεις ακόμα και σήμερα, μεταφέροντας το άρωμα από περασμένα χρόνια. Τη διοργάνωση τους την αναλαμβάνουν οι πολιτιστικοί ή άλλου είδους σύλλογοι κάθε περιοχής. Διατηρώντας τη λάμψη και το μεγαλείο που τα χαρακτήριζε έχουν αναπτύξει τη δική τους δυναμική προσαρμόζοντας τη φυσιογνωμία τους στο σύγχρονο τρόπο ζωής.

Στις δραστηριότητες των πολιτιστικών συλλόγων όμως, δεν περιλαμβάνεται μόνο η διοργάνωση πανηγυριών, αλλά και η οργάνωση θεατρικών ή χορευτικών παραστάσεων, περιπάτων στα μονοπάτια της περιοχής, επισκέψεων στα μοναστήρια, τις εκκλησιές και τα παλιά αρχοντικά, εκδρομών σε άλλες περιοχές του νησιού ή της υπόλοιπης Ελλάδας. Συγκροτούν ο καθένας τους έναν πυρήνα όπου κατορθώνει να

φυλάξει το πολυτιμότερο αγαθό κάθε ανθρώπου, την ιστορική του μνήμη και την πολιτιστική του κληρονομιά.

2.9 Τεχνικές Υποδομές

Το οδικό δίκτυο διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στο συνολικό σύστημα μεταφορών αφού αποτελεί τον μάντα σύνδεσης και ενοποίησης του συνολικού δικτύου. Πάντως, σύμφωνα με τη μελέτη «Τάσεις Ανάπτυξης του Ελληνικού Χώρου – 2015» η Ελλάδα με δεδομένα το ανάγλυφο, την υπάρχουσα και σχεδιαζόμενη υποδομή και τους τόπους συγκέντρωσης των δραστηριοτήτων, θα εξακολουθήσει για αρκετό χρονικό διάστημα να παρουσιάζει σημαντικό πρόβλημα προσπελασιμότητας.

Το οδικό δίκτυο του νησιού της Κέρκυρας, που συνδέει τους οικισμούς, χαρακτηρίζεται ως δευτερεύον οδικό δίκτυο με μικρό μήκος εθνικών οδών και όλο το υπόλοιπο είναι επαρχιακό και δημοτικό. Η κατάταξη αυτή έγινε από τη Γενική Γραμματεία Δημοσίων Έργων του ΥΠΕΧΩΔΕ.

Στην περιοχή μελέτης το οδικό δίκτυο χαρακτηρίζεται ως επαρχιακό και δημοτικό.

Το οδικό δίκτυο συμπληρώνεται από ένα επίσης πυκνό δίκτυο αγροτικών δρόμων σε σχέση με τη συνολική επιφάνεια γης που καλύπτει, αλλά κρίνεται ελλιπές λόγω της μορφολογίας του εδάφους. Οι περισσότεροι αγροτικοί δρόμοι κατασκευάζονται χωρίς μελέτες και δεν πληρούν τις απαραίτητες προδιαγραφές, με αποτέλεσμα να χαρακτηρίζονται στην πλειοψηφία τους από μέτριας έως κακής ποιότητας. Επίσης, η ανεπάρκεια των αγροτικών δρόμων δημιουργεί δυσκολία στην εκμετάλλευση μεγάλων εκτάσεων βοσκοτόπων.

Γενικά, η προσπελασιμότητα των οικισμών προς την έδρα του Δήμου χαρακτηρίζεται από μέτρια έως καλή. Η κύρια δυσκολία, ως προς την προσπέλαση, οφείλεται στην ύπαρξη χωματόδρομων σε μικρό αλλά ίσως σημαντικό τμήμα του δευτερεύοντος δικτύου. Συγκεκριμένα, όσον αφορά το δημοτικό και αγροτικό δίκτυο τα προβλήματα που παρουσιάζονται οφείλονται στη διάθρωση των οικισμών που είναι διάσπαρτοι.

Τέλος, όσον αφορά το οδικό δίκτυο, μια σημαντική δυσκολία στην κυκλοφορία παρατηρείται σε οικισμούς που δεν υπάρχουν παρακαμπτήριες οδοί με αποτέλεσμα τη δημιουργία κυκλοφοριακής συμφόρησης.



ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

3.1 Μέθοδος συλλογής δεδομένων

Η συλλογή των πληροφοριών – στοιχείων που αποτελούν το υλικό της έρευνας, μπορεί να γίνει μέσω (ΕΚΚΕ 1997):

- 1.** Βιβλιογραφικών πηγών, όπως παλαιότερα στατιστικά στοιχεία, άρθρα σε επιστημονικά περιοδικά ή στον τύπο, στοιχεία από το διαδίκτυο, βιβλία κλπ.
- 2.** Ποιοτικών ερευνών, όπου χρησιμοποιούνται μέθοδοι όπως η συστηματική παρατήρηση, η βιογραφική προσέγγιση, συνεντεύξεις διερεύνησης σε βάθος κ.ά.
- 3.** Ποσοτικών ερευνών, όπου με χρήση συγκεκριμένου ερωτηματολογίου συλλέγονται πληροφορίες από επιλεγμένο δείγμα του πληθυσμού-στόχου της έρευνας. Συχνά στις ποσοτικές έρευνες χρησιμοποιούνται συμπληρωματικά και τεχνικές των ποιοτικών ερευνών για περαιτέρω εμβάθυνση και διασταύρωση των δεδομένων.

Η επίτευξη των στόχων της παρούσας εργασίας πραγματοποιήθηκε με βιβλιογραφική αλλά και επιτόπια έρευνα για την αποτύπωση του φυσικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος. Η ποιοτική αξιολόγηση των συλλεχθέντων δεδομένων έγινε με χρήση της ανάλυσης SWOT. Ο συγκεκριμένος τύπος ανάλυσης με εφαρμογές σε διάφορες επιστήμες, εδραιώθηκε τη δεκαετία του 50, ως μια μέθοδος η οποία ερευνά τις στρατηγικές των επιχειρήσεων σε σχέση με το περιβάλλον τους (Panagiotou, 2003).

3.2 Δείγμα μελέτης

Η αποτύπωση της γνώσης της τοπικής κοινωνίας αναφορικά με την υφιστάμενη κατάσταση του φυσικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος του Όρους Παντοκράτορα αλλά και τις δυνατότητες αξιοποίησης του με γνώμονα τις επιταγές της αειφορίας, έγινε με τη χρήση ερωτηματολογίου. Το δείγμα αποτελείτο από 200 κατοίκους του Όρους Παντοκράτορα και η έρευνα διήρκησε από 6/08/2013 έως 15/07/2014 και έλαβε χώρα σε όλα τα χωριά που ανήκουν στο όρος Παντοκράτορα.

3.3 Περιγραφή ερωτηματολογίου

Η σύνταξη-σχεδιασμός των ερωτηματολογίων βασίστηκε στην εκτεταμένη σχετική διεθνή βιβλιογραφία (Κασκάλης et al. 2004, Bradburn 2004, Presser et al. 2004, Foddy 1993, Javeau 2000, Παππάς 2002). Πιο συγκεκριμένα, το ερωτηματολόγιο αποτελείτο από γενικές ερωτήσεις σε σχέση με τα δημογραφικά στοιχεία των

κατοίκων (φύλο, μορφωτικό επίπεδο, ηλικία και επάγγελμα) καθώς και ειδικές ανοικτού και κλειστού τύπου.

3.4 Τεχνική συλλογής δεδομένων

Το βασικό εργαλείο έρευνας αποτέλεσε η προφορική συμπλήρωση ερωτηματολογίων στην τοπική κοινωνία του Όρους Παντοκράτορα. Συγκεκριμένα, η διεξαγωγή της έρευνας πραγματοποιήθηκε σε καταστήματα, σπίτια και δημόσιους χώρους (καφετέριες, δρόμους). Η επιλογή των κατοίκων ήταν τυχαία και οι ερωτηθέντες στο σύνολό τους ήταν πολύ συνεργάσιμοι.

3.5 Επεξεργασία δεδομένων

Μετά την συλλογή των δεδομένων αρχίζει το στάδιο της επεξεργασίας τους όπου σύμφωνα με τον Παπαδημητρίου (1990) αποτελείται από τα εξής στάδια:

α) Έλεγχος: ο οποίος πρέπει να ασκείται σε όλη τη διάρκεια της έρευνας, για κάθε δραστηριότητα: έλεγχος της σωστής διατύπωσης των στόχων της έρευνας στο ερωτηματολόγιο, έλεγχος στη σωστή εκτύπωση των εντύπων, έλεγχος στην επιλογή των συνεντευκτών. Ο κυρίως όμως έλεγχος αφορά την ορθή συμπλήρωση και την τήρηση των κανόνων δειγματοληψίας.

β) Κωδικογράφηση: Με τον όρο κωδικογράφηση εννοούμε την μετατροπή των απαντήσεων σε αριθμούς ή σύμβολα, δηλαδή το ποιοτικό στοιχείο (ολόκληρες φράσεις, ένα όνομα, μια κατάφαση ή άρνηση κλπ) σε ποσοτικό.

γ) Μηχανογραφική επεξεργασία: που αφορά στην εισαγωγή των στοιχείων στον ηλεκτρονικό υπολογιστή (H/Y) και τη στατιστική επεξεργασία τους.

Στη συνέχεια, για την περαιτέρω στατιστική επεξεργασία των δεδομένων χρησιμοποιούνται εξειδικευμένα Στατιστικά Προγράμματα. Για την επεξεργασία έγινε χρήση του υπολογιστικού προγράμματος excel. Οι ερωτήσεις αποτυπώθηκαν με σε γραφήματα (τομεογράμματα και ραβδογράμματα), ούτως ώστε να είναι περισσότερο κατανοητά και να μπορούν εύκολα να ερμηνευθούν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

4.1 SWOT Ανάλυση

Για τη συγκέντρωση στοιχείων αναφορικά με το Φυσικό και Πολιτισμικό κεφάλαιο του Όρους Παντοκράτορα και τη μετέπειτα αξιολόγηση του βάσει της SWOT ανάλυσης, πραγματοποιήθηκε εκτεταμένη βιβλιογραφική αναζήτηση και επιτόπια παρατήρηση-καταγραφή.

Η S.W.O.T. Analysis, (Strengths-Weaknesses-Opportunities-Threats) ή αλλιώς ανάλυση Πλεονεκτημάτων- Αδυναμιών- Ευκαιριών- Απειλών (Π.Α.Ε.Α.), αποτελεί μια ποιοτική μέθοδο αναφοράς-ανάλυσης, η οποία αποτυπώνει τους **εσωτερικούς** παράγοντες μέσω των αδυναμιών και των δυνατών σημείων, και διερευνά τους **εξωτερικούς** παράγοντες μέσω της ανάλυσης των ευκαιριών και των απειλών για την αποτύπωση του φυσικού περιβάλλοντος του Όρους Παντοκράτορα.

Η ανάλυση S.W.O.T. δημιουργήθηκε στο Harvard Business School στην προσπάθεια ανάλυσης μελετών περίπτωσης (Panagiotou, 2003). Στην δεκαετία του '50 η μέθοδος αυτή εδραιώθηκε ως μια μέθοδος η οποία ερευνά τις στρατηγικές των επιχειρήσεων σε σχέση με το περιβάλλον τους. Η S.W.O.T. Analysis, από την δημιουργία της και ύστερα χρησιμοποιήθηκε σε μεγάλο εύρος αντικειμένων όπως η διοίκηση επιχειρήσεων, η οικονομία, στις ανθρωπιστικές επιστήμες, στην υγεία, στο φυσικό περιβάλλον κ.ά.(McDowall & Siriporn 2009, Arslan & Deha 2007, Toivanen T et al. 1999). Στις μέρες μας, και ιδιαίτερα στην Ελλάδα, η S.W.O.T. Analysis εφαρμόζεται στο τουριστικό τομέα εξαιτίας της έλλειψης οργάνωσης, με σκοπό την ανάπτυξη ηπιότερων μορφών τουρισμού (Curtis 2007).

Η εφαρμογή της ανάλυσης SWOT στα δεδομένα που συλλέχθηκαν από μία ευρεία βιβλιογραφική συγκέντρωση πληροφοριών (Martinis et al. 2010, Frantzis et al. 2003), οδήγησε στην αποτύπωση της κατάστασης του φυσικού περιβάλλοντος όπως αυτή φαίνεται στο σχήμα που ακολουθεί.

SWOT Ανάλυση Όρους Παντοκράτορα

ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ	ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ύπαρξη καταφύγιου άγριας ζωής ▪ Πλούσιο φυσικό περιβάλλον ▪ Ύπαρξη πλούσιας πολιτιστικής κληρονομιάς ▪ Ευνοϊκό κλίμα ▪ Κατασκευή προϊόντων λαϊκής τέχνης (π.χ. Σινιώτικη πέτρα) ▪ Νέος τουριστικός προορισμός 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Η φυσιολογία της περιοχής περιορίζει την γεωργική παραγωγή ▪ Μείωση & γήρανση του πληθυσμού ▪ Ανεπάρκεια τουριστικών υποδομών ▪ Απουσία ουσιαστικού και αποτελεσματικού συστήματος προβολής της περιοχής
ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ	ΑΠΕΙΛΕΣ
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού (περιπατητικά μονοπάτια, διοργάνωση αγώνων δρόμου βουνού, ποδηλατικός τουρισμός, θέσεις θέας, αγροτουρισμός κ.ά.) ▪ Προώθηση τοπικών παραδοσιακών προϊόντων (π.χ.κουμ-κουάτ, τοπικά φαγητά κ.ά.) ▪ Αξιοποίηση του γεωργικού τομέα, μέσω της διασύνδεσής του με τον εναλλακτικό τουρισμό ▪ Δυνατότητα αξιοποίησης του θεσμικού πλαισίου με τα προγράμματα νέων αγροτών & άλλων διαρθρωτικών προγραμμάτων (π.χ. δημιουργία προγραμμάτων για αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά) ▪ Ενασχόληση με τη κτηνοτροφία ως παραδοσιακή δραστηριότητα 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Τάση εγκατάλειψης των ορεινών περιοχών ▪ Περιβαλλοντική επιβάρυνση από τα «κατάλοιπα» της γεωργικής δραστηριότητας ▪ Αναζήτηση «ευκολότερων» πηγών κέρδους ▪ Μαζικός τουρισμός

**ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΙ
ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ**

**ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΙ
ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ**

ΘΕΤΙΚΑ

ΑΡΝΗΤΙΚΑ

Πλεονεκτήματα

Τα πλεονεκτήματα που παρουσιάζει η περιοχή μελέτης, ως προς τη δυνατότητα ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού, σχετίζονται κυρίως με το φυσικό περιβάλλον και τα γεωγραφικά της χαρακτηριστικά, καθώς και με το γεγονός ότι αποτελεί ένα νέο τουριστικό προορισμό, μη κορεσμένο, με δυναμικό χαρακτήρα ανάπτυξης. Το φυσικό τοπίο της περιοχής παρουσιάζει ξεχωριστό ενδιαφέρον γιατί συγκεντρώνει μια ποικιλία τοπιών, υψηλής αισθητικής αξίας και αυτό δημιουργεί ιδανικές συνθήκες για την προσέλκυση επισκεπτών και την αξιοποίησή του με την παροχή υπηρεσιών αναψυχής, σε συνδυασμό με το ευνοϊκό κλίμα διαβίωσης. Στην περιοχή βρίσκονται πολιτιστικοί, ιστορικοί και θρησκευτικοί πόροι με αξιόλογο ενδιαφέρον, όπως το μοναστήρι του Υψηλού Παντοκράτορα (1347 μ.Χ.), το Παλαιόκαστρο (12^{ος}-13^{ος} αι. μ.Χ.) στο Σωκράκι, και χαρακτηρισμένοι παραδοσιακοί οικισμοί όπως η Παλιά Περίθεια, οι Νυμφές, ο Άγιος Στέφανος Σινιών και ο Κοκκυκύλας.

Μειονεκτήματα

Παρά τα αρκετά πλεονεκτήματα που διαθέτει η περιοχή μελέτης, χάρη στα οποία μπορεί να καθιερωθεί ως τουριστικός προορισμός, θα πρέπει να δοθεί έμφαση στις αδυναμίες που πρέπει να αντιμετωπισθούν προκειμένου να αξιοποιηθούν οι διαθέσιμοι πόροι.

Το σημαντικότερο, ίσως μειονέκτημα που προκύπτει από την ανάλυση των χαρακτηριστικών της περιοχής είναι η μείωση που παρατηρείται στον πληθυσμό, εξαιτίας της εσωτερικής μετανάστευσης και ο υψηλός δείκτης γήρανσης του πληθυσμού.

Μία ακόμη αδυναμία της περιοχής είναι η ανεπάρκεια των τουριστικών υποδομών και η σχεδόν ανύπαρκτη ύπαρξη καταλυμάτων που δεν μπορούν να καλύψουν μια ενδεχόμενη αύξηση της τουριστικής κίνησης.

Επίσης, ένας άλλος παράγοντας που δρα ανασταλτικά στην ανάπτυξη της περιοχής είναι η έλλειψη μηχανισμών ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των κατοίκων των περιοχών σχετικά με το περιβάλλον αλλά και η έλλειψη πληροφόρησης και ενημέρωσης για τις ευκαιρίες που υπάρχουν στην αγορά για γεωργοκτηνοτροφικά προϊόντα και για τον προσανατολισμό της παραγωγής με έμφαση σε τοπικά παραδοσιακά προϊόντα με στόχο την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας.

Ευκαιρίες

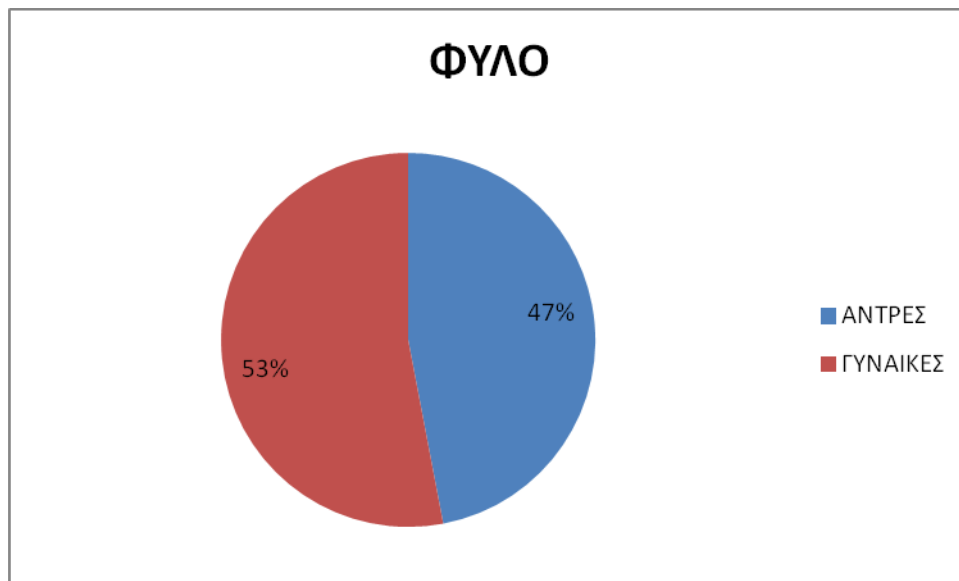
Στο εξωτερικό περιβάλλον της υπό μελέτης περιοχής παρουσιάζονται ευκαιρίες οι οποίες πρέπει να τύχουν ιδιαίτερης προσοχής κατά το σχεδιασμό για την ανάπτυξη ήπιου τουρισμού και να αξιοποιηθούν πλήρως προς την κατεύθυνση αυτή.

Η ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού όπως ο περιπατητικός και ποδηλατικός τουρισμός, η προώθηση των τοπικών προϊόντων (κουμ-κουάτ), η διοργάνωση αγώνων δρόμου βουνού και η κατασκευή και προώθηση προϊόντων λαϊκής τέχνης θα αναδείξουν την ομορφιά του περιβάλλοντος και την ιδιαιτερότητα της πολιτισμικής κληρονομιάς της περιοχής μελέτης. Αναμένεται θετική εξέλιξη ως προς την άνθιση των ήπιων μορφών ανάπτυξης αφού διεθνώς έχει αυξηθεί τόσο η ζήτηση για εναλλακτικές μορφές τουρισμού, όσο και το επίπεδο ευημερίας που επιτρέπει σε δυνητικούς επισκέπτες τη μετακίνησή τους προς νέους, ανεξερευνήτους προορισμούς, όπως η περιοχή μελέτης.

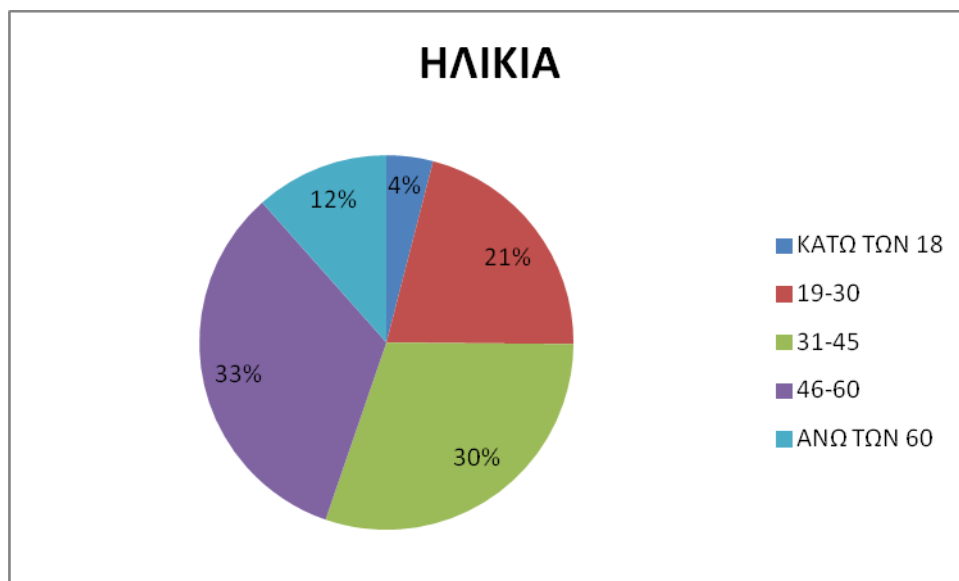
Απειλές

Δεν θα πρέπει βέβαια να παραβλεφθούν και οι απειλές του εξωτερικού περιβάλλοντος που είναι απαραίτητο να αντιμετωπιστούν κατά το σχεδιασμό των δράσεων για ήπια τουριστική ανάπτυξη της περιοχής μελέτης. Οι απειλές προέρχονται κυρίως από την υποβάθμιση και την έλλειψη προστασίας και ευαισθητοποίησης προς το περιβάλλον, την αναζήτηση ευκολότερων πηγών κέρδους, και τον κίνδυνο της μετατροπής του ήπιου τουρισμού σε μαζικό.

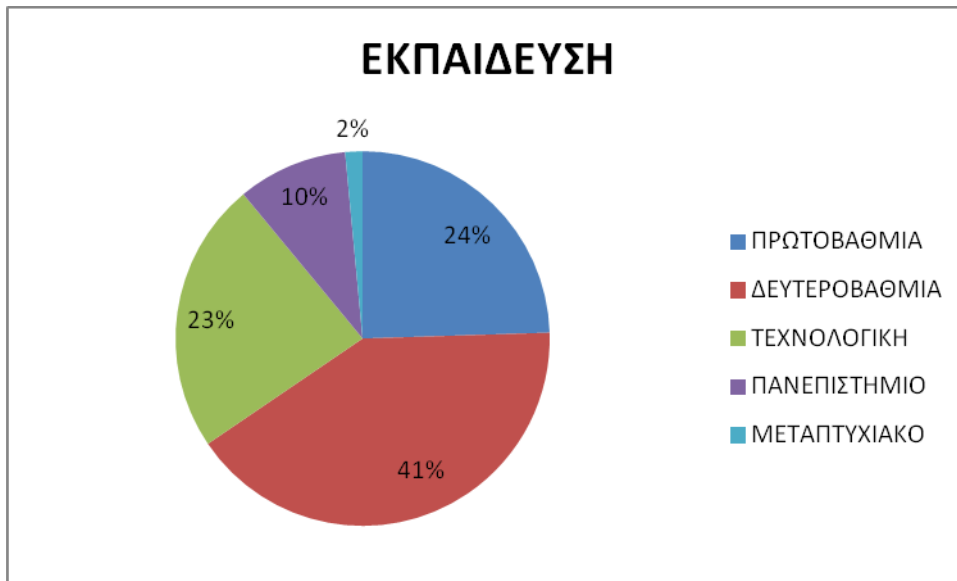
4.2 Αποτελέσματα βάση ερωτηματολογίων



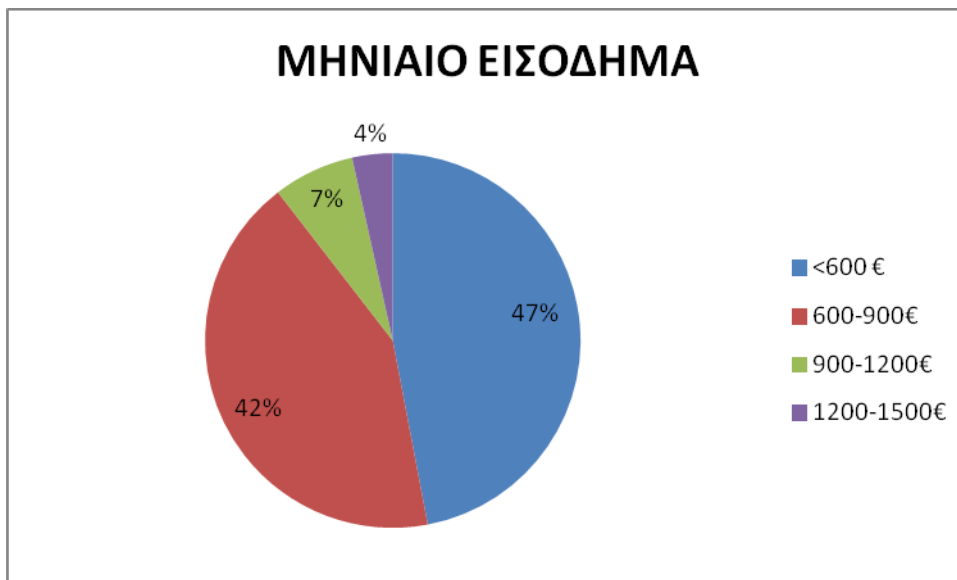
Γράφημα 1 : Ποσοστιαία απεικόνιση φύλου



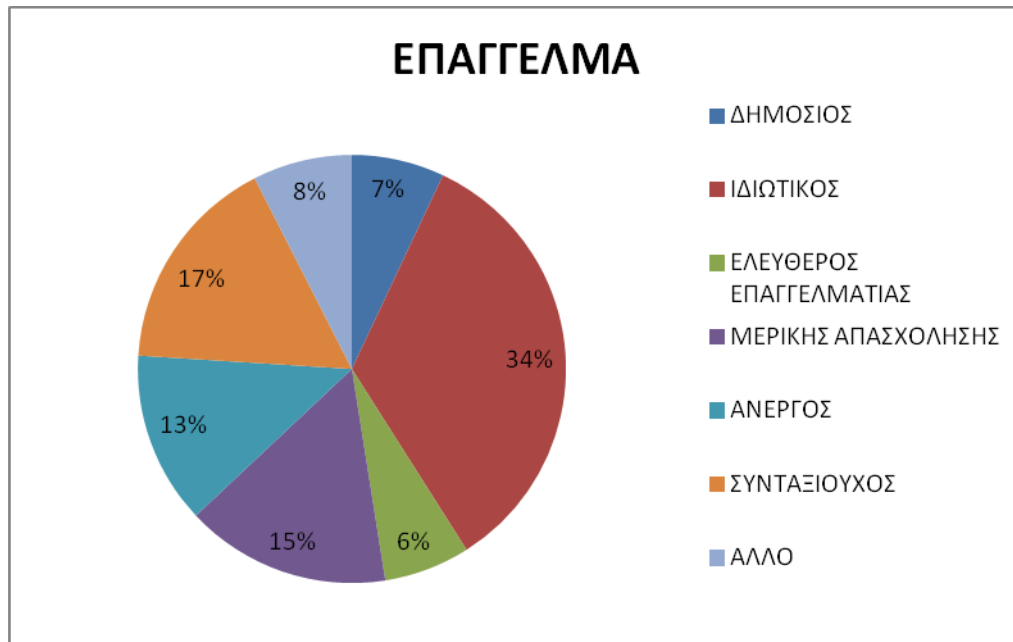
Γράφημα 2: Ποσοστιαία απεικόνιση ηλικιακών κλάσεων



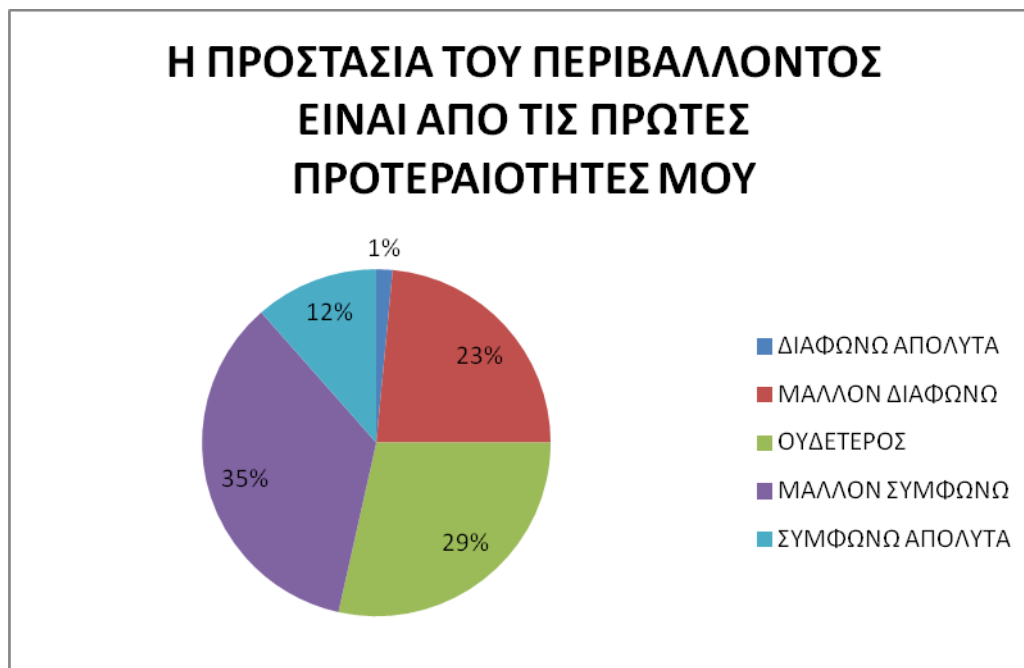
Γράφημα 3: Ποσοστιαία απεικόνιση επιπέδου μόρφωσης



Γράφημα 4: Ποσοστιαία απεικόνιση μηνιαίου εισοδήματος

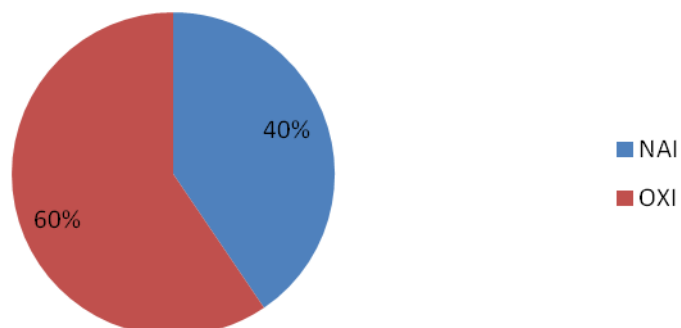


Γράφημα 5: Ποσοστιαία απεικόνιση επαγγελματικής δραστηριότητας



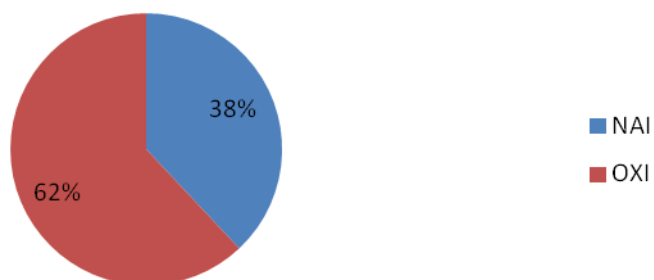
Γράφημα 6: Ποσοστιαία απεικόνιση της προστασίας του περιβάλλοντος ως πρώτη προτεραιότητα

ΓΝΩΡΙΖΕΤΑΙ ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ;



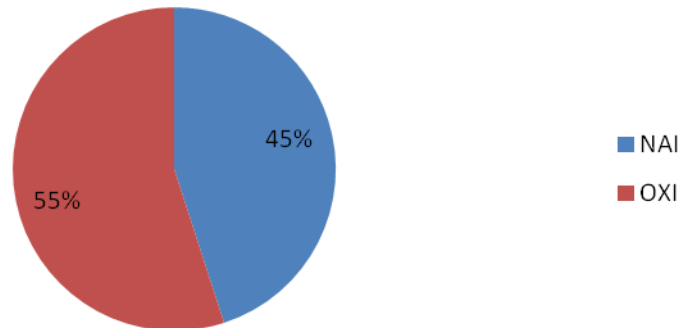
Γράφημα 7: Ποσοστιαία απεικόνιση σχετικά με το τι είναι οι προστατευόμενες περιοχές

ΓΝΩΡΙΖΕΤΕ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΠΟΥ ΕΧΟΥΝ ΕΝΤΑΧΘΕΙ ΣΤΟ ΔΙΚΤΥΟ Natura 2000 ΣΤΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΣΑΣ;



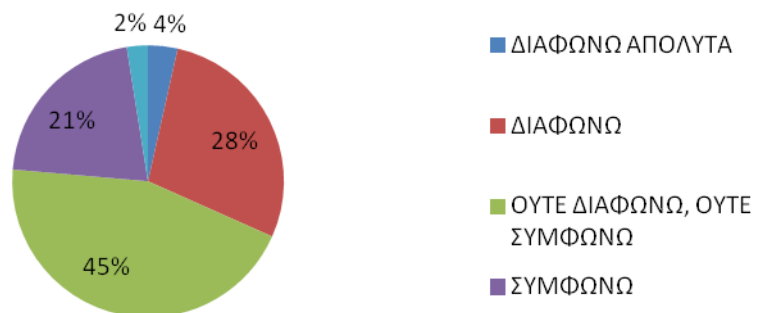
Γράφημα 8: Ποσοστιαία απεικόνιση περιοχών που έχουν ενταχθεί στο δίκτυο Natura 2000 κοντά στη περιοχή μελέτης

ΓΝΩΡΙΖΕΤΕ ΟΤΙ Η ΛΙΜΝΗ ΑΝΤΙΝΙΩΤΗ ΑΝΗΚΕΙ ΣΤΟ ΔΙΚΤΥΟ Natura 2000;



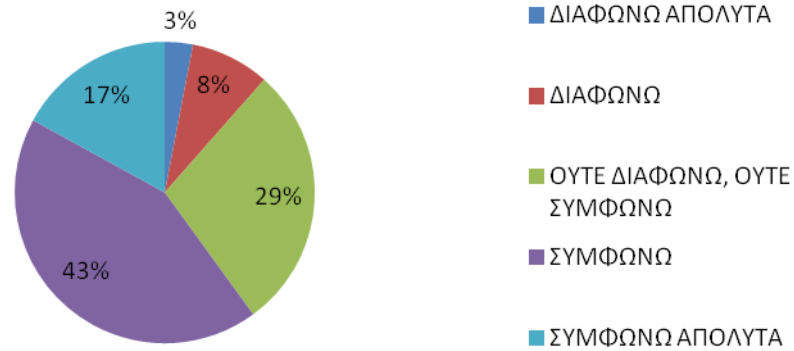
Γράφημα 9: Ποσοστιαία απεικόνιση της γνώσης των κατοίκων ότι η λίμνη Αντινιώτη ανήκει στο δίκτυο Natura 2000

Η ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΕΙΝΑΙ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ



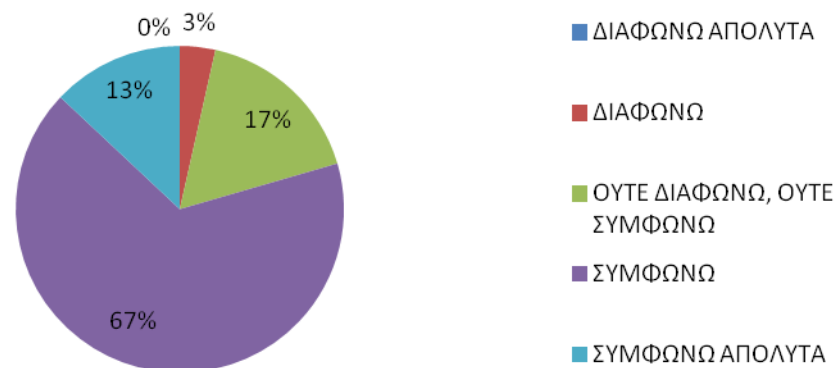
Γράφημα 10: Ποσοστιαία απεικόνιση της άποψης ότι η περιβαλλοντική προστασία είναι σημαντικότερη από την οικονομική ανάπτυξη

Η ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΑΝΤΟΤΕ ΣΥΓΚΡΟΥΕΤΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ



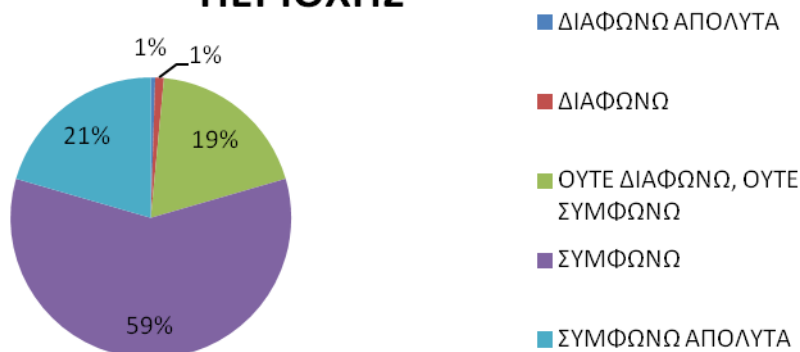
Γράφημα 11: Ποσοστιαία απεικόνιση της άποψης ότι η περιβαλλοντική προστασία συγκρούεται πάντα με την οικονομική ανάπτυξη

ΠΑΡΑΤΗΡΕΙΤΑΙ ΕΝΤΟΝΗ ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΤΟΠΙΚΟ ΠΛΗΘΥΣΜΟ



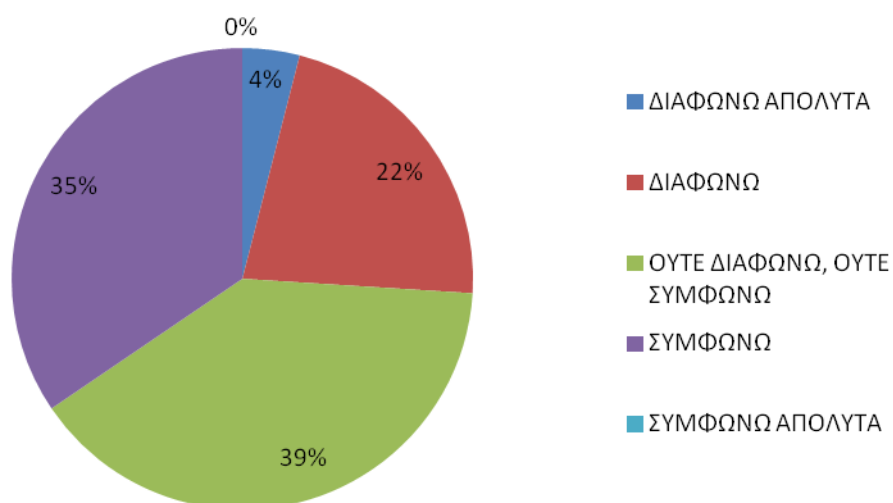
Γράφημα 12: Ποσοστιαία απεικόνιση της άποψης για εγκατάλειψη της περιοχής από τον τοπικό πληθυσμό

Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΘΑ ΣΥΜΒΑΛΛΕΙ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ



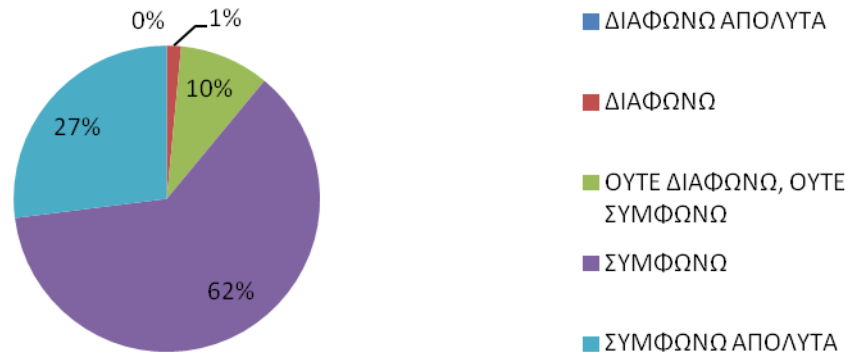
Γράφημα 13: Ποσοστιαία απεικόνιση της άποψης ότι η ανάπτυξη εναλλακτικού τουρισμού θα συμβάλει στην ανάπτυξη της περιοχής

Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΑΛΛΟΙΩΣΕΙ ΤΑ ΗΘΗ ΚΑΙ ΤΑ ΕΘΙΜΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ



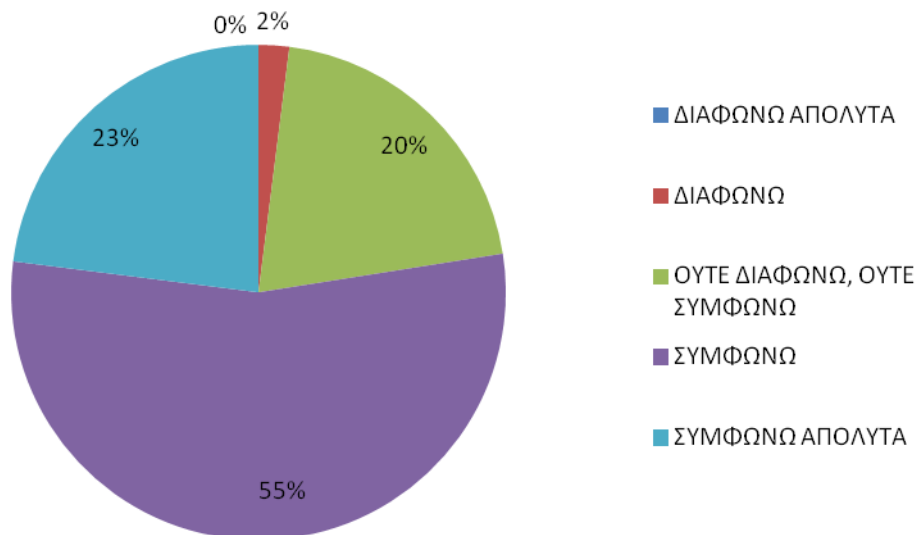
Γράφημα 14: Ποσοστιαία απεικόνιση της άποψης ότι η ανάπτυξη του τουρισμού μπορεί να αλλοιώσει τα ήθη και έθιμα της περιοχής

Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΥΜΒΑΛΛΕΙ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΒΙΩΤΙΚΟΥ ΕΠΙΠΕΔΟΥ & ΤΗΝ ΑΥΞΗΣΗ ΤΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ



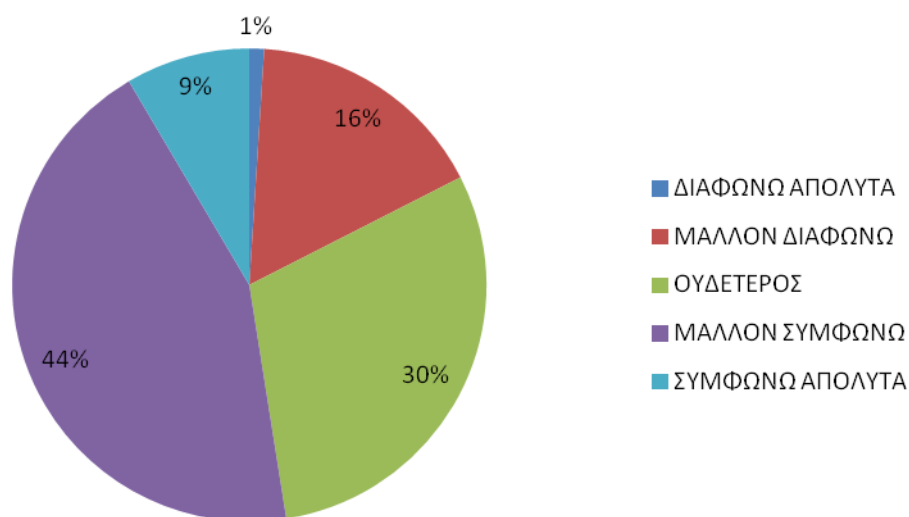
Γράφημα 15: Ποσοστιαία απεικόνιση της άποψης ότι ο τουρισμός συμβάλλει στην ανάπτυξη του βιωτικού επιπέδου και στην αύξηση του εισοδήματος

Ο ΒΙΩΣΙΜΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΕΙ ΤΗΝ ΜΟΝΗ ΕΛΠΙΔΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΟΡΟΥΣ ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΟΡΑ



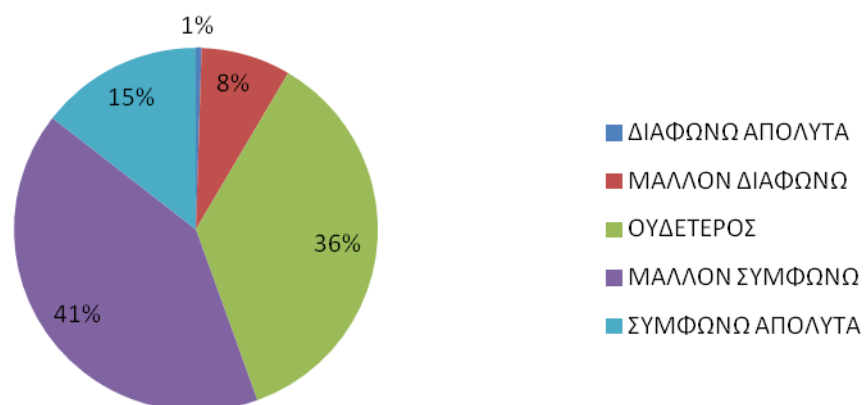
Γράφημα 16: Ποσοστιαία απεικόνιση της άποψης ότι ο βιώσιμος τουρισμός μπορεί να αποτελέσει την μόνη ελπίδα ανάπτυξης της περιοχής

ΕΙΝΑΙ ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΗ Η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΜΟΥ ΣΕ ΤΟΠΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΣΕ ΘΕΜΑΤΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ



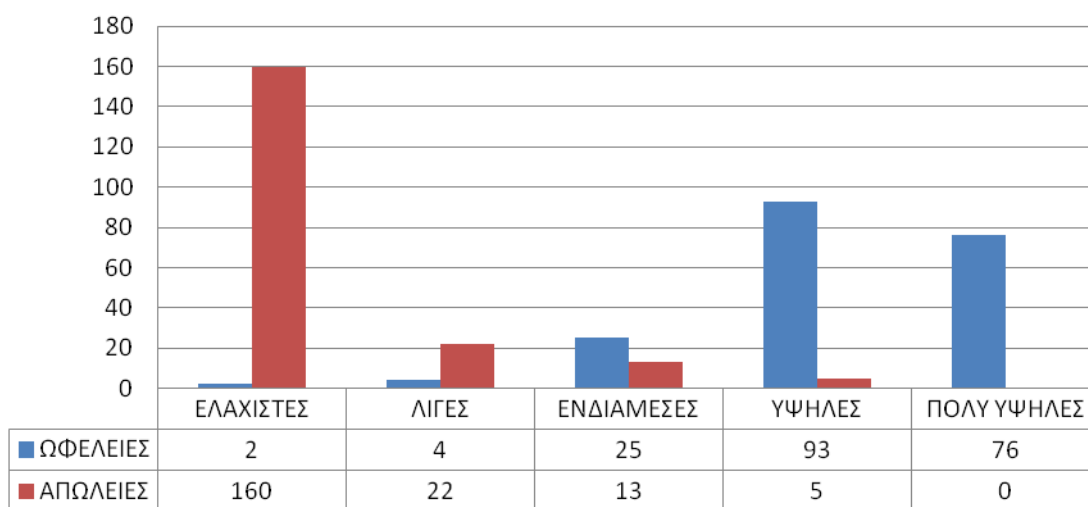
Γράφημα 17: Ποσοστιαία απεικόνιση της άποψης της τοπικής κοινωνίας για την δραστηριοποίησή τους σε θέματα περιβάλλοντος σε τοπικό επίπεδο

Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΕΙΝΑΙ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ



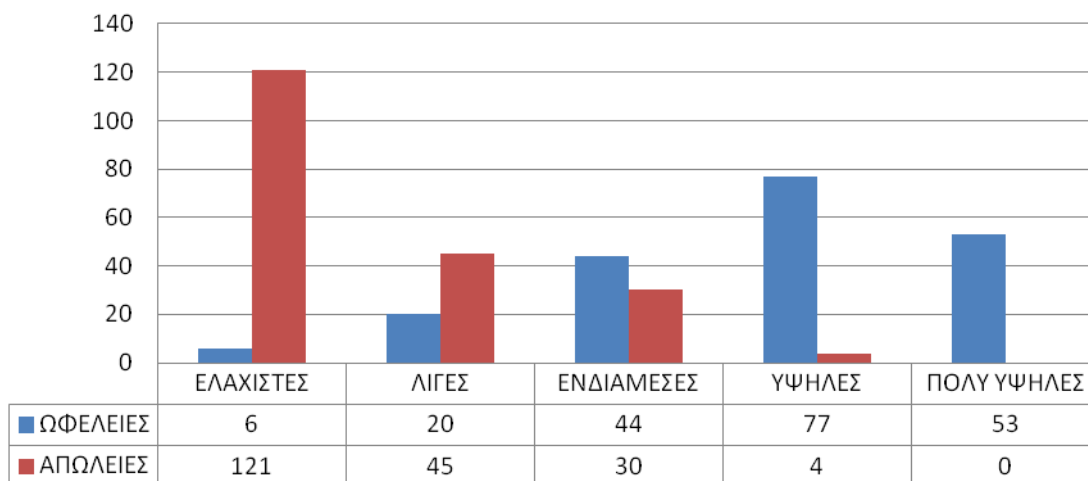
Γράφημα 18: Ποσοστιαία απεικόνιση της άποψης της τοπικής κοινωνίας για τη σημαντικότητα του θεσμού των προστατευόμενων περιοχών

ΩΦΕΛΕΙΕΣ & ΑΠΩΛΕΙΕΣ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ



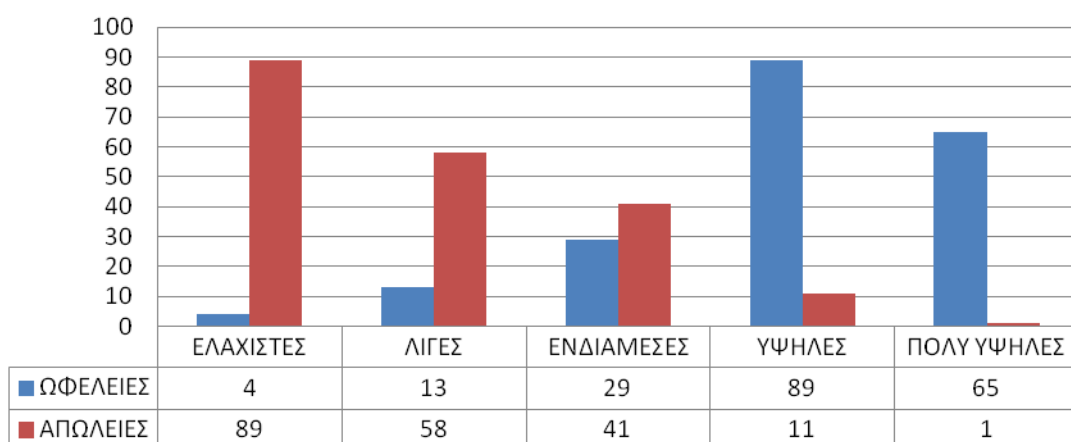
Γράφημα 19: Ποσοστιαία απεικόνιση των ωφελειών-απωλειών που μπορεί να επιφέρει η ανάπτυξη εναλλακτικού τουρισμού στην οικονομία των κατοίκων της περιοχής μελέτης

ΩΦΕΛΕΙΕΣ & ΑΠΩΛΕΙΕΣ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟΤΗΤΑ



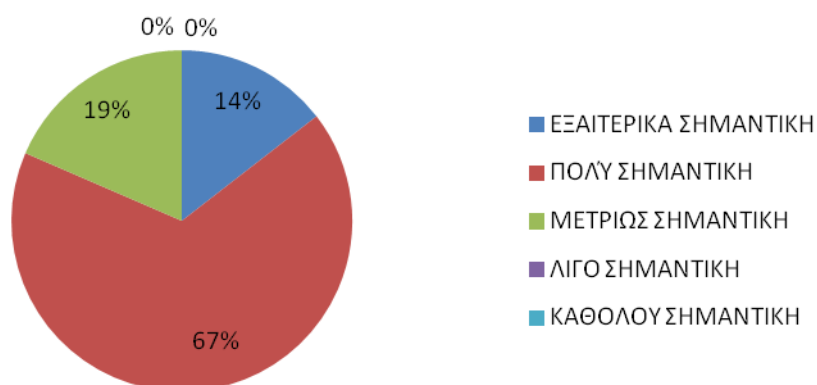
Γράφημα 20: Ποσοστιαία απεικόνιση των ωφελειών-απωλειών που μπορεί να επιφέρει η ανάπτυξη εναλλακτικού τουρισμού στην καθημερινότητα των κατοίκων της περιοχής μελέτης

ΩΦΕΛΕΙΕΣ & ΑΠΩΛΕΙΕΣ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

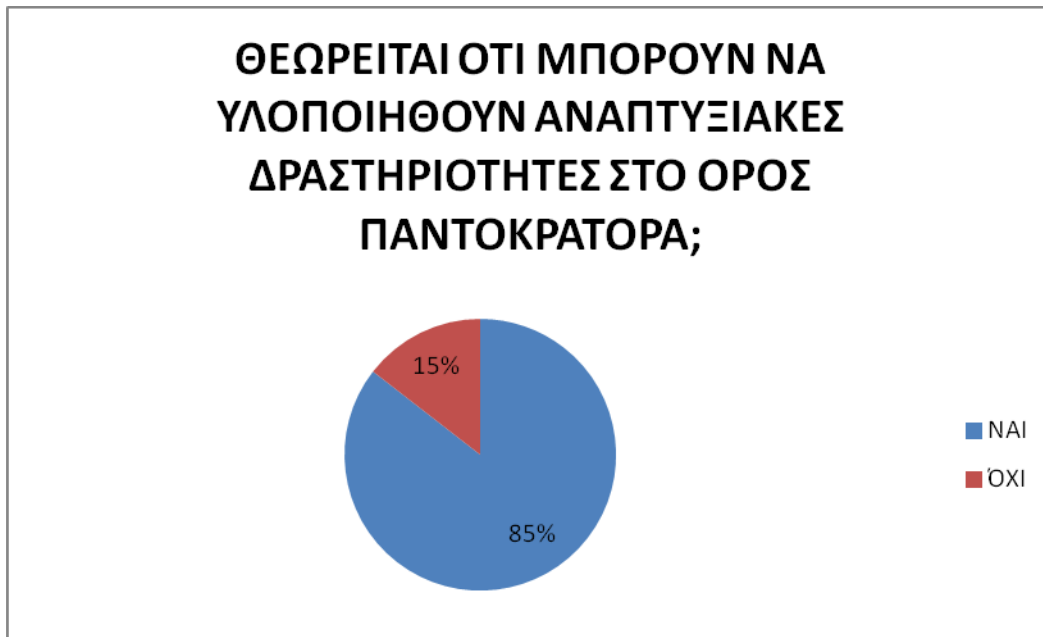


Γράφημα 21: Ποσοστιαία απεικόνιση των ωφελειών-απωλειών που μπορεί να επιφέρει η ανάπτυξη εναλλακτικού τουρισμού στο περιβάλλον της περιοχής μελέτης

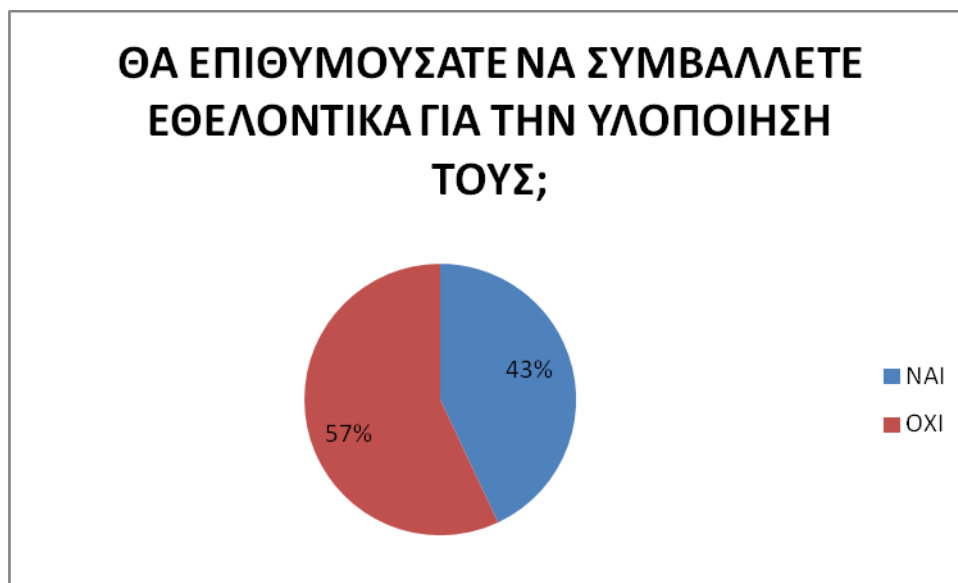
ΠΟΣΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΘΕΩΡΕΙΤΑΙ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΟΡΟΥΣ ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΟΡΑ;



Γράφημα 22: Ποσοστιαία απεικόνιση της άποψης των κατοίκων για την σημαντικότητα προστασίας του όρους Παντοκράτορα



Γράφημα 23: Ποσοστιαία απεικόνιση της άποψης της τοπικής κοινωνίας για την δυνατότητα υλοποίησης αναπτυξιακών δραστηριοτήτων στο Όρος Παντοκράτορα



Γράφημα 24: Ποσοστιαία απεικόνιση της επιθυμίας εθελοντικής συμμετοχής για την υλοποίηση αναπτυξιακών δραστηριοτήτων στην περιοχή μελέτης

Σύμφωνα με το Γράφημα 1, το δείγμα αποτελείται στο μεγαλύτερο ποσοστό του από γυναίκες (53%) ενώ οι άντρες αποτέλεσαν το 47% του δείγματος. Οι ηλικιακές κλάσεις (Γράφημα 2) των ερωτώμενων είναι οι εξής: Το μεγαλύτερο ποσοστό (33%) ανήκει στην ηλικιακή κλάση των 46-60, στη συνέχεια ακολουθεί το 30% με ηλικίες 31-45, έπειτα με 21% οι ηλικίες 19-30, 12% άνω των 60 ετών και τέλος με 4% οι ερωτώμενοι κάτω των 18.

Στο Γράφημα 3 αποτυπώνεται το επίπεδο εκπαίδευσης των ερωτώμενων με το 41% να είναι απόφοιτοι Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, το 24% Πρωτοβάθμιας, 23% Τεχνολογικής εκπαίδευσης, 10% απόφοιτοι Πανεπιστημίου και το 2% κάτοχοι Μεταπτυχιακού διπλώματος. Το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος (47%) έχει μηνιαίο εισόδημα < 600 € (Γράφημα 4). Ακολουθεί το 42% με μηνιαίο εισόδημα 600-900 €, το 7% με 900-1200 € και τέλος το 4% με μηνιαίο εισόδημα 1200-1500 €. Επίσης, οι ερωτώμενοι ανήκαν στους ακόλουθους τομείς απασχόλησης (Γράφημα 5): 34% ιδιωτικοί υπάλληλοι, 17% συνταξιούχοι, 15% υπάλληλοι μερικής απασχόλησης, 13% είναι άνεργοι, 8% άλλο, 7% δημόσιου υπάλληλοι και 6% ελεύθεροι επαγγελματίες.

Σε ότι αφορά την άποψη των κατοίκων για το ότι η προστασία του περιβάλλοντος είναι από τις πρώτες προτεραιότητές τους (Γράφημα 6), το 35% μάλλον συμφωνεί και ακολουθεί το 29% με ουδέτερη άποψη, 23% μάλλον διαφωνεί, 12% συμφωνεί απόλυτα και τέλος το 1% διαφωνεί απόλυτα.

Όπως παρατηρείται στο Γράφημα 7, το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος (60%) δεν είναι εξοικειωμένο με την έννοια των Προστατευόμενων Περιοχών καθώς επίσης δεν γνωρίζει περιοχές που έχουν ενταχθεί στο δίκτυο Natura 2000 (Γράφημα 8). Επιπροσθέτως, το 55% των ερωτώμενων αγνοεί ότι η Λίμνη Αντινιώτη συμπεριλαμβάνεται στο δίκτυο Natura 2000 (Γράφημα 9).

Εν συνεχεία, ουδέτερη κρίνεται η άποψη των κατοίκων της περιοχής για το ότι η περιβαλλοντική προστασία είναι σημαντικότερη από την οικονομική ανάπτυξη (Γράφημα 10) με το 45% ούτε να διαφωνεί ούτε να συμφωνεί και ακολουθούν το 28% διαφωνώ, 21% συμφωνώ, 4% να διαφωνώ απόλυτα και 2% να συμφωνώ απόλυτα. Επίσης οι ερωτώμενοι συμφωνούν σε ποσοστό 43% (Γράφημα 11) ότι η περιβαλλοντική προστασία πάντοτε συγκρούεται με την οικονομική ανάπτυξη. Ακολουθούν το 29% που είναι ουδέτερο, το 17% οπού συμφωνεί απόλυτα, το 8% που διαφωνεί και το 3% που διαφωνεί απόλυτα.

Εν συνεχεία η πλειοψηφία των ερωτώμενων (67%) συμφωνεί ότι παρατηρείται έντονη εγκατάλειψη της περιοχής από τον τοπικό πληθυσμό. Το 17% είναι ουδέτερο, ακολουθεί το 13% που συμφωνεί απόλυτα και το 3% που διαφωνεί. Σημειώνεται ότι κανείς ερωτώμενος δεν διαφώνησε με την συγκεκριμένη πρόταση (Γράφημα 12).

Σύμφωνα με το Γράφημα 13, οι ερωτώμενοι είναι θετικοί στο ότι η ανάπτυξη εναλλακτικού τουρισμού θα συμβάλει στην ανάπτυξη της περιοχής του Όρους

Παντοκράτορα με το 59% να συμφωνούν και το 21 % να συμφωνούν απόλυτα. Παρατηρούνται πολύ μικρά ποσοστά στις αρνητικές απαντήσεις, της τάξεως του 1%. Στη συνέχεια ζητήθηκε από τους ερωτώμενους να αποτυπώσουν την άποψή τους για την αλλοίωση των ηθών και εθίμων που μπορεί να επιφέρει η ανάπτυξη του τουρισμού στην περιοχή (Γράφημα 14). Οι απαντήσεις ήταν οι εξής: 39% ούτε διαφωνώ-ούτε συμφωνώ, 35% συμφωνώ, 22% διαφωνώ, 4% διαφωνώ απόλυτα και 0% συμφωνώ απόλυτα.

Στο Γράφημα 15, η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτώμενων (62%) πιστεύει ότι ο τουρισμός θα συμβάλλει στην ανάπτυξη του βιωτικού επιπέδου και στην αύξηση του εισοδήματός τους. Ακολουθεί το ποσοστό 27% που συμφωνεί απόλυτα, 10% ούτε συμφωνεί-ούτε διαφωνεί και το 1% διαφωνεί.

Στη συνέχεια, το 55% των ερωτηθέντων συμφωνεί ότι ο βιώσιμος τουρισμός μπορεί αν αποτελέσει την μόνη ελπίδα ανάπτυξης του όρους Παντοκράτορα (Γράφημα 16) το 23% συμφωνεί απόλυτα, το 20% ούτε διαφωνεί-ούτε συμφωνεί και το 2% διαφωνεί.

Στο Γράφημα 17 αποτυπώνεται η άποψη των κατοίκων για το αν θεωρούν απαραίτητη τη δραστηριοποίησή τους σε τοπικό επίπεδο σε θέματα που αφορούν το περιβάλλον. Το 44% μάλλον συμφωνεί, το 30% είναι ουδέτερο, το 16% μάλλον διαφωνεί το 9% συμφωνεί απόλυτα και το 1% διαφωνεί απόλυτα.

Εν συνεχεία, στο Γράφημα 18 το 41% των ερωτηθέντων μάλλον συμφωνεί στο ότι ο θεσμός των προστατευόμενων περιοχών είναι σημαντικός για την κοινωνία. Ακολουθεί το 36% ουδέτερος, 15% συμφωνεί απόλυτα, 8% μάλλον διαφωνώ και 1% διαφωνώ απόλυτα.

Όπως φαίνεται στο Γράφημα 19, οι ερωτώμενοι θεωρούν ότι η ανάπτυξη εναλλακτικού τουρισμού θα επιφέρει ελάχιστες απώλειες (160 στους 200 ερωτώμενους) και υψηλές (93/200) έως πολύ υψηλές ωφέλειες (76/200) στην οικονομία της περιοχής.

Στο Γράφημα 20, αποτυπώνεται η άποψη των κατοίκων για τις ωφέλειες και απώλειες της ανάπτυξης εναλλακτικού τουρισμού στην καθημερινότητά τους. Η πλειονότητα θεωρεί ότι θα υπάρξουν ελάχιστες απώλειες (121/200). Ακολουθούν οι 45/200 που πιστεύουν ότι θα υπάρξουν λίγες απώλειες, οι 30/200 με ενδιάμεσες απώλειες και οι 4/200 πιστεύουν ότι οι απώλειες θα είναι υψηλές. Στον τομέα των ωφελειών παρατηρούμε ότι 77 στους 200 ερωτώμενους και 53 στους 200 θεωρούν ότι η ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού θα επιφέρει υψηλές και πολύ υψηλές

ωφέλειες αντίστοιχα. Ακολουθούν οι ενδιάμεσες ωφέλειες (44/200), οι 20/ 200 με λίγες ωφέλειες και 6/200 με ελάχιστες ωφέλειες.

Όσον αφορά τις ωφέλειες και απώλειες της ανάπτυξης εναλλακτικού τουρισμού στο περιβάλλον της περιοχής (Γράφημα 21), οι ερωτώμενοι πιστεύουν ότι: Οι ωφέλειες για το περιβάλλον θα είναι υψηλές (89/200), πολύ υψηλές (65/200), ενδιάμεσες (29/200), λίγες (13/200) και ελάχιστες (4/200). Ενώ οι απώλειες στο περιβάλλον 89/200 ελάχιστες, 58/200 λίγες, 41/200 ενδιάμεσες, 11/200 υψηλές και 1/200 πολύ υψηλές.

Στα Γράφημα 22 το 67% θεωρεί πολύ σημαντική τη προστασία του όρους Παντοκράτορα, και ακολουθούν τα ποσοστά 19% μετρίως σημαντική και 14% εξαιρετικά σημαντική. Οι επιλογές λίγο και καθόλου σημαντική δεν επιλέχθηκαν από κανέναν ερωτώμενο.

Με συντριπτική πλειοψηφία 85% οι ερωτώμενοι θεωρούν ότι μπορούν να πραγματοποιηθούν αναπτυξιακές δραστηριότητες στη περιοχή μελέτης (Γράφημα 23) Τέλος, το 43% των συμμετεχόντων θα επιθυμούσε να συμβάλει εθελοντικά στην υλοποίηση αναπτυξιακών δραστηριοτήτων, σε αντίθεση με το 57% που είναι αρνητικοί (Γράφημα 24).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ - ΣΥΖΗΤΗΣΗ

5.1 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Αναφορικά με την φυσιολογία των ερωτηθέντων παρατηρούμε ότι ένα μεγάλο ποσοστό ανήκει στην ηλικιακή κλάση των 31-45, αποτελώντας γερή βάση για την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού, μιας και μπορούμε να στηριχτούμε στις δυνατότητες των συγκεκριμένων παραγωγικών ηλικιών. Παρατηρούμε ότι το επίπεδο εκπαίδευσης των ερωτώμενων είναι χαμηλό γι' αυτό και προτείνεται διεξαγωγή εκπαιδευτικών ημερίδων σχετιζόμενες με τον τουριστικό κλάδο, για να αποφευχθεί η άκρατη ανάπτυξη που ήδη υπερισχύει στο νησί.

Η πλειοψηφία των ερωτώμενων έχει μηνιαίο εισόδημα κάτω των 900 €, κάτι που αποτυπώνει την δύσκολη οικονομική κατάσταση που επικρατεί γενικά στην Ελλάδα. Το μεγαλύτερο τμήμα του δείγματος ανήκει στον εργασιακό τομέα των ιδιωτικών υπαλλήλων. Δεν απουσιάζουν οι εργαζόμενοι μερικής απασχόλησης, μια κατηγορία που ανθίζει στα νησιά κατά την διάρκεια των θερινών μηνών. Όπως σε όλες τις παράκτιες περιοχές της Ελλάδας και δη των νησιωτικών περιοχών, η σχέση του επαγγέλματος των κατοίκων με την τουριστική ανάπτυξη, άρα και την προστασία του περιβάλλοντος, είναι άρρηκτα συνδεδεμένη. Γι' αυτό άλλωστε θα πρέπει να δίνεται μεγάλη έμφαση στην προστασία του από την πολιτεία αλλά και από την τοπική κοινωνία της εκάστοτε περιοχής.

Απαραίτητη κρίνεται η δημιουργία εκπαιδευτικών ημερίδων για την τόνωση της περιβαλλοντικής συνειδητοποίησης και γνώσης των κατοίκων αναφορικά με περιβαλλοντικά ζητήματα που σχετίζονται με την περιοχή μελέτης. Στην περιοχή, δεν υφίστανται κρατικές υποδομές³ που μπορούν να στηρίξουν αυτό το εγχείρημα. Ως αρχή θα μπορούσε να αποτελέσει η επαναλειτουργία του Κέντρου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (ΚΠΕ) του Δήμου Θιναλίου, μέσω του οποίου μπορούν να πραγματοποιηθούν οι παραπάνω δράσεις. Σύμφωνα με τον Γιαννίρη (2012), τα ΚΠΕ λειτουργούν ως πυρήνες εξάπλωσης της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης. Στην έρευνά του, πολλοί εκπαιδευτικοί αναφέρουν ως αποτρεπτικό παράγοντα εκπαιδευτικής επίσκεψης περιβαλλοντικού περιεχομένου τη μεγάλη απόσταση από κάποιο ΚΠΕ. Ο Νοδάρος (2010), στο άρθρο του υποστηρίζει πως: «Αν δεχτούμε ότι η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση είναι μέρος της παιδείας που οφείλει να παρέχει ένα κράτος στους πολίτες του, τότε οι μαθητές από όλες τις περιοχές της χώρας πρέπει να

³ Μετά την κατάργηση του ΚΠΕ Θιναλίου το 2010, η Κέρκυρα διαθέτει ένα μόνο ΚΠΕ στη Νότια πλευρά του νησιού (ΚΠΕ Λευκίμμης).

έχουν πρόσβαση σ'αυτή. Είναι λοιπόν σημαντικό να υπάρχουν ΚΠΕ ομοιόμορφα κατανομημένα στην επικράτεια, με έμφαση σε περιοχές που είναι απομονωμένες λόγω νησιωτικότητας ή ορεινών όγκων. Ο στόχος αυτός προφανώς δεν επιτυγχάνεται όταν τα ΚΠΕ κλείνουν, οδηγούνται σε κλείσιμο ή υπολειτουργούν λόγω έλλειψης προσωπικού ».

Σε αντίθεση έρχονται οι απαντήσεις των ερωτώμενων στα διαγράμματα 10 και 11. Αρχικά επέλεξαν ότι η περιβαλλοντική προστασία έχει την ίδια βαρύτητα με την οικονομική ανάπτυξη μιας περιοχής, αλλά στην επόμενη ερώτηση επιλέγουν ότι η περιβαλλοντική προστασία συγκρούεται πάντα με την οικονομική ανάπτυξη. Η αντίθεση αυτή πιθανώς να προκύπτει από λανθασμένη διατύπωση της ερώτησης. Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, μεγάλο μέρος των ερωτώμενων ανήκει στην ηλικιακή κατηγορία των 31-45 χρονών. Εντύπωση λοιπόν προκαλεί η άποψη ότι στην περιοχή παρατηρείται έντονη εγκατάλειψη από τον τοπικό πληθυσμό.

Παρά το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, παρατηρείται θετική στάση από την πλευρά των κατοίκων,, κρίνοντας ότι η ανάπτυξη εναλλακτικού τουρισμού αποτελεί την μόνη ελπίδα ανάπτυξης της περιοχής και θα συμβάλλει στην ανάπτυξη του βιωτικού επιπέδου και του εισοδήματος τους.

Έντονη είναι η πεποίθηση των κατοίκων ότι η ανάπτυξη του τουρισμού μπορεί να αλλοιώσει τα ήθη και έθιμα της περιοχής. Πιθανόν, η άποψη αυτή να πηγάζει από παραδείγματα γειτονικών περιοχών (Αχαράβη, Κασσιόπη, Σιδάρι) όπου ο μαζικός τουρισμός έχει αλλοιώσει τις παραδόσεις και την καθημερινότητα των ντόπιων κατοίκων. Για το λόγο αυτό, σε κοσμοπολίτικα μέρη, επιβάλλεται μεγαλύτερη κινητοποίηση από μέρους των κρατικών μηχανισμών για ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς μέσω συναφών εκδηλώσεων. Εξ'άλλου στη βιώσιμη ανάπτυξη, η προστασία και ανάδειξη του φυσικού και πολιτιστικού πλούτου της περιοχής αποτελούν βασικό πυλώνα.

Εξαιτίας της θετικής στάσης των ντόπιων για δραστηριοποίηση σε ζητήματα που αφορούν στο περιβάλλον και σε συνδυασμό με το νεαρό της ηλικίας τους, προτείνεται η δημιουργία συλλόγου που θα αφορά τοπικά θέματα περιβάλλοντος. Είναι μια κίνηση η οποία μπορεί να δώσει κίνητρα, νέες ιδέες και προοπτικές για την ανάπτυξη του τόπου. Σημαντικό ρόλο πιθανόν να παίζει η αποκρατικοποίηση της γειτονικής περιοχής του Ερημίτη, κάτι που βρίσκει αντίθετη τη τοπική κοινωνία, η οποία προσπαθεί με προσφυγές στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, πορείες, συγκεντρώσεις και εξορμήσεις στη φύση να αποτρέψει τη διαδικασία.

Ενθαρρυντικό στοιχείο αποτελεί η άποψη των ερωτηθέντων σχετικά με το ότι η ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού θα επιφέρει θετικές μεταβολές στην οικονομία, την καθημερινότητα και το περιβάλλον της περιοχής. Πιθανόν, η παρουσίαση αντίστοιχων ζητημάτων στα Μ.Μ.Ε. (Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης), φαίνεται να καλύπτουν συνεχώς μεγαλύτερο έδαφος, με αποτέλεσμα την καλύτερη πληροφόρηση των δεκτών τους. Συγκεκριμένα, οι κάτοικοι θα έρχονται σε επαφή με διαφορετικές κουλτούρες, ανοίγοντας νέους ορίζοντες και αναπτύσσοντας νέες ιδέες για απασχολήσεις και δράσεις σχετικές με την ανάδειξη του περιβάλλοντος αλλά και την βελτίωση του βιωτικού τους επιπέδου.

Όπως είδαμε και παραπάνω, παρόλο που οι ερωτώμενοι δεν γνωρίζουν την σημασία προστασίας του όρους Παντοκράτορα, η πλειοψηφία τους τη θεωρεί πολύ σημαντική. Πιθανόν, μέσα από την καθημερινή επαφή με την ομορφιά της φύσης, την απόλαυση των καρπών της και των πληροφοριών που λαμβάνουν, μέσω των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης (Μ.Μ.Ε.), θεωρούν ότι αξίζει να ανδειχθεί ο μοναδικός συνδυασμός του φυσικού περιβάλλοντος με την πλούσια πολιτιστική κληρονομιά της περιοχής. Σημαντικό ρόλο θα πρέπει να λάβει το κράτος θεσμοθετώντας συγκεκριμένες περιοχές που χρίζουν ανάδειξης. Όπως για παράδειγμα να χαρακτηριστεί μνημείο της φύσης η μοναδικής ομορφιάς φτελιά στην κεντρική πλατεία του Στρινήλα.

Τέλος, σύμφωνα βρίσκει τους κατοίκους η δυνατότητα υλοποίησης αναπτυξιακών δραστηριοτήτων στην περιοχή μελέτης, χωρίς όμως να θέλουν να δραστηριοποιηθούν εθελοντικά οι ίδιοι για την πραγμάτωσή τους. Για ακόμα μια φορά αναδεικνύεται η αναγκαιότητα παροχής κινήτρων από μέρος του Κράτους με σκοπό να ευαισθητοποιήσει και να κινητοποιήσει τον τοπικό πληθυσμό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο: ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΟΡΟΣ ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΟΡΑΣ

6.1 Προτάσεις ανάπτυξης εναλλακτικού τουρισμού

Σήμερα έχει γίνει αποδεκτό ότι η ΠΕ και η ερμηνεία της φυσικής και πολιτισμικής κληρονομιάς, ενισχύουν την αντίληψη και τη γνώση τόσο των ντόπιων κατοίκων όσο και των τουριστών για τα φυσικά γνωρίσματα του τόπου και για τα χαρακτηριστικά του τρόπου ζωής στην περιοχή επίσκεψης (Φώκιαλη & Πίπινος 2009). Ο συνδυασμός της επιστημονικής με την τοπική γνώση έχει τη δυνατότητα να αναβαθμίσει την αειφόρο ανάπτυξη των κοινοτήτων και του περιβάλλοντος (Huckle, 2004). Ως αποτέλεσμα, οι ντόπιοι μπορούν μετά από δική τους κατάλληλη κατάρτιση να αναλάβουν τη διερμηνεία του τόπου τους προς τους επισκέπτες, αποκομίζοντας οικονομικά οφέλη και προάγοντας το σεβασμό και την εκτίμηση για το φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον της περιοχής τους μέσω της αλληλεπίδρασης τους με τους τουρίστες. Οι τουρίστες από τη μεριά τους, ευαισθητοποιούνται μέσω δράσεων και ενεργειών στα πλαίσια της Άτυπης Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, και στη συνέχεια δρουν για τη διατήρηση και την προώθηση των στοιχείων του περιβάλλοντος και του τοπικού πληθυσμού (Lim & McAleer, 2005).

Στα πλαίσια της ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού στο Όρος Παντοκράτορα, προτείνεται η δημιουργία ενός δικτύου παραδοσιακών χωριών της περιοχής, που στοχεύει στην γνωριμία των επισκεπτών με τα χωριά και τη φυσική και πολιτιστική τους κληρονομιά. Σημαντικό ρόλο παίζει η προώθηση των διαδρομών από τοπικά γραφεία οργάνωσης διακοπών με έμφαση στις εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Μπορεί να γίνει διασύνδεση κεντρικών τουριστικών περιοχών (π.χ. Αχαράβη, Κασσιόπη) σε συνδυασμό με την επαφή της πολιτιστικής κληρονομιάς μικρών κοντινών χωριών για την απόκτηση γνώσεων και επαφής με τη φύση μέσω του δικτύου αυτού.

Σήμερα, ίσως περισσότερο από ποτέ άλλοτε στο παρελθόν, τα θέματα του περιβάλλοντος καθώς και η αλληλεπίδρασή του με τομείς της οικονομίας, όπως αυτός του τουρισμού, βρίσκονται ψηλά στην θεματολογία, τόσο της εκπαιδευτικής διαδικασίας, όσο και του σχεδιασμού και της πολιτικής του τουρισμού (Αβραμόπουλος, Μπληζιώτου Α., Μπληζιώτου Ο., χ.χ.). Οι οικονομικές ωφέλειες του τουρισμού είναι το αποτέλεσμα μιας αναπτυξιακής διαδικασίας που στηρίζεται κατά κύριο λόγο στο φυσικό και πολιτιστικό κεφάλαιο κάθε τουριστικής περιοχής που

αποτελεί τουριστικό προορισμό. Η εκπαίδευση θεωρείται βασικός παράγοντας για την προώθηση της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, η στρατηγική της οποίας θα πρέπει να εντάσσεται σε ένα συνολικό σχέδιο για τη βιώσιμη ανάπτυξη των τουριστικών περιοχών (Ταμουτσέλη, 2009:6). Το προτεινόμενο αυτό δίκτυο θα μπορούσε να αποτελέσει βάση ανάπτυξης περιβαλλοντικών προγραμμάτων για τα σχολεία Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης της Κέρκυρας. Πριν την ανάπτυξη της μάθησης σε αίθουσες διδασκαλίας, τα βιβλία και τους επαγγελματικούς εκπαιδευτές, οι σπουδαστές αποκτούσαν γνώσεις μέσω προσωπικής εμπειρίας (Hammerman 1978, Kaplan 1995). Σύμφωνα με τους Broda (2007) και Quay και Seaman (2013), η υπαίθρια εκπαίδευση ορίζεται ως ένας συνδυασμός δραστηριοτήτων στην ύπαιθρο, περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και προσωπικής και κοινωνικής εξέλιξης. Επιτρέπει στους μαθητές να πάρουν στα χέρια τους τη διαδικασία της μάθησης επιτόπου, σε ένα δάσος, σε ένα πάρκο, σε μια παραλία κτλ. Η υπαίθρια εκπαίδευση μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί ως παιδαγωγικό εργαλείο για τη βελτίωση των αποτελεσμάτων μάθησης. Ειδικότερα, παιδιά με ειδικές ανάγκες μπορούν να εκμεταλλευτούν τη μέθοδο αυτή, καθώς τα σχολικά βιβλία αντικαθίστανται από άλλες μορφές μάθησης.

Προτεινόμενες διαδρομές

1^{ος} Σταθμός: Νυμφές

Η διαδρομή ξεκινά από τις Νυμφές που έχει χαρακτηριστεί ως παραδοσιακό χωριό της Κέρκυρας. Είναι ένα κεφαλοχώρι πλούσιο σε νερά, πράσινο και θρύλους, κτισμένο σε υψόμετρο 200 μέτρων. Ο μύθος λέει ότι στους καταρράκτες του

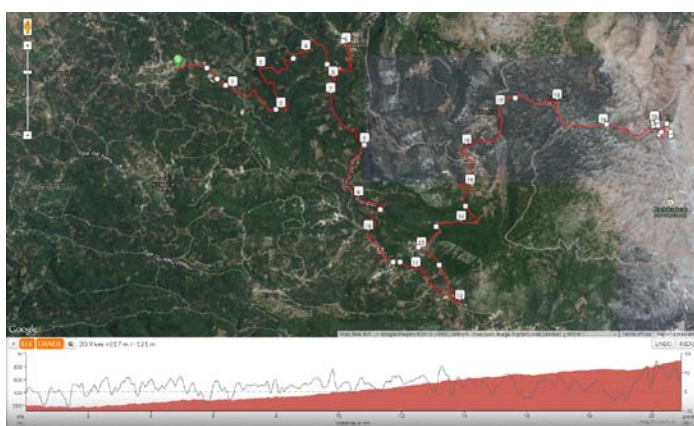
λούζονταν στην αρχαιότητα οι Νύμφες. Ο επισκέπτης μπορεί να ακολουθήσει αυτή τη διαδρομή με τα πόδια ή με ποδήλατο. Καθώς φτάνουμε στο χωριό συναντάμε την εκκλησία του Αγ. Νικολάου, ένα μικρό εκκλησάκι στον



κεντρικό δρόμο του χωριού. Συνεχίζοντάς, περνάμε μπροστά από κατοικίες όπου στις αυλές παρατηρούμε δέντρα κουμ-κουάτ, ροδιές και καλλωπιστικά φυτά.

Ο δρόμος οδηγεί στην κεντρική πλατεία, όπου δεσπόζει ο επιβλητικός πλάτανος του χωριού, και απέναντί του η βρύση με τα φυσικά τρεχούμενα νερά. Ο επισκέπτης μπορεί να συνεχίσει την περιήγησή του στο κεντρικό χωριό παρατηρώντας παραδοσιακά σπίτια, ή και ακόμα να επισκεφτεί παραδοσιακές ταβέρνες της περιοχής για να δοκιμάσει τοπικά εδέσματα. Στο χωριό υπάρχει ακόμη το ερειπωμένο κτήριο της 1^{ης} γεωπονικής σχολής της Κέρκυρας, κτισμένο το 1932, και στο ισόγειό του υπάρχει ακόμη το παλιό ελαιοτριβείο. Λίγο έξω από το χωριό υπάρχει το Ασκηταριό,

ένα μικρό αλλά ιστορικό μοναστήρι. Όσοι ενδιαφέρονται για τον ποδηλατικό τουρισμό μπορούν να ακολουθήσουν τη διαδρομή A1, X1 η οποία ενώνει τις Νυμφές με την



Επίσκεψη (βλ Παράρτημα) μέσα από το χαρακτηριστικό τοπίο της Κερκυραϊκής φύσης με εναλλαγή κυπαρισσιού και ελιάς, δάση αριάς και δρυός με φυσικές αναβαθμίδες και την αντιπροσωπευτική γλωρίδα της περιοχής.



Προτεινόμενη δραστηριότητα

Παιγνίδι Ρόλων

Υλικά: Πλαστικοποιημένα καρτελάκια

Σκοπός παιχνιδιού: Να αναλάβουν τα παιδιά ρόλους που σχετίζονται με την προώθηση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της περιοχής ώστε να ανακαλύψουν τις αμφίδρομες σχέσεις που διέπουν τον άνθρωπο με το περιβάλλον και την πολιτιστική κληρονομιά της περιοχής.

Διεξαγωγή παιχνιδιού: Τα παιδιά στέκονται σε ένα μεγάλο κύκλο. Τους μοιράζουμε διάφορους ρόλους, όπως γεωργός, ιδιοκτήτης ταβέρνας, τουρίστας, μελισσοκόμος κ.ά. Ρίχνουμε στο έδαφος τα πλαστικοποιημένα καρτελάκια στα οποία έχουμε γράψει λέξεις κλειδιά που σχετίζονται με τον ρόλο του καθένα. Όταν ολοκληρωθεί η συλλογή ακολουθούν οι εξής δραστηριότητες:

- α) Γράφουν ένα κείμενο για το ρόλο τους με βάση τις λέξεις – κλειδιά που έχουν επιλέξει τυχαία.
- β) Σε ολομέλεια παρουσιάζουν τους ρόλους τους και οι υπόλοιποι σχολιάζουν τον κάθε ρόλο βρίσκοντας θετικές και αρνητικές επιδράσεις στην περιοχή επίσκεψης.
- γ) Γράφουν ξανά τους ρόλους τους με τα νέα δεδομένα. (Μπορεί να γίνει πλέον στη σχολική αίθουσα).
- δ) Δραματοποιούν ρόλους – εμπλέκουν τους ρόλους σε θεατρικό δρώμενο.
- ε) Καταγράφουν τους ρόλους σε μεγάλες καρτέλες, τους αναρτούν στον πίνακα ανακοινώσεων της τάξης και παρουσιάζουν τις μεταξύ τους συσχετίσεις με βελάκια: κόκκινα (αρνητική επίδραση), πράσινα (θετική επίδραση).

Κατάλογος με ρόλους και λέξεις κλειδιά:

Γεωργός (κουμ-κουάτ, ελιές, φυτοφάρμακα)

Μελισσοκόμος (οικολογικό προϊόν, κερί, νέκταρ)

Φωτογράφος (τοπίο, ομορφιά, διαγωνισμοί)

Κτηνοτρόφος (κατσίκια, τυρί, φάρμα)

Νοικοκυρά (γλυκά του κουταλιού, καρποί, βότανα, φυτά)

Δήμαρχος (ανάπτυξη περιοχής, πρόσκληση ειδικών, συμβούλιο)

Αρχαιολόγος (παραδοσιακά σπίτια, εκκλησίες, αναστήλωση)

Ιδιοκτήτης Ταβέρνας (παραδοσιακά φαγητά, εκτροφή ζώων)

Γεωπόνος (συμβουλές, γεωπονική σχολή, ρύπανση)

Ιδιοκτήτης ενοικιαζόμενων δωματίων (ηλιακός θερμοσίφωνας, παραδοσιακός ξενώνας, εξερεύνηση)

Δημοσιογράφος (άρθρο, επικαιρότητα, πληροφορίες)

Ιστορικός (παράδοση, έθιμα, εξέλιξη)

Τουρίστας (επαφή με τη φύση, γνωριμία με νέους πολιτισμούς, τοπικά προϊόντα)



Φωτογραφία: X. Μινώτου

2^{ος} Σταθμός: Επίσκεψη

Το χωριό της Επίσκεψης βρίσκεται ανάμεσα σε δάση ελιάς, έχει μεγαλόπρεπα αρχοντικά (όπως το αρχοντικό του κ. Στίνη Λόη απέναντι από την κεντρική εκκλησία του Αγ. Βασιλείου) και γραφικά σπίτια. Όμορφα παραδοσιακά καφενεία και σοκάκια με πέτρινα σκαλιά.

Στο πέρασμα μέσα από το χωριό συναντά κανείς το πάγκο της Μαριάννας με παραδοσιακά προϊόντα του τόπου (ματσάκια με βότανα, λάδι κ.ά.).

Τις απόκριες γίνονται διάφορα καρναβαλικά δρώμενα με αποκορύφωμα το βυζαντινό έθιμο του χορού των Παπάδων οπού Παπάδες και εκκλησιαζόμενοι το απόγευμα της Τυρινής χορεύουν και τραγουδούν το ακόλουθο παραδοσιακό κομμάτι:

Πέρασε η κρεοφαγία κι ήρθε η Σαρακοστή,
όλοι να τη σεβαστούμε, νέοι, γέροι και μικροί.
Τούτη η γη που την πατούμε όλοι μέσα θε να μπούμε,
τούτη η γη το πλάϊ-πλάϊ όλους μέσα θα μας πάρει.
Και του χρόνου Άγια Ελένη, πάλι εδώ χορός να γένει
και του χρόνου Παναγιά μου, να'μαι με τη παπαδιά μου.

Προτεινόμενη δραστηριότητα:

Σύγκριση παραδοσιακού και σύγχρονου σπιτιού

Στόχοι: Να ευαισθητοποιηθούν οι μαθητές ως προς την παραδοσιακή αρχιτεκτονική και τη σημασία του φυσικού περιβάλλοντος μέσα στους οικισμούς

Συγκρίνεται τα δύο σπίτια. Κατατάξετε τα χαρακτηριστικά που σας δίνονται ανάλογα με το είδος της κατοικίας στο οποίο αναφέρονται.

Σύγχρονο σπίτι



Παραδοσιακό σπίτι



Φωτογραφία: Χ. Μινότου

1. Ανακυκλώσιμα υλικά και βιοαποικοδομήσιμα (πέτρα, ξύλο, χώμα)
2. Μεγαλύτεροι και περισσότεροι χώροι
3. Μικρά ανοίγματα (πόρτες, παράθυρα)

4. Περισσότερη πολυτέλεια
5. Υλικά που απαιτούν κατανάλωση ενέργειας για να δημιουργηθούν και να μεταφερθούν (π.χ. αλουμίνιο, τσιμέντο, σιδηρόβεργες)
6. Λιτότητα
7. Μεγαλύτερα και περισσότερα ανοίγματα (Πόρτες, παράθυρα)
8. Υλικά παρμένα από τη φύση

Συζητήστε με την ομάδα σας τα υπέρ και τα κατά ενός παραδοσιακού και ενός σύγχρονου σπιτιού. Ποιο από τα δύο θα επιλέγατε για να μείνετε;

3^{ος} Σταθμός: Στρινύλας

Ο Στρινύλας, διάσημος για το κρασί του, αφού βγάξει κυρίως μοσχάτο σταφύλι και άσπρα κρασιά, γεμάτος σκόρπια αμπελοτόπια μας υποδέχεται πριν το διάσημο σε όλη τη Κέρκυρα Παντοκράτορα.



Φωτογραφία: Χ.Μινώτου

Στην πλατεία, δεσπόζει η μεγαλοπρεπής φτελιά (*Ulmus glabra*) η οποία μπορεί να χαρακτηριστεί ως διατηρητέο μνημείο της φύσης⁴.

Προτεινόμενη Δραστηριότητα

Συνέντευξη από ένα δέντρο

Πώς σε λένε;

Πόσο ύψος έχεις;

Πόση είναι η περίμετρος του κορμού σου;

Πόσων χρονών είσαι;

Πώς είναι ο κορμός σου, τα φύλλα σου και οι ρίζες σου;

.....
.....
.....

Ποια ζώα κατοικούν πάνω στα κλαδιά σου;

.....
.....

Ποια άλλα φυτά ζουν στη γειτονιά σου;

.....
.....
.....

⁴ Ως Διατηρητέα Μνημεία της Φύσης κηρύσσονται εκτάσεις, δημόσιες ή μη, που παρουσιάζουν παλαιοντολογικό, γεωμορφολογικό και ιστορικό ενδιαφέρον, καθώς και συστάδες δένδρων ή δένδρα ή και σπάνια είδη φυτών που έχουν ιδιαίτερη βοτανική, φυτογεωγραφική, αισθητική και ιστορική σημασία. Στις περιοχές αυτές ισχύουν οι ίδιες απαγορεύσεις όπως και στους πυρήνες Εθνικών Δρυμών.

Ποιοι είναι οι φίλοι σου και ποιοι οι εχθροί σου;

.....
.....

4^{ος} Σταθμός: Κορυφή Όρους Παντοκράτορα

Ανηφορίζοντας το βουνό στο στενό και με στροφές δρόμο, ξετυλίγεται η γλωρίδα της περιοχής: Στην κορυφή του όρους Παντοκράτορα στα 911μ., βρίσκεται η ανδρῶα Μονή του Υψηλού Παντοκράτορος. Το μοναστήρι κτίσθηκε το 1347 με την συναίνεση 23 χωριών του Όρους Παντοκράτορα. Καταστράφηκε το 1537 και ξανακτίστηκε τον 17^ο αιώνα. Το μοναστηριακό συγκρότημα αποτελείται από τον ναό του Παντοκράτορος Σωτήρος Χριστού, εσωτερικές αυλές και διάφορα ισόγεια κτίσματα με κάμαρες (κελιά, ξενώνες) (Βελέτζας, Ε, 2004). Η Μονή εορτάζει στις 6 Αυγούστου, ημέρα της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος και πλήθος Κερκυραίων συρρέει για προσκύνημα το οποίο διαρκεί έξι ημέρες.

Η κορυφή του προσφέρει εξαιρετική θέα καθώς από αυτή διακρίνεται ολόκληρο το νησί και μεγάλο τμήμα των Αλβανικών ακτών.. Όταν η ατμόσφαιρα είναι καθαρή μπορεί κανείς να διακρίνει τους Παξούς, τα Διαπόντια Νησιά (Ερείκουσα, Οθωνοί, Μαθράκι). Μοναδική παραφωνία στο εξάισιο αυτό τοπίο αποτελούν οι κεραίες που «στοιχειώνουν» το όρος. Μάλιστα, η πιο περίοπτη κεραία, βρίσκεται τοποθετημένη στην αυλή του παλιού μοναστηριού.

Φέτος, για πρώτη χρονιά θα πραγματοποιηθεί ο 1^{ος} ορεινός ημιμαραθώνιος στο Παντοκράτορα στις 28/09/2014 με την εξής διαδρομή: παραλία Μπαρμπάτι Σπαρτύλα, Κεραίες Παντοκράτορα, Προφήτη Ηλία, Ταξιάρχης, Σπαρτύλας και παραλία Μπαρμπάτι. Η διαδρομή θα διαρκέσει 6 ώρες.



Φωτογραφία: X. Μινώτου

5^{ος} Σταθμός: Πετάλεια-Λαύκι

Στην Πετάλεια ο επισκέπτης μπορεί να δει τα 3 παραδοσιακά πηγάδια στην πλατεία του χωριού, το παλιό σχολείο, και το μετεωρολογικό σταθμό της Βόρειας Κέρκυρας. Στο δρόμο προς Πετάλεια, στην έξοδο του χωριού, ένας κάτοικος έχει φτιάξει εκθετήριο με παλιά παραδοσιακά εξαρτήματα που βοηθούσαν είτε στις δουλειές του σπιτιού είτε στις αγροτικές δουλειές (χειροκίνητη σίτα για ελιές, σίδερο με κάρβουνο, παλιές κατσαρόλες, μαστέλο κ.ά.).



6^{ος} Σταθμός: Παλιά Περίθεια

Το χωριό της Παλιάς Περίθειας είναι ένα αρχιτεκτονικό στολίδι χτισμένο στις πλαγιές του Παντοκράτορα στη βόρεια Κέρκυρα σε απόσταση 8 χλμ. από την περιοχή Κασσιόπη και στο μέσο περίπου του όρους Παντοκράτορα. Συνδυάζει το φυσικό κάλλος με τον αρχιτεκτονικό πλούτο περασμένων εποχών. Η Παλιά Περίθεια αριθμεί περίπου 130 σπίτια κατασκευασμένα ως επί το πλείστον με βάση την ενετική αρχιτεκτονική και είναι χτισμένα από πέτρα. Η θέση του χωριού υπαγορεύτηκε από το φόβο των επιδρομών αλλά και της ελονοσίας που ταλαιπωρούσε τις ακτές. Πριν από πολλά χρόνια οι κάτοικοί του άρχισαν να το εγκαταλείπουν εξαιτίας μιας επιδημίας, ώσπου έφτασε στη σημερινή εικόνα της εγκατάλειψης και της ερήμωσης.

Τα απομεινάρια των αρχοντικών που αντιστέκονται στη φθορά του χρόνου και κάνουν το χωριό να θυμίζει "χωριό φάντασμα" ταξιδεύουν τον επισκέπτη στη Βενετσιάνικη εποχή. Η ερημιά αυτή της περιοχής ασκεί μια μυστηριώδη γοητεία και προτρέπει τον επισκέπτη για φυσιολατρικούς περιπάτους ώστε να ανακαλύψει κάθε σημείο του χωριού μέσα στην καταπράσινη φύση.

Τα πέτρινα σπίτια, κτισμένα από ντόπια πέτρα αντιστέκονται ακόμη στις πιέσεις του αδηφάγου χρόνου και στέκουν επιβλητικά μα κουρασμένα από την άنيση μάχη.

Εκτός, όμως από τις κατοικίες, ιδιαίτερα εντυπωσιακές είναι και οι εκκλησίες του χωριού, οι οποίες είναι κτισμένες σε κυκλική διάταξη γύρω από τον οικισμό και φανερώνουν την βαθιά πίστη των Κερκυραίων. Στην είσοδο του χωριού στέκεται το καμπαναριό του Αγίου Ιακώβου του Πέρση, ένα αξιόλογο θρησκευτικό μνημείο. Εντυπωσιακό αργοντικό είναι το σχολείο του χωριού, με οικόσημο του τοπικού άρχοντα Σκορδίλη στην είσοδό του. Το σχολείο αυτό λειτούργησε ως το 1940. Το νεότερο χωριό Περίθεια, δεν παρουσιάζει τουριστική ανάπτυξη. Αξίζει κανείς να το επισκεφθεί και να απολαύσει όμως τις νοστιμιές της ντόπιας σπιτικής κουζίνας στα γραφικά ταβερνάκια της περιοχής.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Arslan O., Deha I., (2008), *A SWOT Analysis for Successful Bridge Team Organization and Safer Marine Operations*, Process Safety Progress, Vol.27.
- Bradburn N. Sudman S. & Wansink B. (2004). *Asking Questions: The Definitive Guide to Questionnaire Design-For Market Research, Political Polls, and Social and Health Questionnaires, Revise Edition*, JosseBass.
- Broda H. W., (2007), *Schoolyard-enhanced learning*, Portland, Maine: Stenhouse Publishers.
- Cini F., Leone L., Passafaro P., (2012), *Promoting Ecotourism Among Young People: A Segmentation Strategy*, Environment and Behaviour.
- Curtis P. (2007). *The mass Tourism model and the “Stuck in the Middle” Strategy Erode the Competitiveness Greece: The case of Corfu Island*, Journal of Hospitality and Tourism, Volume 5, Number 2, Culture and Environment Conservation Society, India.
- Foddy W. (1993). *Constructing Questions for Interviews and Questionnaires: Theory and Practice in Social Research*, Cambridge University Press.
- Frantzis A. Alexiadou P. Paximadis G. Politi E. Gannier A. & Corsini-Foka M. (2003). Current knowledge of the cetacean fauna of the Greek Seas. *The Journal of Cetacean Research Management*, Vol. 5, No. 3: 219-232.
- Gossling S., (1999), *Ecotourism: a means to safeguard biodiversity and ecosystem functions?* , Ecological Economics 303-320.
- Hammerman D. R., (1978), *Historical background of outdoor education*, Taft Campus occasional paper No. 17. Northern Illinois University.
- Hansen L.P., (1982), *Large Sample Properties of Generalized Method of Moments Estimators*, Econometrica, Volume 50.
- Huckle J. (2004). *Critical Realism: a Philosophical Framework for Higher Education for Sustainability*. In Corcoran, Blaze P., Wals & Arien E.J. (eds): Higher Education and the Challenge for Sustainability: Problematics, Promise, and Practice. Kluwer Academic Publishers.
- Inskip, E. (1991), *Tourism Planning-An Integrated and Sustainable Development Approach*, New York, Van Nostrand Reinhold.
- Kadt E., (1976), *Tourism – Passport to Development?*, Oxford University Press, Oxford.

- Kaplan S (1995), *The restorative benefits of nature: toward an integrative framework*, J Environ Psychol 15:169–182.
- Kumbhar V., (2009), *Agro-tourism: Scope and opportunities for the farmers in Maharashtra*, Socio-Economic voices, Sepr-Oct., 2009.
- Lim C. & McAller M. (2005). Ecologically sustainable tourism management. *Environmental Modelling & Software*, Vol. 20, No. 11: 1431-1438.
- Loppolo G., Saijia G., Salomone R., (2012), *From coastal management to environmental management: The sustainable eco-tourism program for the mid-western coast of Sardinia (Italy)*, Land Use Policy 31 (2013) 460-471.
- Martinis A. Kabassi K. Skotti E. Karris G. & Charou E. (2010). *Environmental Routes Setting Methodology: The case of Corfu and Paxi Islands*. In Proceedings of the International Conference of Tourism Development and Management (ICTDM 2009). Tourism in a Changing World: Prospects and Challenges, Kos Island, Greece 11-14 September 2009, 309-312.
- McDowall S. Wang Y. (2009). *An Analysis of international Tourism Development in Thailand: 1994-2007*, Asia Pacific Journal of Tourism Research, Vol.14, 4:1741-6507.
- O'Grady R., (1981), *Third World Stop – Over*, World ECUmencial Council of Churches, Bangkok.
- Panagiotou G. (2003). *Bringing SWOT into focus*, Vol. 14, Issue 2, pp.8-10.
- Parra Lopez E., Calero Garcia F. J. (2006), *Agrotourism, sustainable toyrism and Ultraperipheral areas: The case study of Canary Islands*, Pasos, Vol. 4 No 1 pages 85-97.
- Pearce D., (1991), *Tourism Today: A Geographical Analysis*, Longman: London.
- Presser S. Rothgeb J. Couper M. Lessler J. Martin E. & Singer E. (2004). *Methods for Testing and Evaluating Survey Questionnaires*, Wiley-Interscience.
- Quay J., Seaman J., (2013), *Outdoor Education and Indoor Education*, John Dewey and Education Outdoors, pp12-44.
- Schloegel C., (2008), *Sustainable Tourism: Sustaining Biodiversity?*, Journal of Sustainable Forestry.,
- Stynes, D.J., (2006): «*Economic Impacts of Tourism*», διαθέσιμο στο www.msu.edu/course, Ιούλιος 2013.
- Swarbrooke, J., (1999) *Sustainable Tourism Management*, UK, CAB International Publishing.

Toivanen T. Lathi S. Leino-Kilpi H. (1999). *Applicability of SWOT analysis for measuring quality of public oral health services as perceived by adult patients in Finland*. Community Dent Oral Epidemiol, 27: 386-91.

Wood M. E., (2002), *Ecotourism: Principles, practices & policies for sustainability*, United Nations Environment Programme Division of Technology, Industry and Economics, France.

Zoto S., Qirici E., Polena E., (2013), *Agrotourism- A sustainable Development for rural area of Korca*, European Academic Research, Vol. 1, Issue 2/May 2013.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Javeau C. (2000). *Η έρευνα με ερωτηματολόγιο: Το εγχειρίδιο του καλού ερευνητή*. Αθήνα: Εκδόσεις Τυπωθήτω.

Lichorish Leonard J., Jenkins Carson L., (2004), *Μια Εισαγωγή στον Τουρισμό*, Εκδόσεις Κριτική.

Αβραμόπουλος Α., Μπληζιώτου Α., Μπληζιώτου Ο. (χ.χ.), *Περιβαλλοντική εκπαίδευση και αιεφόρος τουρισμός: Η περίπτωση του περιπατητικού τουρισμού στην Άνδρο*.

Αγγελίδης Μ., Οικονόμου Α., (χ.χ.), *Επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης στο περιβάλλον του Ελληνικού παράκτιου χώρου και χωροταξική πολιτική*.

Ανδριώτης Κ., (2005), «*Τουριστική Ανάπτυξη και Σχεδιασμός*», Αθήνα.

Αποστολόπουλος Κ., Θεοδοροπούλου Ε., Τσακατούρα Α., (2000), *Εναλλακτικές μορφές τουρισμού Υπαίθρου*, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθίνα.

Αποστολόπουλος Κ., Σδράλλη Δ., (2009), *Εναλλακτικός και Ήπιος Τουρισμός Υπαίθρου, Θεωρητική Προσέγγιση και Εφαρμογές*, Εκδόσεις Ελληνοεκδοτική.

Βελέτζας Χ., (2008), *Το μοναστήρι του Υψηλού Παντοκράτορος Όρους Κέρκυρας, Κέρκυρα*.

Γκίνης Σ., Γκίωνη Β., Γκίνης Σ., (2013), *Πεταλούδες της Κέρκυρας*, Μουσείο Φυσικής Ιστορίας του Salento.

Δημητρίου Α. (2009). *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: Περιβάλλον, Αειφορία, Θεωρητικές και Παιδαγωγικές Προσεγγίσεις*, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη.

Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ), (1997), *Στοιχεία Μεθοδολογίας και Τεχνικών Κοινωνικής Έρευνας*, Πρόγραμμα Κατάρτισης Εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, Αθήνα.

Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη: Προβληματισμοί, Τάσεις και Προτάσεις.
Αθήνα, Νήσος.

Ηγουμενάκης Ν., Κραβαρίτης Κ., Λύτρας Π., (1999), *Εισαγωγή στον τουρισμό*,
Interbooks.

Ιακωβίδου Ο., (2006), *Εμπειρίες στην Ανάπτυξη Αγροτουρισμού στην Ελλάδα.*

Κασκάλης Χ.Θ. Μαλέτσκος Α. και Ευαγγελίδης Ε.Κ. (2004). *Χρήση και αξιοποίηση
ηλεκτρονικών ερωτηματολογίων σε έναν εκπαιδευτικό δικτυακό τόπο.* Πρακτικά του
4ου Πανελλήνιου Συνεδρίου με θέμα "Οι Τεχνολογίες της Πληροφορίας και της
Επικοινωνίας στην Εκπαίδευση", 455-464.

Κοκκώσης Χ., & Τσάρτας Π., (2001), *Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον*,
Πρώτη Έκδοση, Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.

Κούσουλας Γ. (2008). *Προσέγγιση στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*, Εθνικό Κέντρο
Κοινωνικών Ερευνών, Ινστιτούτο Αστικής και Αγροτικής Κοινωνιολογίας, Ομάδα
Περιβάλλοντος, Αθήνα.

Κωνσταντίνου Μ., (2009), *Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού στην Κύπρο με Έμφαση
στον Αγροτουρισμό, Οικοτουρισμό και Θρησκευτικό Τουρισμό*, Πτυχιακή Εργασία,
Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας, Αθήνα.

Λιαράκου Γ., Φλογαίτη Ε. (2007), *Από την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στην
Λιβέρη Α., Παρκοσίδης Ι., Καϊλα Μ., (χ.χ.), Διαδικτυακή Προώθηση του
Θρησκευτικού Τουρισμού ως Εκπαιδευτικό Εργαλείο για την επίτευξη Πολιτισμικής
Αειφορικής Ανάπτυξης: Η περίπτωση της Ζακύνθου.*

Νοδάρος Μ., (2010), *Λουκέτο στα πράσινα σχολεία*, Ελευθεροτυπία, Δευτέρα 6
Σεπτεμβρίου, 2010.

Πανέτσος Κ. Α. & Πανέτσος Α. Σ. (2005). *Περιβάλλον: Προστασία-Εκπαίδευση*,
ΤΖΙΟΛΑ. Θεσσαλονίκη.

Παπαδημητρίου Γ. (1990). *Μέθοδοι επεξεργασίας ερωτηματολογίων*, Παρατηρητής,
Αθήνα.

Παππάς Θ., (2002), *Η μεθοδολογία της επιστημονικής έρευνας στις ανθρωπιστικές
επιστήμες*, Εκδόσεις Καρδαμίτσα, Αθήνα.

Παππάς Ν., (χ.χ.), *Τουρισμός: Περιβάλλον-πολιτισμός-τουρισμός-περιφερειακή
ανάπτυξη.* Διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://repository.edulll.gr/1046>
[πρόσβαση 4/10/2013]

Σαμαρά Φ., (2008), *Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη σε Ορεινή Περιοχή: Η Περίπτωση
του Δήμου Ολύμπου και της Κοινότητας Καρυάς*, Διπλωματική εργασία, Θεσσαλονίκη.

Σπιλάνης Γ., Βαγιάννη Λ., (χ.χ.), *Βιώσιμος τουρισμός και φέρουσα ικανότητα σε ευαίσθητα νησιωτικά οικοσυστήματα*, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Εργαστήριο Τοπικής και Νησιωτικής Ανάπτυξης.

Σφακιανάκης Μ. “*Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού*”, Έλλην, Αθήνα, 2000.

Ταμουτσέλη Κ., (2009), *Εκπαίδευση για βιώσιμο τουρισμό-Εκπαιδευτικές δραστηριότητες-Τουρισμός και περιβάλλον*, Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Αρχανών, Αρχανές.

Ταμουτσέλη, Κ., (2009), *Εκπαίδευση για βιώσιμο τουρισμό: Εκπαιδευτικές δραστηριότητες*, Εθνικό Θεματικό Δίκτυο Π.Ε. «Τουρισμός & Περιβάλλον». Αρχάνες Κρήτης, Έκδοση ΚΠΕ Αρχανών. Διαθέσιμο στον Ιστότοπο του ΚΠΕ Αρχανών [πρόσβαση: 15-09-2013].

Τσαμπούκου Σκαναβή Κ.(2004 b). *Περιβάλλον και Κοινωνία: Μια Σχέση σε Αδιάκοπη Εξέλιξη*, Καλειδοσκόπιο, Αθήνα.

Τσάρτας Π., κ.ά, (2010a), *Η Σημασία του Τουρισμού για την Ελληνική Οικονομία/Κοινωνία & Προτάσεις Πολιτικής για την Τουριστική Ανάπτυξη*, Μελέτη εκπονηθείσα για Λογαριασμό του Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΣΕΤΕ), Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Εργαστήριο Τουριστικών Ερευνών και Μελετών, Χίος.

Τσάρτας Π., Σταυρινούδης Θ., κ.ά., (2010b), *Τουρισμός και περιβάλλον*, Οδηγός για το περιβάλλον, WWF Ελλάς, Αθήνα.

Φλογαΐτη Ε., (1998), *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.

Φύκαρης Ι., (1998), *Περιβαλλοντική εκπαίδευση στην εκπαίδευση εκπαιδευτικών στην Ελλάδα: θεωρητική και εμπειρική προσέγγιση*, Αθήνα.

Φώκιαλη Π. & Πίπινος Γ. (2009). Στάσεις της τοπικής κοινωνίας της Ολύμπου Καρπάθου για το Αειφορικό μοντέλο του οικοτουρισμού. Ο ρόλος του μορφωτικού επιπέδου, *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: Ζητήματα θεωρίας, έρευνας και εφαρμογών*. Αθήνα: Ατραπός.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

Costlearn (2009), *Οικονομικές επιπτώσεις*, πηγή από το διαδίκτυο: http://www.coastlearn.org/gr/tourism-gr/why_economicimpacts.html. [πρόσβαση 27/11/2013].

<http://www.corfumountaintrail.com/index.php/cmt/istoria-agona/>. [πρόσβαση 11/06/2014]

<http://www.geodata.gov.gr/maps/> . [πρόσβαση 2/12/2013]

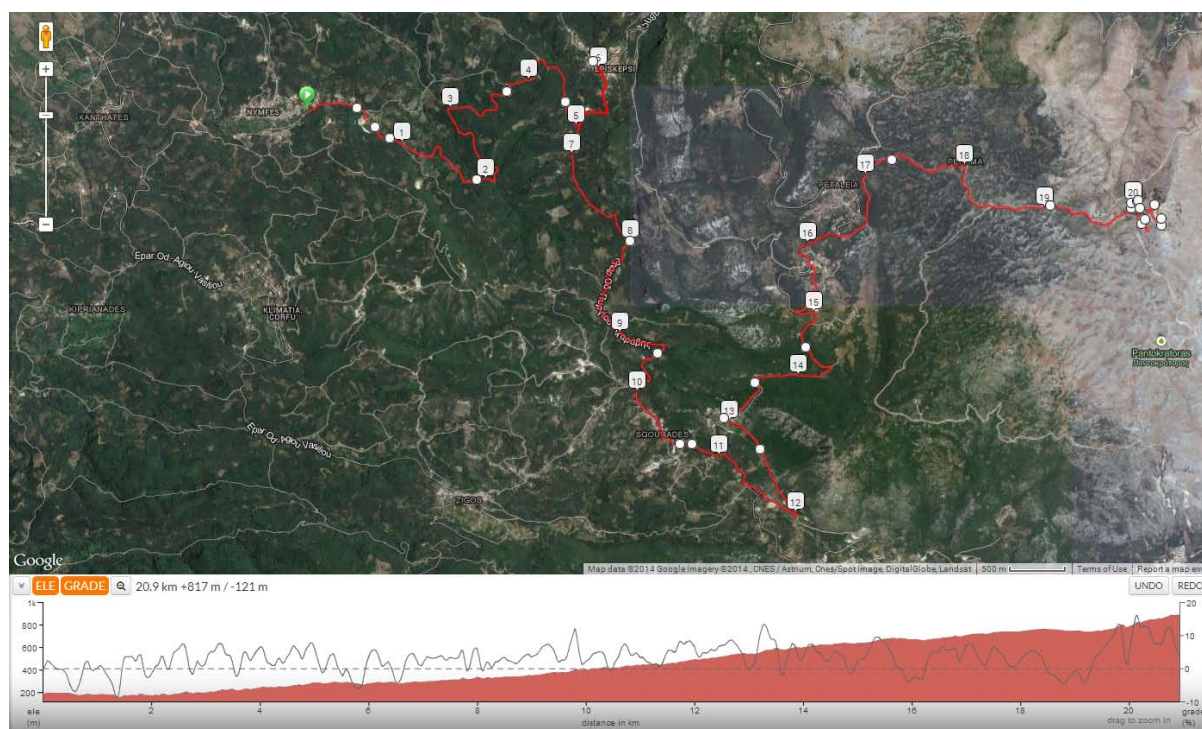
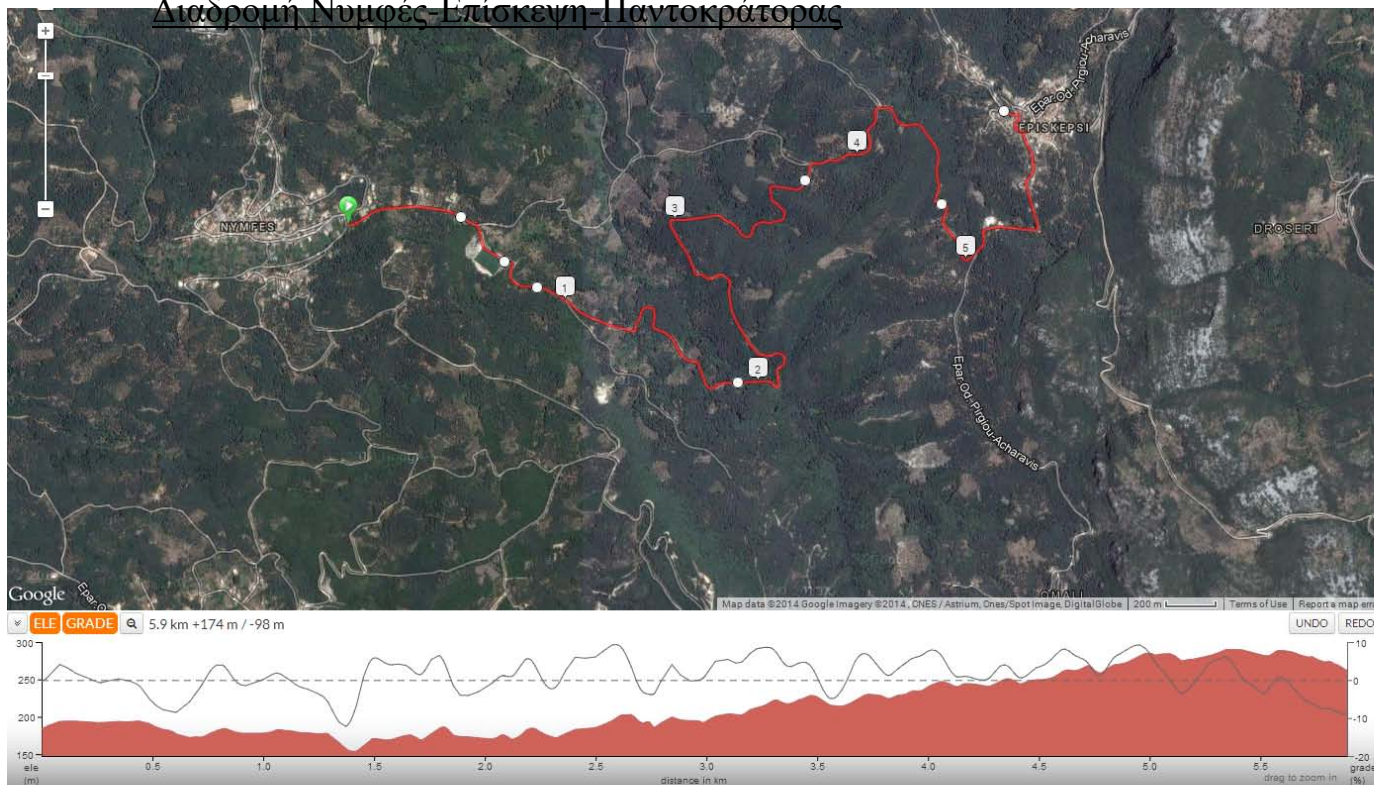
www.greencorfu.com

Γιαννίρης Κ., (2012), *Έρευνα για τα 20 χρόνια Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στην Ελλάδα*, από το διαδίκτυο: <http://pyrgos-news.blogspot.com/2010/09/e.html> [πρόσβαση 12/08/2014].

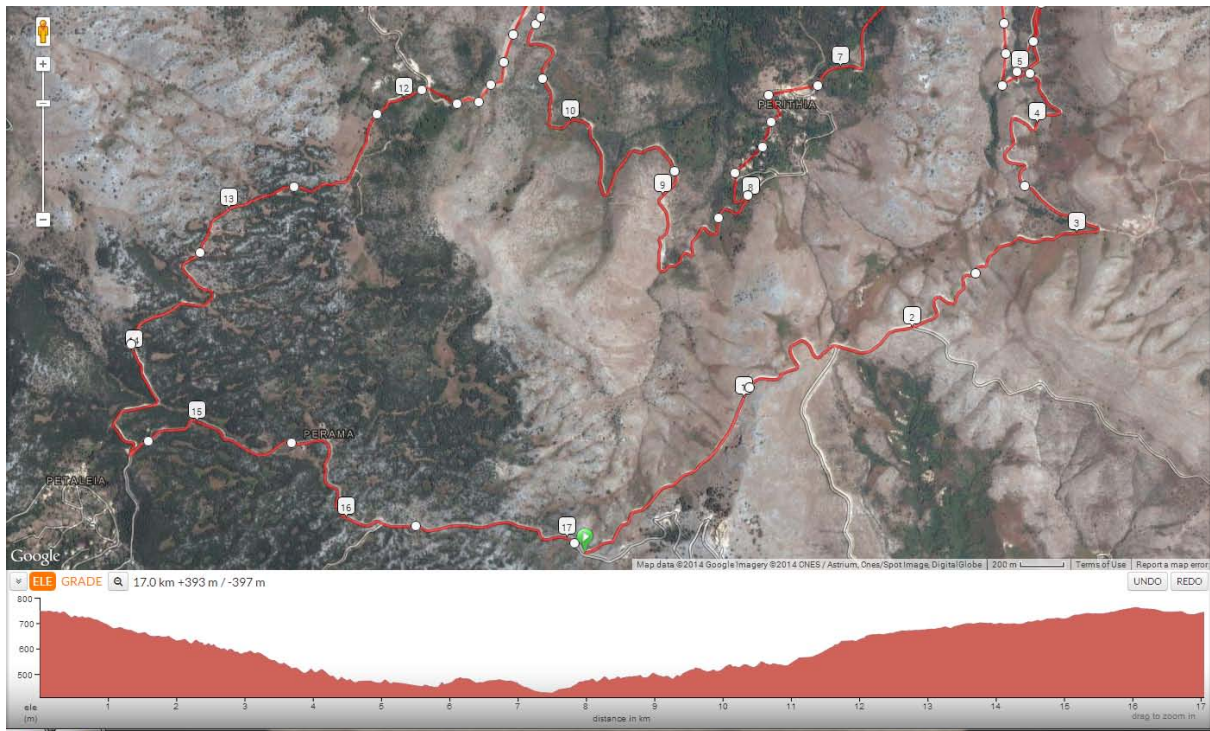
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Διαδρομή Νυμφές-Επίσκεψη

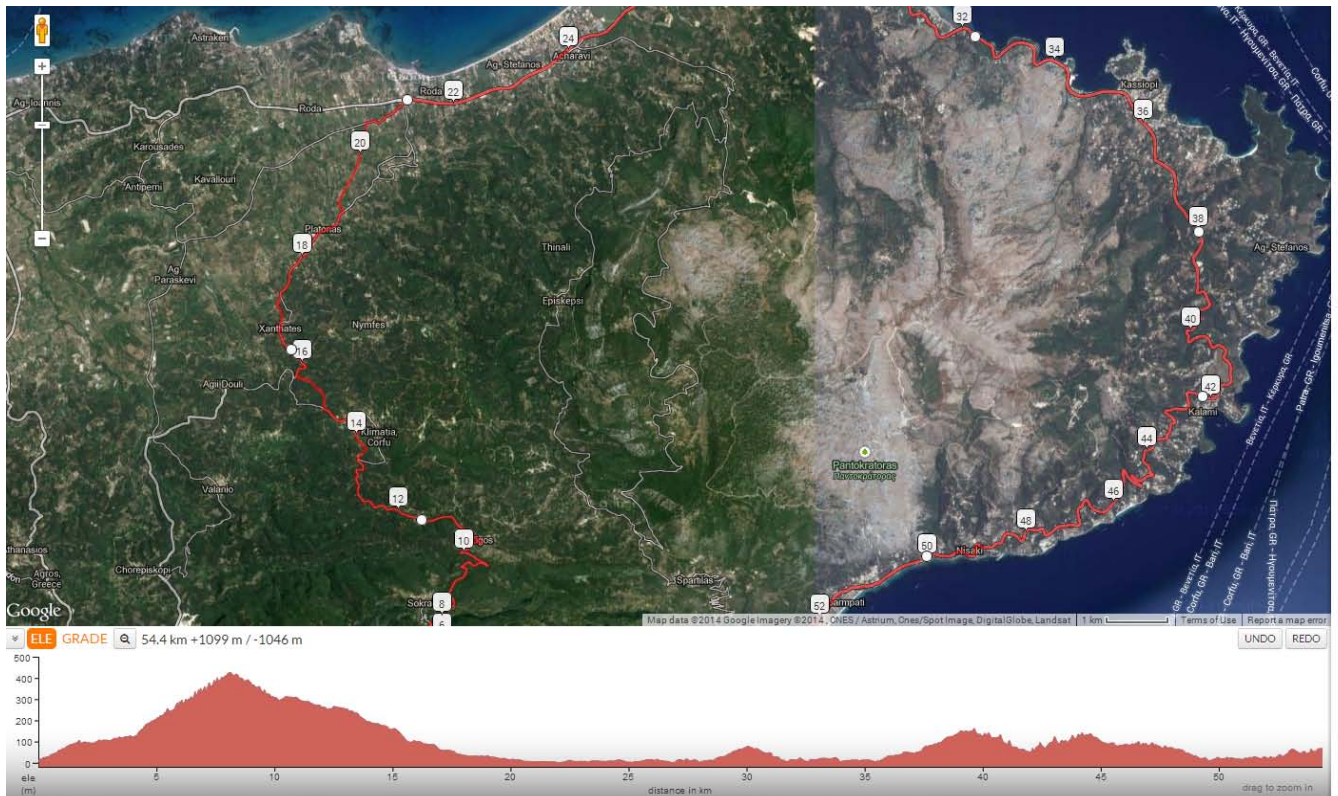
Διαδρομή Νυμφές-Επίσκεψη-Παντοκράτορας



Ποδηλατική διαδρομή Παντοκράτορα



Περιοχή μελέτης- Διαδρομή Πέριξ της περιοχής μελέτης



Διαδρομή σε Διατηρητέους Παραδοσιακούς Οικισμούς

